

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Diplomsko delo

NESKONČNA NEDELJA
Socialno-antropološka avtobiografija
mladega brezposelnega

Mentor: doc. dr. Mojca Urek

Avtor: Marko Potočnik

Ljubljana, junij 2012

PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI

Ime in priimek: Marko Potočnik

Naslov naloge: Neskončna nedelja: Socialno-antropološka avtobiografija mladega brezposelnega

Kraj: Ljubljana

Leto: 2012

Število strani: 100

Število virov: 91

Število prilog: 1

Mentor: doc. dr. Mojca Urek

Deskriptorji: brezposelnost, socialna stiska, družina, odraščanje, samoorganizacija, brezcilnost, neskončnost, zgodba, avtobiografija

Povzetek: V diplomski nalogi obravnavam brezposelnost, ki sem jo doživel tudi sam. Čeprav naloga temelji na individualni stiski, se loteva socialnega problema, s katerim se na žalost sooča vse več ljudi. V nalogi sem skušal zajeti življenjska področja, ki jih brezposelnost še najbolj prizadene. Najbolj od vsega pa me je zanimalo: če in kje je možno najti vire moči, ki brezposelnemu pomagajo bolje živeti — tudi v času brezposelnosti?

Titles: Endless Sunday: Socio-anthropological autobiography of a young unemployed

Descriptors: unemployment, social distress, family, upbringing, self-organization, aimlessness, infinity, story, autobiography

Summary: The thesis discusses the unemployment that I experienced myself. Although the study is based on individual need, it addresses the social problem, which unfortunately is facing more and more people. The thesis seeks to cover areas of life that are most affected by unemployment. Most of all, I was curious: when and where it is possible to find sources of power that help unemployed live better - even in times of unemployment?

Zgodba je nastala zaradi
mnogih brezposelnih, s katerimi sem delil usodo,
žene in brata, ki sta v času brezposelnosti brezpogojno verjela vame,
mentorice, ki me je za pisanje zgodbe vzpodbudila in mi stala ob strani,
staršev in tašče, ki so med pisanjem zgodbe pazili na sina.

Hvala vsem!

Kazalo	
Uvod	6
1. Zgodbe	9
1.2. Avtobiografija	9
2. Metodologija	10
3. Teoretični okvir	13
3.1. Umestitev v prostor in čas	13
3.1.1. Izguba samoumevnosti	13
3.1.2. Tehnološki napredek	14
3.1.3. Materializem in družba blaginje	14
3.1.4. Tempo življenja in individualizem	15
3.2. Skrb za status	16
3.2.2. Pomen dela	16
3.2.3. Vsi enaki?	17
3.3. Brezposelnost	19
3.3.1. Pojav brezposelnosti	19
3.3.2. Opredelitev osnovnih pojmov	19
3.3.3. Socialna država in socialna varnost	20
3.3.5. Opredelitev (mladega) brezposelnega	21
3.3.6. Brezposelni kot nezdravi del družbe	22
3.3.7. Mladi kot večni pripravniki	22
3.3.8. Posledice brezposelnosti	23
4. Zgodba	24
4.1. Uvod v zgodbo	24
4.1.2. Posamezni razpis	25
4.1.3. Razpisi skozi čas	26
4.2. Kronologija po obdobjih	27
4.2.1. Prediskalno obdobje	27
4.2.2. Aktivno iskanje	28
4.2.3. Iskanje preko agencij, t. i. profesionalcev	29
4.2.4. Zavod za zaposlovanje	30
4.2.5. Center za socialno delo	32
3.3.4. Pomoč strokovnega delavca – vrinjeno poglavje	33
4.2.6. Aktivno iskanje	35
4.2.7. Praktično usposabljanje na delovnem mestu	36
4.2.8. Obdobje »briga me služba«	37
4.2.9. Nov status: poročen, študent in prostovoljec	37

4.2.10. Začasno zaposlen in »verodostojen«	38
4.2.11. Ponovno brezposeln	39
5. Analiza zgodbe	40
5.1. Izvorna družina	40
5.1.2. Osamosvajanje preko bunkerja	42
5.2. Odraščanje.	43
5.2.2. Kraljevič koščka sveta	45
5.2.3. Praktično tehnično učenje	46
5.2.4. Finančna stiska	47
5.3. Ajda in moja družina	49
5.3.2. Opredelitev jaza: Nepovprečen fant	49
5.3.3. Skupno življenje	50
5.4. Socialna mreža – izvensorodstvena	51
5.5. Samoorganizacija	53
5.5.1. Organizacija in dojemanje časa	53
5.5.2. Prazniki	54
5.5.3. Zatekanje iz brezcilnosti v imaginarno	55
5.6. Zdravje	56
5.7. Razbremenitve	58
5.8. Doživljanje brezposelnosti	60
5.8.1. Različno doživljanje	60
5.8.2. Faze brezposelnosti	62
5.8.3. Moja doživljanja	62
5.8.3.1. Od začetka do zloma in nazaj	62
5.8.3.2. Le še notranje življenje	64
5.8.3.3. Osebnostno propadanje	64
5.8.3.4. Obrambni mehanizmi	65
5.8.3.5. Pisanje	66
5.8.3.6. Osebnostna rast	67
6. Razprava	69
7. Zaključek	74
8. Viri in literatura	75
9. Priloga	81

UVOD

»Nekaj mesecev neuspeha je za nekoga, ki bi iz sebe in svojega življenja rad kaj naredil, lahko precej travmatičnih. Nekaj mesecev se mi zdi kot cela večnost. Vse bolj občutim neko neskončno monotonost. Dan je enak dnevu in nič se ne spremeni. Postajam vse bolj apatičen. Pri iskanju se mi zdi uspeh čisto preveč oddaljena točka, da bi nanj sploh še računal.« (Dnevnik: z16, str. 96)

»Če tistega, kar se zgodi, človek ne povzame v zgodbo, za njim ne ostane nič. Potone v pozabo.« (Hribar 1990: 1503) V življenju v taki ali drugačni obliki pripovedujemo prav vsi. Sam želim spregovoriti o lastni brezposelnosti. Brezposelnosti, ki mi je temeljito spremenila življenje. Toda, zakaj pripovedujem na tak način? Ali pripovedujem, ker v realnem življenju nisem uspel? Morda na ta način zmanjšujem stisko vsakdanje brezposelnosti? Zaradi ohranjanja pozitivne samopodobe? Ker razumem avtobiografijo kot egotrip? Morda zato, ker z njo presegam ranjeni jaz? Ker se zavedam, da se z brezposelnostjo bori veliko ljudi in da to ni le moja individualna stiska, ampak je to širši socialni problem? Ker želim brezposelne vzpodbuditi, da bi v času brezposelnosti znali najti tudi svetlejše plati življenja? Ker želim, da bi nas ljudje, ki z iskanjem zaposlitve in službo nikoli niso imeli težav, razumeli in ne le stigmatizirali? Ker se konec koncev želim razumeti tudi sam?

Pred začetkom pisanja diplomskega dela sem preletel veliko diplomskih del in literature, ki se navezuje na temo brezposelnosti. Brezposelnost se je povsod obravnavalo le z nekega določenega vidika, medtem ko nisem nikjer zasledil, da bi se brezposelnost obravnavalo kot celoto. Sam želim narediti ravno to – ponuditi vpogled na brezposelnost kot na večplasten skupek, ki je sestavljen iz različnih področij posameznikovega življenja. Morda je na račun večplastnosti diplomsko delo nekoliko površno, saj se nobeni temi nisem "do konca" posvetil, a sledi mojemu namenu – zajeti brezposelnost v vsej intenzivnosti in razvejanosti. Pri doseganju večplastnosti brezposelnosti sem si pomagal s pomočjo osebnega dnevnika in obsežnega kupa literature. Dnevnik in literaturo sem razkosal na delce in nato vse skupaj ponovno sestavil v sestavljanke, ki je sedaj pred nami.

Sestavljanke sem se odločil "servirati" v obliki socialno–antropološke avtobiografije. S konceptom avtobiografije sem želel pokazati predvsem intenzivnost same brezposelnosti. Intenzivnost sem dosegal preko posameznika, ki ga je življenjska preizkušnja povsem nemočnega premetavala sem ter tja. Življenjski kaos in niz nepovezanih doživljajev bom s pomočjo avtobiografske metode povezal v neko celoto. Avtobiografija ima predznak socialna

zato, ker sem na brezposelnost gledal z vidika socialnega dela. V razpravi na koncu diplome sem tudi v razpravi razpravljal z vidika socialno-delovnega koncepta pomoči. Nenazadnje imajo tudi zgodbe in avtobiografije v socialnem delu svoje mesto, saj nam, vsaj nekatere, lahko »pomagajo razumeti, kaj so posamezniki in posameznice doživljali, razumeti njihova čustva – jezo, sram – in strategije za preživetje« (Urek 2005: 232–3), kar je bil tudi eden izmed glavnih motivov za zapis zgodbe. Oznako antropološka pa sem dodal zato, ker sem dnevnik pisal predvsem s stališča kulturnega antropologa in sta zato tako dnevnik kot zgodba antropološko prežeta.

In kako je sestavljeno diplomsko delo? Sestavljeno je iz šestih sklopov.

Prvi sklop je poglavje o pisanju zgodb, ki je že nekakšen uvod v samo metodologijo. V poglavju na hitro orišem pomen pripovedništva in zgodb, njihovo raznovrstnost in strukturiranost. Nadalje se ustavim pri avtobiografijah, avtobiografski metodi in prepletenosti individualnega s kolektivnim.

Drugi sklop je metodološki del, kjer prikažem nastajanje pričujočega dela in zaradi katerega je delo znanstveno zasnovano. Dotaknem se tudi fizičnega prostora in papirnate neracionalniške kvalifikacije, česar tako v antropoloških kot v socialno-delovnih metodologijah nisem zasledil, a sam brez omenjenega diplome ne bi uspel narediti.

Tretji sklop nam prikaže samo okolje današnjega brezposelnega. Nekatere splošne teme nas uvedejo v boljše in jasnejše razumevanje kasnejše zgodbe.

V četrti sklop sem uvrstil osebno zgodbo, ki je tudi nekakšno jedro avtobiografije.

Analiza zgodbe po posameznih življenjskih področjih sledi v petem delu. V tem sklopu se brezposelnosti lotevam z določene teoretične distance ter s tem vpeljem dialog med zgodbo in teorijo.

Šesti sklop sem namenil razpravi. V tem delu skušam na brezposelnega pogledati kot na udeleženca v procesu socialno-delovne pomoči. Predvsem se osredotočim na možnost preobrata iz problema v rešitev, preko česar brezposelnost ni več nujno nekaj neobvladljivega. Celotno diplomsko delo sklenem v zaključku. V prilogi dodajam še del dnevnika. Dnevnik štejem za terenski material, ki ga zaradi preobsežnosti dajem le vzorčno na vpogled – dobrih dvajset strani. Celoten dnevnik sicer obsega več sto strani in zajema obdobje petih let. Naj omenim, da sem v priloženem dnevniku in v celotni avtobiografiji vsem vpletenim posameznikom spremenil prava imena v namišljena.

Na koncu uvoda želim opozoriti le še na neopisljivost marsičesa doživetega in na subjektivnost. Pri tem imam v mislih to, da čeprav »živimo skupaj, vplivamo drug na drugega; smo zmeraj in povsod sami zase. Občutki, čustva, razumevanje, fantazije – vse to je

zasebno in, razen preko simbolov in indirektno, neposredljivo. Lahko si posredujemo podatke o doživetjih, doživetij samih nikoli. Besede so izgovorljive, a nič ne pojasnijo.« (Huxley 1993: 9–10) Nenazadnje je opisovanje »vselej razlaga, ki dejavno odseva teoretski pogled, sestavljen na podlagi selekcije vključenega in izključenega ter poudarkov, ki dokazujejo veljavnost posebega pogleda, iz katerega izhajajo« (Urek 2003: 96), zaradi česar je vsak opis predvsem opazovalčev konstrukt. In še to trenutni. »Aktualno vprašanje je, ali ima posameznik le eno vodilno zgodbo o sebi, na katero pripne svojo identiteto, ali pa lahko ustvari več vzporednih vodilnih zgodb o sebi. In če ima več zgodb o sebi, ali to pomeni, da ima več vzporednih identitet? Harre je ugotovil, da ima posameznik običajno na voljo več različnih in celo nasprotujočih si zgodb o sebi.« (Urek 2003: 143–4). K temu naj dodam, da »zmožnost spreminjanja, prilagajanja zgodb o sebi, pomeni sposobnost pogledati nase iz različnih zornih kotov« (Urek 2003: 145), kar je za ohranitev vitalne, svobodne in avtonomne identitete nujno potrebno (povzeto po Nastran Ule v Urek 2003: 144). Tudi sam sem iste stvari v različnih razpoloženjih dojemal drugače. Nemalokrat se je dogajalo, da je sprva nevšečno kasneje postalo všečno in obratno, zaradi česar se lahko v zgodbi najdejo tudi protislovja. Nenazadnje sem se v času brezposelnosti s preminjanjem okoliščin spreminjal tudi sam. Kljub zavedanju zgoraj omenjenega zgodbo posredujem naprej, a pozor – naj se jo bere z določeno mero prizanesljivosti in distance.

ZGODBE

»Vsakodnevno plavamo v morju zgodb in pripovedk, ki jih poslušamo ali beremo ali gledamo, od naših najzgodnejših dni do smrti /.../ Upravičeno lahko trdimo, da je ena izmed bistvenih dimenzij človeškosti prav pripovedovanje zgodb. Pripovedovanje zgodb namreč zajema večino stvari, ki jih počnemo, tako da nas je antropologija poimenovala celo *homo narrans* (tudi *homo fabulans*): človeška vrsta pripovedovalk/cev in interpretinj/ov zgodb (Myerhoff v McCall, 1989; Currie v Hrženjak, 1998). Za Barthesa je pripoved prisotna v skorajda neskončnih oblikah, v vseh obdobjih, v vsaki družbi; nastala je z začetkom zgodovine človeštva in tako rekoč nikjer in nikoli niso obstajali ljudje, ki bi bili brez pripovedi /.../ skozi zgodbe se nekako uredi kompleksnost sveta.« (Urek 2003: 1). Zgodbe sestavljajo naše življenje v nekakšen smiseln red.

Poleg tega »kako in kje pripovedujemo /.../ je pomembno, kaj zgodba pove.« (Urek 2003: 27). Tudi glede na povednost obstaja več vrst zgodb. Zgodbe lahko delimo na npr. hipne ali večne: »Lahko imajo težnjo k resničnosti za vse čase ali pa obstajajo samo tukaj in zdaj.« (Urek 2003: XIV). Med drugim obstaja tudi več vrst družboslovnih zgodb. Kot etnolog in kulturni antropolog ter kmalu tudi socialni delavec sem se v znanstvenih okvirih srečal z antropološkimi, socialno-delovnimi in avtobiografskimi zgodbami.

Poleg povednosti je pomembna tudi sama struktura zgodbe. Struktura namreč daje zgodbi nek smiseln red in dinamiko. Zgodbe so lahko ciklične ali nekronološke: »Mnogo zgodb ima linerano strukturo, vendar to ni nujno – zgodbe se lahko razvijajo krožno ali v kakšnih drugih konfiguracijah.« (Berger po Urek 2003: 4). Vseeno pa zgodbo največkrat tvori neko sosledje dogodkov, saj zapleti dogajanje razvrstijo v neko logično zaporedje.

Avtobiografija

»Avto/biografije delimo na pisne in oralne, na delne zgodbe in celostne zgodovine posamičnih življenj, na individualne in skupinske, na avto/biografije znanih oseb in vsakdanjih ljudi« (Sedmak 2003: 181). V znanstvenem smislu pa »avto/biografsko metodo uvrščamo med kvalitativne tehnike raziskovanja oziroma med "mehke" metodološke pristope, ki predstavljajo alternativo in dopolnilo že dolgo etabliranim pozitivističnim in kvantitativnim tehnikam raziskovanja /.../ ta metoda razume in analizira družbene odnose in v družbene relacije vpete posameznike boljše kot "klasični" /.../ prijem omogoča zajetje različnih ravni

podatkov, tako socialno–psiholoških in subjektivnih kot družbeno–zgodovinskih in socialne reportaže«. (Sedmak 2001: 181–4).

V primerih, ko »zgodbe nastajajo znotraj širših kolektivnih projektov, lahko govorimo o nekakšnih kolektivnih avtobiografijah« (Urek 2005: 231), saj »na dejanja pripovedovanja, poslušanja in interpretacije pomembno vpliva socialni kontekst« (Urek 2001: 122), ker je nenazadnje tudi avtor del sveta. Enako je z mojo avtobiografijo – četudi temelji na osebni stiski, sem preko nje obravnaval tudi širšo socialno problematiko. Ob tem sem vse skupaj vpel v družbeni kontekst in skušal biti odprt za raznolike podatke. Prizadeval sem si vzpostaviti »ravnotežje med težnjo po avtentični predstavitvi in težnjo po strukturirajoči distanci«. (Mesec 2007: 63). »Težnjo po avtentični predstavitvi uresničujemo tako, da damo besedo "raziskovancu" /.../ Težnjo po strukturiranju uresničujemo tako, da skušamo dogajanje videti z vidika določene teoretične perspektive« (prav tam). Zaradi zgoraj navedenega avtobiografija prikazuje vse od mikro do makro kozmosa (povzeto po Urek 2003: 160).

Čeprav avtobiografski »metodološki prijem ni prvenstveno namenjen samoumevni generalizaciji rezultatov; njegov cilj in prvenstvena namembnost sta odkrivanje specifičnih procesov in pojavov v posameznih, konkretnih (družinskih) okoljih, kar pa ne pomeni, da med podobnimi družinskimi okolji in sociokulturnimi relacijami ne moremo potegniti vzporednic« (Sedmak 2001: 186). Torej, ne zanima nas »toliko tipični primer, kot "povedni" primer, iz katerega je dobro razvidna povezanost pojavov« (Mesec 2007: 21), zaradi česar »zberemo veliko podatkov o zelo različnih vidikih družbene enote«. (prav tam).

METODOLOGIJA

Narativni pristopi se v družboslovju navezujejo predvsem na kvalitativno metodologijo (Urek 2003: 329), kjer »zberemo besedne opise, ki se nanašajo na raziskovalni pojav« (Mesec 1997: 40) in kjer iz kaotične množice podatkov ustvarimo nek smiseln red.

Čeprav sem se za pisanje avtobiografije odločil šele na koncu študija socialnega dela, sem brezposelnost raziskoval že več let. V samo okolje raziskovanja se mi niti ni bilo treba posebej asimilirati, saj sem bil del takega okolja tudi sam. Iz tega vzroka sem lahko povsem nemoteče opazoval to okolje z vidika raziskovalca. Obenem sem vsak dan sproti pisal tudi osebni dnevnik. Večinoma sem pisal zvečer, medtem ko sem si čez dan v žepno beležko zapisoval različne trenutne utrinke in misli – to sem zvečer prepisal v dnevnik. Glede same brezposelnosti sem še z večjim zanimanjem sledil medijem, leposlovni in strokovni literaturi

ter sami okolici: brezposelnim posameznikom, zaposlenim, strokovnim delavcem in nasploh vsej socialni mreži.

Po odločitvi za ustvarjanje avtobiografije sem si najprej uredil dnevniške zapiske in mnoge žepne beležke. Pregledal sem dotedanje opombe glede primernih virov literature. Nato sem na hitro preletel obsežno strokovno literaturo, saj sem želel na brezposelnost pogledati s širšega zornega kota. Po "preletu" sem izluščil nekatere zame relevantnejše pojme in naredil nekakšen miselni vzorec področij, ki bi jih rad vključil v avtobiografijo.

Nato sem se lotil branja dnevnika. Bral sem počasi in natančno. Sproti sem si označeval za nalogo uporabne podatke ter se med branjem prepustil tokovom, ki so me nesli, kamor je pač naneslo, saj »kadar nekdo išče, tedaj se lahko zgodi, da njegovo oko vidi le še reč, ki jo išče, da ne zmore ničesar najti, se v nič spustiti, ker venomer misli samo na iskano«. (Hesse 1974: 142). Tak pristop se je izkazal za dobrega predvsem zato, ker sem se brez obremenjujočih misli pustil vplivati sproti prihajajočim impulzom. Ko sem prišel do konca, sem osnoval nekatere širše kategorije, ki sem jih zasledil med branjem.

Po branju in analizi dnevnika sem začel prebirati strokovno literaturo – tokrat temeljiteje. Ko sem se "prebil" skozi kupe uporabnega in neuporabnega, sem tudi pri literaturi iz posamičnih enot ustvaril širše kategorije.

Na vrsto je prišlo ponovno branje dnevnika in literature – tokrat sem se posvetil le označenemu. Vse najmanjše razkosane enote sem povzel po določenem zaporedju ter po alinejah izpisal na liste papirja. Sledilo je umeščanje posameznih enot pod posamezne kategorije. Vsaka kategorija je imela svojo barvo. Glede na barve kategorij sem vsako enoto posebej barvno označil. Ta faza je zahtevala zbranost, saj je bilo potrebno vsako posamično enoto umestiti v pravo kategorijo, kar ni bilo vedno najlažje, saj je lahko neka enota spadala v več kategorij ali pa tudi v nobeno. Take primere sem rešil tako, da sem si dovolil enoto uvrstiti tudi v več kategorij. V primeru, da bi bilo razvrščanje enot nepazljivo, na koncu ne bi prišel do nikakršnega smiselne reda.

Po razvrščanju enot v kategorije sem začel iskati in delati povezave med kategorijami zgodbe in kategorijami iz literature, saj te niso bile povsem identične. To je bil tudi čas, ko sem si v kleti uredil "pravo pisarno", ki je bila namenjena le raziskovanju in pisanju. Šele ko sem eno od kletnih sob popolnoma izpraznil, sem prišel do fizične možnosti za kodiranje. Brez večje površine namreč to ne bi bilo izvedljivo. Brez fizičnega vpogleda na celoto barvnih kategorij in alinej/enot bi bilo to precej težje oz. skoraj neizvedljivo. Brez barvnih označb in večjega prostora bi verjetno še danes taval v kaosu množice podatkov. Poleg tega mi je sam prostor omogočal, da sem alineje kronološko uredil, kar mi je omogočilo »spremljanje razvojnih

procesov, spreminjanja in preoblikovanja družbene enote v času«. (Mesec 2007: 57). Več dni sem označeno gradivo opazoval in analiziral le na pogled. Le na ta način sem iz množice kaotično razporejenih podatkov vse bolj prihajal do neke smiselne celote.

Šele po več dnevih "opazovanja" sem enote in kategorije začel zapisovati v elektronsko obliko. Napisano sem nato natisnil na fizični papir, nato pa na papirju besedilo še dodatno črtal, dopolnjeval in spreminjal. Vse popravke sem potem ponovno vnesel v elektronsko obliko, natisnil in ponovno popravljaj. To se je večkrat ponovilo. Večjih in temeljitejših popravkov nikoli nisem vstavljal v elektronsko obliko besedila. To pa iz preprostega razloga: na računalniškem ekranu se pač ne da imeti pred seboj npr. štirideset strani besedila, medtem ko je fizično to izvedljivo. Šele, ko sem imel pred seboj celoto – vse kategorije in enote/alineje hkrati – sem lahko opazil, da se je neka enota podvajala ali ko v kaki kategoriji ni bilo smiselne celote.

Celotne kategorije sem se naučil tudi na pamet, saj sem le na ta način lahko osvojil celoto. Zaradi na pamet naučenega sem lahko o kategorijah, skupnem konceptu in zgodbi razmišljal kadarkoli in kjerkoli. Ob tem sem se držal naslednjega: »Ves postopek kodiranja dokumentiramo tako, da si sproti zapisujemo posamezne pojme, misli, razlage /.../ takoj, ko nam pride kaj pametnega na misel, se ustavimo in zapišemo« (Mesec 2007: 36), zaradi česar sem se med npr. kolesarjenjem nemalokrat ustavljal in kaj zapisoval. Še posebno dolgotrajen je bil postopek, ko sem spremenil kategorije in moral iti še enkrat čez celotno pripisovanje enot določenim kategorijam.

Če povzamem omenjeno dosedanje raziskovanje od začetka do konca, sem zgodbo in strokovno literaturo »razčlenil na sestavne dele, da sem dobil enote kodiranja. Nato sem podatke kategoriziral in razvrščal ter jim pripisoval pomen. Potem sem združeval sorodne pojme v kategorije. Sledilo je vzpostavljanje odnosov znotraj določene kategorije. Nato sem dobljene in definirane kategorije primerjal med seboj in jih razporejal v domnevne odnose. Na koncu sem sestavil zgodbo.« (povzeto po Mesec 2007: 30–5). Sprva sem menil, da mi bo še največ časa vzelo branje, označevanje in zapisovanje alinej, vendar je bilo razvrščanje, klasificiranje, povezovanje kategorij in vrednotenje še precej dolgotrajnejše delo.

»Raziskovalni proces, v katerem oblikujemo pojme in iz pojmov kategorije, ki jih povežemo v propozicijah, se konča tako, da propozicije uredimo v kolikor mogoče sistematično in povezovalno teorijo, ki se bere kot pripoved o pojavu, ki je bil predmet proučevanja« (Mesec 2007: 28) in upam, da mi je vsaj do neke mere to tudi uspelo.

TEORETIČNI OKVIR

Svojo zgodbo želim umestiti v širši kontekst, zato naj se pred začetkom zgodbe dotaknem nekaterih splošnih tem, ki pripomorejo k jasnejšemu razumevanju moje zgodbe. V nekaj potezih bom orisal svet, v kakršnem živim. Nenazadnje so različne izkustvene, prostorske in »časovne percepcije pogojene z družbeno kulturnimi okoliščinami«. (Jeršek 1988: 179). V ta oris zato ne uvrščam t. i. tradicionalnih svetov, ki delujejo po bolj ustaljenih ciklih. Slednjih je zaradi podivjanega tehnološko in profitno usmerjenega ('naprednega') sveta, v katerem se nahajam tudi sam, vse manj.

UMESTITEV V PROSTOR IN ČAS

Izguba samoumevnosti

»Naj si še tako zatiskamo oči pred spremembami v svetu in družbi, ne moremo spregledati dejstva, da so v minulih nekaj desetletjih praktično izgubile pomen in družbeni vpliv številne samoumevnosti človeškega življenja. Namesto samoumevnosti, ki so nam tradicionalno usmerjale življenjske poti, smo vsak dan postavljeni pred izbiro med različnimi možnostmi in priložnostmi, izzivi in zahtevami, različnimi načini življenja. Temeljna sestavina sodobnega življenja je vse večja izbirnost življenjskih poti. Tradicionalne izbire so poznale ustaljeni red navad. Sodobna družba pa se spopada s kompleksno različnostjo izbir in obenem ponuja ljudem le malo pomoči pri izbiranju /.../ Spremembe so osvabajajoče in ogrožujoče obenem. Po eni strani nas veseli, da življenje ne teče več tako linearno in samoumevno kot nekdaj, temveč ga lahko aktivno oblikujemo ter pri tem sledimo svojim željam in skrbimo za svoj osebni razvoj. Po drugi strani pa trpimo zaradi povečane negotovosti in nestabilnosti prav na vitalnih področjih svojega življenja: poklicni sferi, odnosih, partnerstvu. Toda naj bodo neugodne posledice teh sprememb še tako velike, vrnitev ni mogoča in s tem moramo računati tako posamezniki kot družba v celoti. Večja izbirnost življenja postavlja pod vprašaj tudi izbiro življenjskih oblik. Tako tudi zaposlitev, delovno mesto, partnerski odnos, starševstvo in družina niso več življenjske samoumevnosti, ampak stvar presoje posameznika; kdaj, zakaj, ali sploh.« (Ule 2008: 12–3). Pravzaprav je izbire med raznimi možnostmi toliko, da je posameznik povsem zmeden in namesto, da bi se za nekaj odločil, se ne odloči za nič. Zdi se, da 'napredna' družba v t. i. imenu 'razvoja' vedno bolj lovi lastni rep.

Tehnološki napredek

Povečano zmedenost ustvarja tudi vedno večja zasičenost z vsemogočimi informacijami. Z razvojem medijev in vse ostale informacijske tehnologije je namreč izbira še toliko večja.

Vzporedno z informacijskim napredkom sta za naš čas značilna tudi modernizacija in tehnološki napredek, ki sta vse hitrejša in predstavljata dvorezni meč. Nekaterim vsestranski razvoj ustreza, saj se v takem sistemu znajdejo in izkoristijo priložnosti, ki jih nekoč ni bilo. Premnoge pa to le dodatno zmede in ohromi. Težko dojemajo vse novosti in pri slednjih »ni več tehnika v službi človeka, ampak se dogaja obratno«. (Potočnik 2007: 55). Posameznik je nemalokrat nesposoben oz. onesposobljen celo za opravljanje najosnovnejših opravil kot sta npr. nakup hrane ali vožnja avtomobila – ko se pokvari računalniški sistem v veleblagovnici ali pri avtomatskem avtu, 'obstane na mestu' prav vsak.

Z razvojem znanosti se vedno bolj stavi na razum in računanje. Slednje se odraža tudi v vsakdanjem življenju, kjer človek ceni le še tisto, kar je grobo otipljivo, emocionalnemu pa posveča vse manj pozornosti (prav tam). Postajamo vedno večji t. i. racio roboti, ki vstopamo v dobo, »v kateri bo vedno manj delavcev potrebnih za proizvodnjo blaga in storitev za celotno populacijo. Danes vsi trije tradicionalni sektorji ekonomije – kmetijstvo, industrija in storitve – doživljajo tehnološko nadomestitev, kar sili milijone ljudi na seznam brezposelnih« (Laznik in Žagar 2001: 108), saj bo »delavca delno nadomestil strokovnjak in jutri ga bo informator kot predstavnik nove znanstveno-tehnične revolucije« (Novak v Laznik in Žagar 2001: 111). Svet se vedno hitreje vrti. Človek ga vedno težje dojema. Gotove ostajajo le spremembe in negotovost.

Materializem in družba blaginje

»Nekoč je bila tradicija tista, ki je s svojimi vrednotami dajala okvir za izpolnitev življenjskega smisla, z naraščajočo industrializacijo pa se vrednote in s tem smisel izgubljajo.« (Lamovec 1991: 191). Z izgubo tradicije prihaja do krize smisla in vrednot. Ob tem posameznik »čuti, da nekaj pogreša, in misli, da mora to dobiti nazaj. Obdaja se z materialnimi dobrinami.« (Lamovec 1999: 81). Posledično se vedno bolj uveljavlja t. i. novodobna religija, ki se ji reče materializem. Materializem pa »spreminja nekdanjo varčevalno družbo v porabniško«. (Trstenjak 1989: 232). Medtem ko kopičimo za naše delovanje v življenju povsem nepotrebne zadeve, nam zmanjkuje časa za odnose s soljudmi. To se dogaja tudi zaradi porabniškega vzorca sreče, kjer »ljudje v stopnjevalni porabniški ihti

stopnjujejo do paroksističnega viška tudi vzorec sreče; čim več porabiti, se pravi čim več uživati (si privoščiti); v tem se porabniško usmerjen človek osrečuje, v tem lovi koček za koščkom svojo življenjsko srečo« (Trstenjak 1989: 232), ki pa je nikdar ne ulovi, saj je vedno nekaj, kar še manjka.

Naša družba je družba blaginje. V okolju, kjer živim, imamo obilje pitne vode, rodovitno zemljo (kjer rastejo pridelki brez prevelikega namakanja), dovolj hrane (kjer nihče ne strada), mir (ni vojne), itd. Vendar je marsikdo nezadovoljen, saj teži po tistem, česar nima, in ne vidi tistega, zaradi česar bi se lahko veselil. Danes npr. ni pomembno, če avto imaš, ampak je pomembno, kakšnega imaš. Namesto, da bi življenje živeli, se pehamo za blagovnimi znamkami in »se v blagovne znamke spreminjamo tudi sami«. (Three Idiots 2009*). Če povzamem Cestnika, je blagostanje samo po sebi sicer dobro (npr. avto je dobrina), vendar se v porabniški družbi človek hitro prevzame, postane ohol, samozadosten in družbeno apatičen. Naša družba blagostanja preprosto ne zna ceniti in v njem živeti. (Cestnik 2012*). V blagostanju in napredku ljudje tako postajamo vedno večji individualisti, saj se vedno bolj osredotočamo na sebe in se zapiramo navzven. (Potočnik 2007: 54–55).

Tempo življenja in individualizem

V takem ozračju postaja družba postaja nekakšna množica posameznikov. Vsak vedno bolj skrbi zase. Ni več občutka soodgovornosti za širše okolje in skupnost. Sodelovanje nadomešča tekmovanje. V filmu Three Idiots glavni igralec lepo oriše današnji tempo, ko pravi: »Življenje je dirka. Teci hitro, sicer te bodo drugi prehiteli ali pa boš poteptan.« (Three Idiots 2009*). Trstenjak je pred mnogimi leti zapisal, kar drži še danes: »Ob splošni gospodarski in moralni krizi je sodobna družba tudi v krizi srečanja. Človek porabniške družbe ne pozna več pravega osrečujočega medsebojnega srečanja. Njegova usmerjenost gre z naraščajočo hitrostjo navzven v pridobitni materialni svet imetja mimo človeške samobiti; išče srečo v stvareh, ne v človeku /.../ Kitajci nam očitajo, kako je naša zahodna družba, kamor sodimo tudi mi, kruta. Pravijo, je to čudna družba, ki že otroka vrže iz družine, najprej v jasli, potem v vrtec, šolo, varstvo otrok po šoli; samo da otrok ni doma. Tudi stare ljudi pošiljamo iz istih razlogov proč, v dom upokojencev. Doma nimamo ne časa, ne prostora, ne za otroka, ne za stare, ne za bolne.« (Trstenjak 1989: 242–3). »Tako strašno smo angažirani v naloge in neposredne cilje življenja, da prav za življenje samo nimamo nobenega časa več.« (Trstenjak 1989: 280). Na nek način smo postali instant družba. Družba, kjer smo navajeni

vse dobiti takoj in biti vedno na razpolago – na drugi strani mobitela. Smo hkrati povsod in nikjer.

SKRB ZA STATUS

Status »označuje posameznikovo veljavo in ugled v očeh sveta« (Botton 2005: 7) oz. »posameznikov položaj v družbi« (prav tam).

V različnih družbah in kulturah obstajajo različni statusni kriteriji. »Lastnosti in veščine, ki bi posamezniku nekje prinesle visok status, so drugje nepomembne ali pa jih celo opazujemo z mrščenjem.« (Botton 2005: 191). To vidimo že samo če pogledamo v preteklost in si za primer vzamemo najuglednejše člane špartanske družbe, kjer so najvišji status uživali mišičasti, napadalni, bojeviti moški, ki so kazali veselje do ubijanja. Pravo nasprotje Špartancem so bili srednjeveški svetniki, ki »niso nikoli nosili orožja, niso nikoli ubili človeka /.../ so poskušali zatreti spolno poželenje in so sloveli po izredni vzdržnosti«. (Botton 2005: 192).

Ne glede na različne statusne kriterije predpostavljam, da si skoraj vsak človek želi nekaj doseči, saj je »človek po svoji umski naravi nagnjen k dokazovanju«. (Trstenjak 1989: 145). Si pa posameznik v različnih življenjskih obdobjih želi doseči različne stvari, saj se potrebe glede na starost in okoliščine spreminjajo. Poleg tega si človek želi biti opazen in priznan: »Nekdo je opazil našo navzočnost, nekdo ve, kako nam je ime, in upošteva naše mnenje, prizanesljivo gleda na naše napake in skrbi za naše potrebe. V taki oskrbi se razcvetimo.« (Botton 2005: 15).

Pomen dela

Ljudje se do statusa prebijamo tudi preko dela. Raznovrstnega, ne le dela v službi, temveč tudi npr. prostovoljnega. Za mlade bi na neki način lahko trdil, da je ena od oblik dela tudi izobraževanje. Preko izobraževanja si pridobijo v družbi določeno priznanje in status. Kolesje se tako vrti še preden sploh prestopimo iz učenja v zaposlitev. Preko dela se v družbi dokažemo, da smo sposobni in vredni zaupanja. Z delom si pridobimo ugled in čast: »Največja nagrada za človekov trud ni tisto, kar bo zanj dobil, temveč tisto, kar bo postal.« (Ruskin v Prinčič 2006: I). Z delom predvsem nekaj postaneš, zaradi česar je »delo vir človekove identitete. Z izgubo dela se zamaje človekov družbeni položaj, njegov odnos do

prijateljev in družine. Človek začne dvomiti vase in v svoje sposobnosti, saj so spodkopani vsi nosilci njegove osebne in družbene identitete.« (Bohak 1982: 519). Brez službe je posamezniku – še posebno mlademu – odvzeta pomembna življenjska opora. Ostane brez možnosti za finančno osamosvojitev, brez pomembnega družbenega priznanja, brez jasne bližnje prihodnosti in brez ciljev. Kadar je (vse) bistveno v življenju nejasno, si namreč ni možno zastavljati ciljev. Ni čudno, da je »največji problem mladih izpodrinil klasične probleme vezane na preživljanje prostega časa in konflikte z odraslimi (starši in učitelji)« (Ule 2000: 46) in da se mladi »najbolj bojijo, da bi se njihova trenutna brezposelnost spremenila v trajno. Daljša nezaposlenost za mladega človeka pomeni frustracijo in ga omejuje pri vstopu v odraslost, ker nima ekonomske samostojnosti.« (Žniderič 1999: 16).

Vsi enaki?

V Splošni deklaraciji človekovih pravic, ki jo je generalna skupščina Združenih narodov sprejela leta 1948, je v prvem členu deklaracije napisano: »Vsi ljudje se rodijo svobodni in imajo enako dostojanstvo in enake pravice.« Lepe zamisli, vendar družbe po tem principu praviloma žal ne delujejo.

»Dejstvo, da smo z zornega kota zgodovine premožni, na nas ne napravi nikakršnega vtisa.... Če smo majhni in živimo med ljudmi iste velikosti, si z vprašanjem telesne velikosti ne bomo po nepotrebnem razbijali glave. Če pa drugi v naši skupini le za las zrastejo, bomo najbrž kmalu začutili nelagodje in se vdali nezadovoljstvu ter ljubosumju – čeprav se sami nismo zmanjšali niti za milimeter.« (Botton 2005: 49–50). Pogosto nezadovoljstvo je med drugim posledica demokracije, ki je »odpravila vse meje pričakovanja. Vsi člani družbe so se samim sebi zdeli teoretično enaki, celo če niso imeli sredstev za doseganje materialne enakosti. "Nikjer v Ameriki," je zapisal Tocqueville, "nisem srečal državljana, ki bi bil prereven, da se ne bi kdaj hrepeneče, zavistno ozrl k bogastvu premožnih." Siromaki so od blizu opazovali bogataše in bili prepričani, da bodo nekega dne sami v njihovi koži.« (Botton 2005: 57). Medtem ko je v preteklosti »narodom vladala kraljeva moč, oprta na plemstvo, je družba kljub vsej svoji bedi uživala v raznoterih oblikah sreče, ki jih danes ne znamo več ceniti.« (prav tam).

Ljudje smo danes že skoraj obsedeni z enakostjo in normo. Z normo, ko se vse meri z 'metrom' in je vse, kar je zunaj norme, takoj označeno za nenormalno. »Osamljenost posameznika je navidezno presežena, tako nam današnje superindustrializirane družbe nudijo impozanten prizor velikih množic ljudi avtomatov, ki vsi živijo na isti način, zgledujejo se

drug po drugem, pijejo isti osvežilni napitek in vseč jim je ista oblika dekliških prsi na filmskem platnu. Največja skrb je: ne razlikovati se od drugih, ne izstopati z ničemer.« (Fromm 1978: 14). Verjetno se ravno zaradi omenjenega mnogo ljudi v družbi srečuje z neenakim obravnavanjem, zaradi česar so stigmatizirani in posledično iz družbe tudi izključeni. »Socialno okolje določa kategorije oseb.« (Goffman 2008: 11–12) – pravzaprav je prav vsak kdaj pa kdaj v življenju kategoriziran in stigmatiziran! Vprašanje je le, kako to vpliva na kvaliteto posameznikovega življenja, ali ga sploh otežuje, in če ja, v kolikšni meri. Ali se uspemo zavedati, da smo enkratni, da imamo glede na druge povsem drugačne pogoje, naključne srečne trenutke, sposobnosti, tempo življenja, način razmišljanja? Pri nekaterih je prav izstopanje razlog za (pozitivno) osebnostno rast. Medtem ko je lahko po drugi strani primerjanje z drugim(i) zavajajoče in frustrirajoče – predvsem zato, ker v primerjavah z drugimi pretežno opazimo le najboljše in večinoma tisto, česar sami nimamo. Zato je »skrb za status lahko vir hudega trpljenja«. (Botton 2005: 9). Ne znamo pa videti, kaj mi imamo in da tega drugi (morda) nimajo.

BREZPOSELNOST

Pojav brezposelnosti

Obstaja več t. i. vrst družbene brezposelnosti. Ciklična brezposelnost nastane v času gospodarske krize in množične brezposelnosti. Tehnološka brezposelnost je posledica uvajanja novih tehnologij, ki nadomeščajo človekovo delo. Sezonska brezposelnost se pojavi pri naravi (ne)sezonskega dela. (Bubnov–Škobrne in Strban 2010: 310). Kakorkoli že brezposelnost obračamo, je le-ta danes množični pojav, saj »v zadnjem času lahko govorimo o brezposelnosti, ki povzroča revščino ter večanje družbene neenakosti, že kot o načinu življenja množice ljudi«. (Milavec in Pakiž 2001: 13). Že mnogokrat v preteklosti je bilo podobno. Čeprav bi si to želeli, se ne da na hitro odpraviti brezposelnosti, zato je to »pojav, s katerim se bomo morali naučiti živeti, prilagoditi se bomo morali tudi novim načinom zaposlitve za določen čas ter na pogodbene zaposlitve«. (Avrič 2005: 7). Še posebej mlade »moramo že skozi šolanje pripraviti na to, da obstaja možnost, da bodo vsaj nekaj časa brezposelni in da zaposlitve ne bodo dobili tako zlahka«. (Avrič 2005: 71). »Kako silovito se bomo odzvali na občutek nemoči, je zlasti odvisno od tega, kaj štejemo za normalno. Morda se čutimo nemočne, ker dežuje, vendar ker plohe že poznamo, se nanje najbrž ne bomo odzvali z jezo. Občutke nemoči lahko omili zavest, kaj smemo pričakovati od sveta.« (Botton 2001: 89). Najmanj, kar lahko storimo vnaprej, je to, da se pred dežjem že predhodno zatečemo pod kakšno streho (= preko študentskega ali prostovoljnega dela do priložnosti/poznanstev, ki nas pripeljejo vsaj do začasne službe) ali pa vsaj imamo s seboj dežnik (= že vnaprej vzpostavljen sistem za spopadanje z nastalo situacijo). V mojem primeru sam nisem naredil niti prvega niti drugega, zaradi česar sem brezposelnost doživel z vso intenzivnostjo.

Opredelitev osnovnih pojmov

Pojem brezposeln oz. nezaposlen morda ni najprimernejši izraz za osebo brez službe, saj je lahko ta kljub temu, da nima službe, zelo zaposlena (res ne s službo, ampak z mnogimi drugimi dejavnostmi). Čeprav se zavedam problematičnosti omenjenih izrazov, jih v diplomi zaradi splošne uveljavljenosti vseeno uporabljam.

V nadaljevanju dodajam nekaj nasprotujočih opredelitev brezposelne osebe. »Brezposeln je posameznik v trenutku, ko se odloči za zaposlitev in jo začne iskati, neodvisno od tega, na kakšen način jo išče. Brezposelni torej niso le posamezniki, ki iščejo delo s pomočjo zavodov za zaposlovanje, ampak tudi tisti, ki ga iščejo po drugih poteh, na primer s pomočjo javnih medijev.« (Svetlik 1985: 18). Po Bubnov–Škobrnjetovi in Strbanu so brezposelne tiste »osebe, ki so bile pred nastankom brezposelnosti zaposlene. Kot iskalci zaposlitve so v Konvenciji MOD opredeljene osebe, ki pred nastankom brezposelnosti niso bile zaposlene oziroma pridobitno aktivne ali jim je prenehal status brezposelne osebe in iščejo zaposlitev. To so: mlade osebe, ki so končale poklicno usposabljanje ali izobraževanje.« (2010: 311). Moja zgodba se po tej definiciji večinoma nanaša na iskalca zaposlitve, a bom zaradi uveljavljenosti uporabljal kar termin "brezposelni".

Kar za iskalca zaposlitve ne velja, velja pa za brezposelnega, je to, da ima »brezposelna oseba pravico in dolžnost, da se vključi v program aktivne politike zaposlovanja (v nadaljevanju APZ) /.../ Programi APZ, ki so namenjeni brezposelnim osebam, obsegajo programe splošnega in posebnega izobraževanja, programe za pridobitev kvalifikacije ali določenih znanj in veščin, programe prekvalifikacij in druge programe za izboljšanje možnosti za zaposlitev glede na povpraševanje na trgu dela« (Bubnov–Škobrne in Strban 2010: 328). Sam sem preko številnih pogovorov z brezposelnimi skoraj brez izjeme opazal, da APZ večini predstavlja le teorijo. Na žalost »obstaja razkorak med položajem mladih na trgu zaposlitev in med ukrepi države. Spremembe se dogajajo hitreje od sposobnosti institucij, da bi jim sledile in našle nove odgovore.« (Leskovšek 2009: 214). Zaradi slednjega moramo biti brezposelni enostavno hitrejši od 'dolžne' pomoči države – če le uspemo.

Socialna država in socialna varnost

V Ustavi Republike Slovenije je v drugem členu zapisano: »Slovenija je pravna in socialna država.« »Socialna država naj bi posameznikom, družinam in nekaterim skupnostim zagotavljala določeno stopnjo materialne in socialne varnosti, prav tako naj bi zagotavljala socialni mir.« (Grad in Kaučič 2007: 73). Kar z drugimi besedami pomeni, da se država zaveže biti odgovorna »za zagotavljanje osnovne ravni blaginje vsem ljudem. Mehanizmi, preko katerih socialna država uresničuje svojo vlogo, so predvsem socialni transferji, socialne pomoči in druge storitve.« (Črnak–Meglič 2005: 17). Socialna varnost prav tako pomeni, da imamo ljudje enake pogoje, tudi v smislu, da je delo dostopno za vse. Se je pa o smiselnosti npr. denarne socialne pomoči že leta 1920 spraševal Andrew Carnegie, ki je menil, da »če

bomo prizadevnega, garaškega moža učili, da za zadovoljevanje njegovih potreb obstajajo lažje poti, se to ne bo dobro končalo» (Botton 2005: 92). Zato je opredelitev, da je država odgovorna za državljane, lahko nevarna. Državljan lahko namreč posledično postane brezbrizen in neodgovoren. Neodgovoren tako do sebe kot do države (ne le v smislu iskanja službe, ampak na splošno), kar pa "ruši" neko zdravo ravnovesje. Zaradi zgoraj izpostavljenega se je smiselno vprašati, v kakšni obliki bi bila pomoč za brezposelnega najbolj učinkovita.

Opredelitev (mladega) brezposelnega

Na mladega človeka pridobitev službe vpliva zelo vzpodbudno in mu da nekakšen "raketni zagon" še za ostala področja v življenju. »Verovanje v lastno vrednost, sposobnost in pomembnost je tisto, kar bo posamezniku pomagalo, da v tej družbi najde motivacijo za obstoj in delo. Iz nje izhaja skoraj vse, velik del veselja in življenjske sreče ter nadaljnji življenjski razvoj posameznika.« (Drobnič 1999: 8). Nasprotno mladi brezposelni svojo poklicno pot začnejo brez neke pomembne oporne točke in vse njihovo življenje lahko postane brezciljno. »Brezposelnost pri mladem človeku pušča neugodne psihične posledice na samopodobi, stopnji samospoštovanja ter na občutku obvladljivosti življenja. To se navzven kaže kot sprememba samopodobe posameznika, pri čemer gre za izgubo samozaupanja, samospoštovanja, spremembo vrednot in moralno–etičnih predstav, zoženje življenjskega sveta.« (Zupanc 2000: 54).

Razlika med brezposelnimi in zaposlenimi se v vsakdanjem življenju vzpostavi že s preprostim nedolžnim vprašanjem »Kaj počneš?« To »je eno izmed tistih, ki ga pogosto postavljamo ljudem, ki jih prvič srečamo. S tem ljudje drug drugega kategoriziramo. Odgovor nam daje informacijo o dohodku, socialnem statusu in načinu življenja ter idejo o tem, kako oseba pričakuje, da jo obravnavamo. Za ljudi, ki so redno zaposleni, vprašanju sledi avtomatičen odgovor. Pri ljudeh, ki niso zaposleni, pa odgovor postane problematičen za oba sogovornika.« (Statt 1994: 145). Ob tem in podobnih vprašanjih sem kot brezposelni tudi sam doživel številne neprijetne situacije. Sprva sem na vprašanje odgovarjal po resnici, a sem nemalokrat doživljal tudi negativne odzive. Kasneje sem zato raje odgovarjal, da plezam, urejam stanovanje ali karkoli drugega, le da sem preusmeril temo pogovora.

Pogosto imam občutek, da se na brezposelne gleda kot na lene, nesposobne, manjvredne. Toda »koliko ljudi, predvsem tistih, ki nimajo problemov z zaposlitvijo, se je kdaj vprašalo, kaj se zgodi s posameznikom, ki ostane brez zaposlitve? Kako se počuti?« (Arčan 2005: 9).

Ob zelo visoki številki brezposelnih se je treba zavedati, da je za vsako številko osebna zgodba in da je velika večina teh zelo težkih. »V nekem smislu pomeni brezposelnost vrsto frustracijske situacije.« (Arčan 2005: 21). Za brezposelnega velja del misli Matere Terezije, ki pravi: »Kar si dolgo gradil, se lahko v trenutku podre.« (v Pintar 2005: 78).

Brezposelni kot nezdravi del družbe

»Fagin in Little opisujeta nekaj primerjav med vlogo bolnega in vlogo (funkcijo) nezaposlenega. Glavna značilnost vloge bolnega je, da izvzame posameznika iz družbenih obveznosti, nadalje od bolne osebe ne moremo pričakovati, da bo odgovorna za svoje stanje.« (Laznik in Žagar 2001: 85). Po Uletovi definiciji je bolezen »v svoji elementarni obliki dogodek, ki se ne manifestira samo v fizioloških znakih, ki prizadenejo telo. Njen pomemben del so socialne manifestacije bolezni, ki prizadenejo socialne odnose, vloge in dejavnosti posameznika ali posameznice. Bolezen je torej kulturni znak.« (2003: 53). Za državo je pomembno, »da so državljani zdravi, zato, ker so od tega odvisni produktivnost, gospodarski in kulturni razvoj. Bolni državljani so strošek in breme, ne samo za državo in zdravstveni sistem, ampak tudi za skupnost« (Merljak 2007: 25), kar velja tudi za brezposelne.

In če celotno zadevo še nadgradimo? Cottle je med brezposelnimi in umirajočimi našel veliko podobnih procesov, saj so patološki simptomi brezposelnih »podobni kot pri umirajočih pacientih. V njihovem mišljenju je produktivno delo tako visoko povezano z biti živ, da ko izgubijo delo, kažejo klasične simptome umiranja. Cottle pravi, da po približno enoletni brezposelnosti pričnejo prejšnji delavci obračati svoj bes navznoter. Ker predvidevajo, da mogoče nikoli več ne bodo zaposleni, se samoobtožujejo za svoj težaven položaj. Doživljajo močan občutek sramu in brezvrednosti, izgubo vitalnosti. Namesto jezni postanejo naveličani in vdani v usodo.« (Laznik in Žagar 2001: 109).

Mladi kot večni pripravniki

Po mnenju Cestnika obstajajo določeni "zamaški", ki preprečujejo, da bi mlad človek poletel v svet in se polno uveljavil v družbi. Ti "zamaški" so štirje:

1. Ni menjave generacij: mlajši se na delovnih mestih ne morejo uveljaviti, vse dokler se starejša generacija ne postara in zaradi fizičnih nezmožnosti ne more več delati.
2. V družinah z malo otroki se je vzpostavil t. i. mikro družinski socialni svet. V družinah z enim ali dvema otrokoma se lahko vzpostavi tako močna navezanost, da ostajanje otrok doma

ustreza celo staršem. Starši bi mogli otroka naučiti "odleteti na svoje", pa ga žal ne. Kot smo se od spočetja dalje na starše navezali, tako se moramo pri odraščanju od njih tudi odvezati. Pri mnogoštevilčnih družinah se to zgodi avtomatično, saj ne znese, da bi npr. pet otrok ostalo doma.

3. Informacijska tehnologija nam je omogočila, da lahko novosti iz celega sveta spremljamo kar iz domače sobe. Smo hkrati interaktivni in zaprti v svoje komore. Komore na nas učinkujejo depresivno, zaradi česar postajamo vse bolj nezaupljivi do okolice in skupne prihodnosti.

4. Če nimamo neke zaposlitve in ciljev, nam smiselna prihodnost kmalu postane nedosegljiva. Sledi premik iz družbene sfere v privatno. Posledica pa je splošna družbena neaktivnost in apatičnost (povzeto po Cestnik 2012*).

In kakšen je splošni odnos delodajalca do mladega iskalca zaposlitve? »Mladi brezposelni imajo za delodajalce neke skupne pozitivne lastnosti, kot so: fleksibilnost, prilagodljivost, učljivost, vodljivost, sveže šolsko znanje, itd. Obenem jim delodajalci pripisujejo tudi slabosti, kot so pomanjkanje uporabnih znanj, pomanjkanje delovnih navad, nemotiviranost za delo in učenje, nižja stopnja odgovornosti« (Avrič 2005: 34), s čimer se ne strinjam povsem. Sploh zadnje naštetu je nekako za "lase privlečeno", saj si mlad človek želi nekaj doseči, se uveljaviti in biti priznan.

Posledice brezposelnosti

Posledice so: posledice finančne narave, ki jim sledijo slabše materialne in bivanjske razmere, ostajanje mladih doma (v izvorni družini), slabši odnosi v družini, socialna izključenost, posledice zdravstvene in samoorganizacijske narave, splošna negotovost in ranjena samopodoba. (Prinčič 2006: 23–5) »Položaj, v katerem se znajde brezposelna oseba, je kompleksen. Od njenih notranjih virov je odvisno, kako bo nastalo obremenilno situacijo obvladala.« (prav tam). O posledicah bom pisal še v nadaljevanju.

ZGODBA

UVOD V ZGODBO

[illegible]

Na prejšnji strani sem nakazal, kolikokrat sem bil pri iskanju službe zavržen in kolikokrat mi je neodzivnost kazala, kot da ne bi bil vreden kakšnegakoli odziva. Verjetno ni treba posebej poudarjati, da se taka količina neuspeha odraža na posameznikovi samopodobi in da po takem številu zavrnitev niti ne verjamem več, da sem službo sploh še zmožen dobiti.

Žal pa pri pisanju prošenj in doživljanju neuspehov nisem edini, ampak nas je mnogo. Sam trenutno niti nisem evidentiran kot brezposeln. Zgodb, kot je moja, je torej precej več, kot jih prikazujejo razne statistike o številu brezposelnih.

Posamezni razpis

Morda bi kdo ugibal, da sem na vseh 266 naslovov poslal enak življenjepis in le na hitro napisal prošnjo. Vendar ni bilo tako. Vse prošnje in poslane življenjepise imam še danes skrbno spravljene in takoj lahko najdem pet povsem različnih življenjepisov. V primeru, da bi pri vseh petih izpustil prvo stran z osebnimi podatki, ne bi nikomur (ki me ne pozna) uspelo ugotoviti, da je vse življenjepise napisala ena in ista oseba. Poudariti želim, da sem se vsakemu razpisu posvetil, si zanj vzel čas in da je bilo enako s pisanjem prošenj.

Za pripravo ene prijave sem v povprečju porabil približno štiri ure. V ta čas štejem naslednje: hitro internetno poizvedovanje po instituciji, ki je delovno mesto razpisala, po potrebi tudi dodatni informativni telefonski pogovor, pregled lastnih kompetenc, primernih za kandidiranje in prilagoditev le-teh za življenjepis, prvo hitro pisanje prošnje, temeljitejši pregled prošnje, končni pregled tako prošnje kot življenjepisa, pridobivanje morebitnih dodatnih potrdil (za osnovne šole npr. potrdilo o nekaznovanosti), prijavljanje na razpis, kar pomeni pošiljanje popolne vloge (nekateri institucije zahtevajo pošiljanje vloge po klasični pošti, kar vključuje še pot na pošto in nazaj).

Kadar sem bil za delodajalca zanimiv, sem bil povabljen še na razgovor. To je pomenilo, da sem se moral še dodatno pozanimati o instituciji in delovnem, se na razgovor bolje pripraviti in nenazadnje tudi tja iti. Poleg denarnih oz. potnih stroškov, sem za en razgovor porabil dodatnih šest do devet ur.

Najmanj časa, ki sem ga porabil za eno prijavo na razpis, je bilo okoli ene ure. Največ pa celo nekaj več kot dva tedna. V slednjem primeru sem deset dni porabil le zato, da sem osvojil vsebinski program, v katerem bi delal. Izbiranje je potekalo v več krogih. V prvem krogu smo kandidati pisali test. Tudi drugi kandidati so se za test učili približno toliko časa kot jaz. Po testu sem bil izbran še v drugi krog. Za tega sem se pripravil še temeljiteje. Kljub vloženemu trudu na koncu nisem bil izbran. Več kot je bilo vloženega truda, večje je bilo pričakovanje.

Posledično je bilo tudi razočaranje večje. Prav razočaranja so mi jemala motivacijo za nadaljnji razpis ali razgovor.

Razpisi skozi čas

Na začetku aktivnega iskanja sem se prijavljal na razpise vseh vrst – tudi take, ki me niti niso posebej zanimali. Predvideval sem, da se bo, če bom aktiven, že kje kaj "odprlo".

Po nekaj začetnih tednih, ko ni bilo nobenega pozitivnega odgovora, sem se ustavil in zamislil, če sem sploh na pravi poti in kaj delam narobe. Sprva sem se razveselil vsake pošte, ki so mi jo poslali iz kakšne institucije. Upal sem, da bom le povabljen na razgovor in v končnem tudi izbran.

Delno se mi je želja uresničila – sledilo je obdobje povabil na razgovore. Vsako povabilo mi je vlilo novega upanja. Pogosto se je dogajalo, da sem si večer pred razgovorom zamišljal, da sem službo dobil, in kako bi se mi življenje spremenilo. Spremenilo na bolje – v smislu samopodobe, financ, samoorganizacije, možnosti nakupa novega kolesa, itd. Na omenjeni način sem si službe tudi "v živo" zaželel. S tem je bila motivacija za razgovor na višku in tako sem pogosto odhajal na razgovore poln energije. Večkrat sem prišel do "finala", ko sva bila kandidata samo še dva. To so mi na razgovoru povedali delodajalci: »ti ali nekdo drug«. Nikoli nisem bil jaz. Taki porazi so bili boleči.

Po več neuspešnih razgovorih sem začel razmišljati »Le kaj je narobe z mano? Zakaj nisem pravi?« Na razgovore sem začel hoditi boječe in s strahom. Morda sem navzven kazal vedrino, a navznoter me je razjedalo. Mislil sem si »gotovo se to čuti in si med razgovorom postavljal vprašanje: zakaj sem sploh prišel?« in prav sem imel. Zakaj sem sploh prišel in trošil upanje, energijo, denar in čas, če pa ni bilo nobenega efekta? Večkrat so mi delodajalci kar sami rekli, da sicer nimam primerne izobrazbe, da pa sem poslal tako zanimivo prošnjo in življenjepis, da so me želeli videti. Res lepa reč, zaposlili me sicer ne bodo, a bi me vseeno radi videli. V takih primerih sem se počutil kot kakšna opica iz živalskega vrta. Postal sem previden. Še pred razgovori sem začel potencialne delodajalce spraševati, če z vabilom mislijo resno. Resnost naj bi sicer preverjali delodajalci, a sem to začel delati kar sam. Nenazadnje, če sem brezposelen, še ne pomeni, da imam časa in bencina na pretek.

Po več kot sto poslanih prošnjah in številnih razgovorih sem tudi sam pri sebi razčistil, kaj bi res želel delati in česa niti ne. Na ta način sem postal osredotočen na meni "bolj prave razpise". Nisem več trošil energije vseprek, ampak le še usmerjeno. Prijavljal sem se le še na razpise, za katere sem izpolnjeval razpisne pogoje.

Rešilna bilka se je končno pokazala, ko sem prestopil vrata Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje (v nadaljevanju le Zavoda). Prek Zavoda sem prišel do možnosti nekajmesečnega dela. Možnost sem izkoristil.

Po nekajmesečni in še kasneje skoraj enoletni zaposlitvi sem bil zopet na cesti. Spet sem pošiljal prošnje, bil zavrnen, a ob tem nič več potr. Zavrnitev sem se navadil in počasi mi je začelo postajati vseeno. Po nekaj letih se mi vse bolj dozdeva, da je možnosti vse manj. Prošnje sicer še pošiljam, a v zaposlitev ne verjamem več. Če sem na začetku pošto odpiral vzneseno, zdaj to odprem kot nekaj, kjer odgovor že vnaprej poznam. Nedavno nazaj sem razmišljal, kako je zanimivo, ko v prošnji in življenjepis o sebi pišem kot o najboljšem možnem kandidatu, a obenem v svojo "najboljšost" že nekaj časa niti sam ne verjamem več.

KRONOLOGIJA PO OBDOBJIH

Spodnje alineje predstavljajo obdobja/mejnike moje brezposelnosti in jo časovno razmejijo. Alineje so tudi naslovi poglavij v nadaljevanju.

- Prediskalno obdobje (apr 2007 – okt 2008), zavrnil več zaposlitvenih ponudb
- Aktivno iskanje (maj – nov 2008), 130 poslanih prošenj in zavrnitev
- Iskanje preko agencij, t. i. profesionalcev (okt – nov 2008)
- Zavod za zaposlovanje (nov 2008 –)
- Center za socialno delo (feb – avg 2009)
- ~~Aktivno~~ iskanje (nov 2008 – apr 2009), 80 poslanih prošenj in zavrnitev
- Praktično usposabljanje na delovnem mestu (apr – jun 2009), 4 poslane prošnje in zavrnitve
- Obdobje »briga me služba« (jun – okt 2009), 10 poslanih prošenj in zavrnitev
- Nov status: poročen, študent (okt 2009 –)
in prostovoljec (nov 2009 – jan 2010), 1 poslana prošnja in zavrnitev
- Začasno zaposlen in »verodostojen« (feb – dec 2010), 1 poslana prošnja in zavrnitev
- Ponovno brezposeln (jan 2011 –), 40 poslanih prošenj in zavrnitev +

Prediskalno obdobje

V to obdobje uvrščam čas pred in po diplomi ter čas poštudijskega potovalnega leta.

Diplomiral sem iz etnologije in kulturne antropologije. Marsikdo me je že med študijem spraševal, če vem, kje bom delal in dobil službo. Ob takih vprašanjih sem le zamahnil z roko,

češ da bom že kaj dobil. V to sem bil prepričan, ker sem bil dejaven na različnih področjih in imel tudi številna poznanstva. Nisem se motil, saj sem že nekaj dni po diplomi dobil kar nekaj mikavnih zaposlitvenih ponudb. Vendar sem želel pred službo še potovati. Menil sem, da si ljudje takih zadev po vstopu v svet zaposlenosti, odraslosti in odgovornosti, preprosto ne utegnemo več privoščiti.

Šel sem. Kolesaril sem po neznanih deželah, spoznaval nove kulture in ljudi ter uresničeval svoje sanje. Ljudje so me pogosto prenočili, ogoljufali, mi pomagali, lagali, me sprejeli za svojega, se smejali z mano, me označili za terorista, me nekajkrat želeli poročiti in mi večkrat ponudili tudi službo. Če me doma ne bi čakala punca Ajda, potem bi se moje življenje morda obrnilo drugače. Nekateri potencialne neveste so bile simpatične. Enako je bilo s službami. Če sem dobil ponudbo za službo celo sredi puščave – tam, kjer so le kamni, pesek in sonce, potem si nisem mogel predstavljati, da bi kdaj lahko imel težave s tem.

Vendar se mi je po vrnitvi domov zgodilo ravno to. Na koncu prediskalnega obdobja sem že poslal nekaj prošenj za zaposlitev, a uspeha ni bilo. To me ni preveč vznemirjalo, saj sem bil pripravljen na zaposlitev počakati tudi kakšen mesec ali dva. Pravzaprav nisem verjel, da bom službo iskal tako dolgo. Glede časa sem imel prav: nisem je iskal dva meseca. Ne, temveč precej dlje. Po nekaj letih jo še vedno iščem.

Aktivno iskanje

Najti si službo? Kako? Nekdanjih ponudb za službo ni bilo več. Pred mano se je odstrl pogled na številne razpise in na množico zaposlitvenih agencij. Vsega je bilo čisto preveč in nisem vedel kako naj se lotim iskanja. Znašel sem se v iskalnem vakuumu.

Začel sem slediti zaposlitvenim razpisom in pošiljati prošnje. Še prej sem poklical bivšega sošolca, da mi je poslal svojo prošnjo in življenjepis. On je dobil službo ravno preko razpisa. Do tedaj nisem videl še niti ene prošnje in niti enega življenjepisa. Začel sem pisati svoj življenjepis. Trajalo je več dni, da sem postal zadovoljen s svojim življenjepisom. Nato sem začel spremljati razpise in se nanje prijavljati. Pošiljal sem na vse mogoče naslove. Tudi na take, kjer si nisem najbolj želel delati, saj sem se zavedal, da je treba biti na začetku prilagodljiv.

Še med študijem sem razmišljal, da se bom, če ne bom dobil službe, "kar nečesa" lotil. V obdobju aktivnega iskanja sem se začel resno spraševati, kaj bi to lahko bilo. Česa naj se kar lotim in bom uspel? Postajal sem vse bolj tog. Zavijal sem nekam, kamor nisem želel, a nisem

znal ali mogel nič narediti proti temu. Iz nastalega položaja preprosto nisem več videl nobenega izhoda.

Končno – dobil sem vabilo na prvi razgovor. V meni se je zbudilo upanje. Šel sem na prvi, drugi, tretji in dvajseti razgovor, a zgodilo se ni nič.

Ali pač: prišel sem do spoznanja, kaj mi je sploh dosegljivo. Ena od možnosti je bila, da bi postal taksi voznik. Za nekoga z univerzitetno izobrazbo morda nekoliko smešno, a meni se niti ni zdelo. Predstavljal sem si (in si še), da je to delo prijetno: voziš avto in si ves čas v stiku z ljudmi. Torej poklic, ki mi je pisan na kožo. Poklic, ki bi ga z veseljem opravljal tudi več let. Kaj pa po nekaj letih, ko bi želel delati še kaj drugega? Kljub več resnim ponudbam se na koncu nisem odločil za delo taksista. Predvsem zato, ker sem se bal, da bi se ujel v vrtinec, iz katerega bi se težko rešil. Začel bi služiti denar, si organiziral življenje in lahko bi se zgodilo, da bi celo življenje ostal taksist. Tega pa nisem želel. Gledal sem dolgoročno. Bolj sem razmišljal v dodatnem izobraževanju, ki bi mi odprlo nove možnosti.

Po skoraj sto poslanih prošnjah sem postal samoiniciativen. Prošnje sem začel pošiljati tudi institucijam, ki niso razpisovale prostega delovnega mesta, a bi si od vsega najbolj želel delati prav tam. S takimi prošnjami sem nameraval pridobiti informacije, če imam s svojo izobrazbo pri njih sploh kaj možnosti za zaposlitev. Takih prošenj sem poslal veliko, odgovorila pa sta mi le dva ravnatelja. Eden me je povabil na razgovor, medtem ko je drugi z mano razpravljal preko elektronske pošte. V obeh primerih mi je bilo povedano, da nimam ustrezne izobrazbe za zaposlitev pri njih. Oba pa sta mi "dala vedeti", da sem s svojimi izkušnjami zanju zanimiv. Predlagala sta mi, da bi se za kratek čas preizkusil preko prostovoljnega dela – da bi videl, če mi delo ustreza. Če mi, potem bi lahko na osnovi dosedanje izobrazbe in z dodatnim študijem prišel do primerne izobrazbe v dveh letih in pol. Čeprav kratkoročne rešitve zame ni bilo, sta mi oba ravnatelja vlila neprecenljivo dozo upanja, motivacije in elana. Že s tem, ko sta si zame vzela čas, sta mi pokazala, da v njunih očeh nisem "brezvezen" in "kar nekdo". Zaradi njunega odziva sem začel ponovno verjeti v lastne izkušnje in potencial.

Iskanje preko agencij, t. i. profesionalcev

Ker sem bil pri samostojnem iskanju zaposlitve neuspešen, sem se iskanja službe lotil tudi preko raznih zaposlitvenih agencij oz. profesionalcev.

V prvo zaposlitveno agencijo sem zavil povsem naključno. Opazil sem jo med hojo po ulici in vstopil. Predstavil sem se in nato več kot petnajst minut poslušal "navitega" agenta. V tem

času sem že pisal dnevnik brezposelnega in sem zato z zanimanjem poslušal naučen govor. Na koncu govora je sledilo še vprašanje: »In kakšno delo vas pravzaprav zanima?«. Povedal sem, kakšno izobrazbo imam ter vprašal, če je kaj primernega zame. Agent je nekoliko butasto pogledal, odprl usta kot lačni krokodil in presenečeno povedal, da so oni agencija, ki se omejuje le na točno določene gospodarske zaposlitve (kamor pa seveda jaz ne spadam). Pripomnil je, da je malo naprej agencija tudi zame. Agentu, ki je bil še vedno nekoliko zasopel od svojega govora, sem se zahvalil za njegov čas in se poslovil. Po taki izkušnji se mi resnično ni ljubilo iti v še eno agencijo. Na poti domov sem razmišljal o pristopu, ki sem ga doživel. Agentu namreč ni zanimalo, kaj sem po izobrazbi, kakšne so moje delovne izkušnje, kaj bi želel delati vnaprej, nič – le, da je odrecital svoj govor. Nad doživetim pristopom sem bil, milo rečeno, šokiran. V njem ni bilo osebnega odnosa, bila je le neka standardna storitev. Kot bi bili vsi brezposelni enaki.

Čez dobra dva tedna sem obiskal drugo zaposlitveno agencijo. Zaposlitvena agentka si je vzela dve uri časa zame. Na koncu sva se dogovorila za neko skladiščno delo. Glede dela sem bil navdušen nad nočno-dopoldanskim urnikom, ki bi mi čez dan omogočal veliko prostega časa. Plača naj ne bi bila velika, a to me ni motilo. Na koncu je le še rekla, da me bodo glede nadaljnjih informacij poklicali kar iz podjetja, kjer naj bi me zaposlili. Bil sem zadovoljen, da sem prišel vsaj do nečesa. Vsaj mislil sem tako, a poklical me ni nihče, sam pa tudi nisem nikamor klical. Konec koncev tudi nisem bil tako zelo prepričan glede dela v skladišču. Z zaposlitveno agencijo od takrat naprej nisem imel več stikov. Kdo ve, morda sem še zmeraj njihov "član"?

Registriral in vključil sem se tudi na nekaj zaposlitvenih portalov preko interneta. Iz enega mi še po nekaj letih vsak teden pošiljajo zame aktualne razpise. Poleg teh, ki jih dobim na elektronsko pošto, se vsak teden zadržim tudi na portalu Zavoda, kjer sledim razpisom in se na ustrezne tudi prijavim. Že nekaj let. Sem pač vztrajen.

Zavod za zaposlovanje

Šele z odločitvijo, da grem na Zavod, sem si dokončno priznal, da imam težave z iskanjem službe. Priznal in soočil sem se z lastno nemočjo. Enostavno nisem več verjel, da lahko problem rešim sam. Velikokrat ravno tako priznanje pomeni začetek rešitve.

»V veži Zavoda je polno ljudi. Koliko življenjskih usod na enem samem mestu? Za 'šalterji' je veliko uslužbencev. Nekateri stranke prehajajo iz enega 'šalterja do drugega in nazaj'. Sama stavba sicer deluje hladno, a sem pozitivno presenečen že na osnovnih informacijah, ko mi

uslužbenka s sproščenostjo in hudomušno izjavo vlije novih moči. Med drugim mi določi mojo svetovalko in me spodbudi, da k njej pristopim kar takoj. Svetovalka, h kateri sem namenjen, ima od vseh v veži najdaljšo kolono. Čeprav so se uradne ure že zaključile, svetovalka dela naprej. Ko pristopim, me njen topel sprejem povsem šokira. Prvo, kar sem pri njej opazil, je bilo, da me je poklicala po imenu. Takoj po pozdravu se je usedla nekoliko nazaj in me spodbudila, če ji zaupam mojo dosedanje pot. Ob tem je delovala človeško in prav nič birokratsko ali zdolgočaseno. Na začetku tudi ni pozabila dodati, da bova "kakšno rešitev pa že našla, saj si mlad in poln energije, jaz se bom pa maksimalno potrud'la. Marko, ti nič ne skrbi, dan's mi boš povedu svojo zgodbo, pogledala bova nekaj možnosti in verjetno bova že našla kakšno rešitev. Če ne danes, pa naslednjič". Za mano je veliko napisanih prošenj, zavrnitev, razočaranj in negotovosti. Ta prijazna in topla svetovalka pa mi je v trenutku vlila novih moči. Čeprav sem le eden izmed mnogih, me ne dojema kot še enega, ampak kot posameznika z zgodbo in dostojanstvom» (Dnevnik: z16, str. 26–7) Svetovalki je bilo ime Eva.

Čez tri tedne je sledilo še daljše srečanje. Tedaj sem že pisal dnevnik in pisal sem ga tudi v čakalnici: »Pristal sem v čakalnici. Noter in ven hodijo tako mladi kot ostareli, ženske in moški, ljudje vseh profilov. Sama scena me izjemno fascinira. Ako bi bil tu le kot etnograf raziskovalec, potem ne bi mogel začutiti pravega ozračja. Ker pa sem tudi sam v stiski in čutim konkretno bedo brezdelja in ničvrednosti, mi to daje garancijo, da prostor in dogajanje začutim konkretno in realno. Sem nekdo, ki je na tleh in upa, da mu bo kdo pomagal vstati /.../ Končno tudi zame nastopi trenutek razgovora. Sprva sem že mislil, da je sistem pokvarjen in da sem po več kot dveh urah čakanja že izpadel iz sistema. No, pa se mi je potrpežljivost le obrestovala. Ko pridem do svetovalke se moji situaciji posvetiva še nekoliko bolj kot na uvodnem razgovoru in dodava nekatere nove možnosti in opcije. Ne le nekatere, ampak velike obetavne možnosti. Eva mi je namreč predstavila možnost, da če sem sam dovolj motiviran in inovativen, da lahko izpeljem katero koli idejo, ki si jo sam zamislim. Poiskati moram le institucijo, ki bi mojo idejo podprla in me zaposlila. Toda pozor – zaposlila tako, da z mano ne bi imela nobenih stroškov, saj moje stroške in delo v celoti plača Zavod. Samoiniciativno bi lahko delal torej nekaj meni na kožo pisanega. Svašta!« (Dnevnik: z16, str. 34).

Praktično usposabljanje na delovnem mestu je program, ki registriranim brezposelnim omogoča, da za tri mesece delajo v instituciji, ki si jo sami izberejo in so pri tem plačani s strani Zavoda. Namenjen je spoznavanju določenega dela, ki bi ga oseba želela opravljati, pa zanj nima primernih kvalifikacij. Na ta način pridobi tako institucija (brezplačnega delavca) kot brezposelni, ki ima v treh mesecih možnost ugotoviti, če mu delo ustreza. Poleg tega pa je

v tem času tudi finančno preskrbljen. Priložnost sicer ni dolgoročna, pa vseeno – lahko pomeni nov začetek. Poleg tega je za brezposelnega pomembno, da se vsaj za nekaj časa pobere s tal. Četudi za kratek čas, je vredno, saj je sprememba očitna!

Zavod ima tudi premnoge temne plati, ki sem jih občutil tudi sam, vendar se v zvezi z Zavodom asociativno spomnim predvsem na Evo. Eva mi je dala največ, kar je bilo možno – vlila mi je novega upanja, dostojanstva in mi omogočila pozitivno izkušnjo. Z njenim odnosom sem se ponovno učil odnosa do samega sebe. Poleg vsega me je opozarjala, da ni nujno, da se bo moje iskanje službe rešilo čez noč. Zagotovila pa mi je, da se rešilo bo. Eva je strokovna delavka, ki me je slišala, razumela, me podprla, mi ponudila pomoč, me spodbudila k aktivnemu reševanju situacije in me ob tem vedno bodrila.

Center za socialno delo

Za obisk Centra za socialno delo (v nadaljevanju le Centra) sem se odločil izključno zaradi finančne stiske. Z novim letom sem se namreč odcepil od staršev in z upravljanjem lastnega gospodinjstva mi je zmanjkalo denarja. Nenazadnje "smo na svetu tudi zato, da kaj novega doživimo" in sem doživel – osebni stečaj. Torej, šel sem na Center, da rešim zadevo.

»Potrkal sem na vrata, kamor sem bil napoten in strokovna delavka mi je rekla, da naj malo počakam, češ, da ima še nekaj dela. Na ozkem hodniku sem se usedel na razmajan stol in čakal. Zaradi odprtih vrat sem sledil pogovoru med več strokovnimi delavkami in izvedel marsikaj: kakšne obleke si je v zadnjem času kupila katera izmed njih, kaj bo katera skuhala za kosilo, kateri filmi se vrtijo v kinu, itd.. Vmes je šla ta ali ona ven iz pisarne. Pa nato nazaj. Privoščile so si še kavo in neke bojda slastne piškote – ter se imele skrajno 'fajn'. Jaz pa vedno manj. Medtem se je za mano začela nabirati vrsta čakajočih. Vse skupaj je delovalo, kot da smo na hodniku ljudje, ki imamo neomejeno časa in da smo si itak sami krivi, da smo se tukaj sploh znašli. Pa naj še počakamo.

Kdor čaka, dočaka. 'Delo' se je zaključilo in prišel sem na vrsto. Takoj po vstopu se mi je strokovna delavka opravičila, da so zasuti z delom in da ne gre hitreje. Mislil sem si, da ji vsaj tega ne bi bilo treba reči. Na razmajanem stolu sem čakal skoraj dve uri in v tem času o njenih tračih izvedel izredno veliko. Vendar sem bil raje tiho, saj je verjetno Vesna tista, ki odloča, če bom denar dobil ali ne. Ja, ime ji je bilo Vesna. Nato me je vprašala po kaj sem prišel? "Pozanimati sem se prišel, če sem upravičen do kakšne denarne pomoči. Prišel sem, ker so me napotili z Zavoda", po tej izjavi me je Vesna prekinila in se začela zdirati, da kaj na Zavodu sploh mislijo, da zdaj pa že kar vsakega pošiljajo sem. Vesna se je tako razgovorila,

da ji je kar sape zmanjkalo. Na koncu je rekla, da obžaluje, da se zdira name, čeprav sem delno kriv tudi jaz, ker se o stvareh nisem bolje pozanimal. Zdaj sem je imel zadosti! Ponovil sem, da sem prišel ravno zato, da se pozanimam! Vesna pa zopet, da me razume, a da ravno zato, ker vsak takole pride, se delo nikamor ne premakne – ko pa mora vsem razlagati kako in kaj. Bla, bla, bla.

Med blablaji nekdo potrka. Vesna ne trze niti za malo. Potrka še enkrat – pa nič. Nato se vrata odprejo in notri pogleda mlad fant. Vesna ga takoj nadere, kaj da trka in jo moti. In kje imajo danes ljudje sploh še kakšno kulturo in manire? Sploh mladi! Fant pove, da je le želel preveriti, če je kdo v pisarni in če naj čaka ali ne. Vesna pa nazaj, da bi se moral pozanimati pri ostalih čakajočih, fant pa pove, da na hodniku ni nikogar. Očitno so vsi obupali. Nekateri so odšli, ko sem bil jaz še na razmajanem stolu» (Dnevnik: z16, str. 73–4). Na koncu moje obravnave je Vesna omenila še to, da vlogo za denarno socialno pomoč sicer lahko oddam, da pa ni rečeno, da bo odobrena.

»Ob odhodu s Centra se mi je na hodniku v spomin vtisnila starejša gospa. V njenih očeh sem zaznal trpljenje in veliko stisko. S pogledom sem si ji narahlo nasmehnil. Čutil sem, da ji prijaznih pogledov manjka« (prav tam). Ne razumem, kako je lahko socialna delavka tako nečuteča. Zaradi slabe izkušnje še nekaj tednov nisem oddal vloge. Bil sem enostavno preveč potolčen. Čez dva tedna me je zaradi nekkih zadev po telefonu poklicala Eva. Povedal sem ji za izkušnjo s Centra. Sedaj je bila na račun Centra zgrožena ona. Po Evinem prigovarjanju sem le oddal vlogo za denarno socialno pomoč. Iz Centra so mi nato odgovorili, da sem upravičen do celotnega oz. najvišjega zneska denarne socialne pomoči. Za tri mesece. Moje finančno stanje je bilo s tem vsaj začasno urejeno.

POMOČ STROKOVNEGA DELAVCA – vrinjeno poglavje

Po izkušnji z Evo in Vesno se mi zdi smiselno, da vrinem poglavje o tem, kakšen naj bi bil strokovni delavec.

Strokovni delavec mora narediti vse, kar je v njegovi moči, da upošteva zorni kot uporabnika in sliši njegov glas. (Urek 2011: 28). Zato je z vidika strokovnega delavca pomembno, da »človeka poslušamo. Ne hitimo z nasveti. Poskušamo razumeti, kaj se dogaja, kaj čuti in v kakšni situaciji je. Postavimo se v njegovo kožo /.../ Delimo čustva, ampak ohranjamo zavest o sebi. Naša naloga je dajati oporo, tega pa ne bomo mogli, če se bomo povsem prepustili čustvom ali če bomo ostali zunaj njih /.../ Bodimo iskreni. Če česa ne vemo, vprašajmo. Ne

delajmo se, da nekaj vemo, če to ni res.« (Urek 2010: 14). Poleg tega si je treba prizadevati, da se s pomočjo ne povzroča še dodatnega stresa.

Predpogoj za vsako pomoč je spoštovanje – človeka, ki pride po pomoč, je treba spoštovati. Ali z drugimi besedami – brez spoštovanja ni pomoči oz. vsaj ne takšne, kakršna bi morala biti. Spoštovanje pa se vzpostavi preko odnosa med uporabnikom in strokovnim delavcem. Nenazadnje je »terapevtski odnos osnovni temelj terapije.« (Reddemann 2008: 19). Odnos »mora biti oseben in svetovallec mora prevzeti pobudo za to.« (Bouwkamp in Vries 1995: 145). Strokovni delavec lahko že s svojim odnosom uporabniku omogoči pozitivno izkušnjo. Izkušnjo, kjer začuti, da je nekaj vreden, razumljen in sprejet. Odnos strokovnega delavca je zato temelj vsega ostalega. Spremembe so mogoče predvsem na podlagi pozitivne izkušnje ter spoštljivega in zaupljivega odnosa.

»Najvažnejša sestavina dela v prvih pogovorih sta obujanje upanja in osredotočanje na možnost (majhnih) sprememb.« (Bouwkamp in Vries 1995: 123). Uporabniki so pogosto »prepričani, da nimajo vpliva na svoje probleme in da so problemi nespremenljivi. Zato pride večina takih klientov z visoko mero demoraliziranosti k svetovalcu; že zdavnaj so izgubili upanje in prepričani so, da je sprememba nemogoča. Pogosto sami ne vedo več točno, kaj je problem. Bilo je že toliko poskusov rešiti problem, da je nastalo celo področje problemov.« (prav tam). Po "nastanku" moje brezposelnosti kmalu problema ni predstavljala le brezposelnost, ampak je postalo problematično tudi vse ostalo: samoorganizacija, bioritem, odnos s starši, itd. Uporabnik je zaradi gore problemov za reševanje posameznega povsem nemočen. Pri pomoči se je zato treba usmeriti na manjše spremembe. Šele majhni koraki so pot k večjim. Nasprotno lahko prevelika pričakovanja okrevanje le otežijo.

Strokovni delavec mora na eni strani uporabnika soočiti s problemi, po drugi strani pa problemom odvzeti dramatičnost, saj je trpljenje nekaj relativnega. (po Frankl 1989: 38). Na prvi pogled je predhodna poved protislovna, a ni tako, saj lahko do novih virov moči pridemo le preko soočenja in dedramatizacije. Vloga strokovnega delavca je v veliki meri v tem, da uporabniku ponuja nov način dojemanja problemov in da »pomaga uvideti nove alternative« (Lamovec 1991: 191), preko česar prihaja do »krepitve moči v vseh vidikih«. (Urek 2011: 9). Nenazadnje osmišljene in nadzorovane preizkušnje tudi lažje prenašamo. Lahko se celo zgodi, da negativna čustva kar naenkrat postanejo vir novih moči in da dobimo občutek, da lahko na življenje tudi vplivamo.

Dobro je, če strokovni delavec uporabnika spodbudi, da svoje probleme najprej poizkuša reševati sam. »Poučevanje, svetovanje in naloge, ki klienta usmerjajo na to, da sam razišče stvar, je najbolj zaželen prvi poseg. Šele potem, ko se je pokazalo pomanjkanje znanja ali

sposobnosti, mora svetovalec ponuditi svojo pomoč in posredovanje.« (Bouwkamp in Vries 1995: 189).

In kako ravnati z mladimi brezposelnimi? »Svetovalec na zavodu za zaposlovanje mora brezposelnega motivirati, da tisto, kar si želi, doseže in začne aktivno iskati zaposlitev /.../ Motiviranje izvaja preko pohval za delo (pisanje prošenj), ki ga je dobro opravil, in preko tega, da verjame v brezposelnega, ter njegovo sposobnost doseči to, kar imata v načrtu. Spodbujati ga mora k aktivnemu iskanju zaposlitve in ga ob tem tudi spremljati. "Če bo mlad človek motiviran, bo posledično tudi bolj vesel, bolj samozavesten, govoril bo o prihodnosti, delodajalec ga bo prej zaposlil, kot pa človeka, ki ga navdaja z občutkom obupanosti."« (Avrič 2005: 53).

Aktivno iskanje

Začasne zaposlitvene možnosti so se sicer kazale, vendar dobiti pravo službo – to se je meni zdelo nemogoče. Obdobje aktivnega iskanja je minilo in zdaj sem službo le še iskal. Občasno sem podvomil tudi v nadaljnje pisanje prošenj. Vse skupaj se mi je zdelo brezupno. Še toliko bolj po več kot stopetdesetih zavrnitvah.

Začel sem dvomiti tudi v smiselnost študija, ki sem ga doštudiral. Le kaj sem pridobil, če z njim nisem nikjer uporaben in koristen? Kdo si je zamislil toliko družboslovnih študijev? Ob tem se strinjam z Bottonom, ki pravi »če se naše duše po šolanju ne bodo nič skladneje gibale in če naša presoja ne bo postala nič bolj zdrava, mi je čisto vseeno, če šolarji namesto z učenjem zapravljajo svoj čas z igranjem tenisa«. (2001: 160). Kaj pomaga širina duha, če pa "crkneti" volja in telo? In je konec koncev vse skupaj le še "bolj razštelano"?

Nobenega odgovora nisem dobil niti glede praktičnega usposabljanja. Zaželen in uporaben očitno nisem bil niti zastonj. To je bilo še toliko huje /.../ dokler me ni po telefonu poklical direktor, ki mi je ponudil opravljanje praktičnega usposabljanja v muzejski knjižnici. Telefonski klic je v moji brezposelnosti pomenil prelomnico – od klica dalje se je vse začelo dogajati hitro in intenzivno, da sem komaj še sledil dogodkom. *»Na koncu telefonskega pogovora se namesto za jutri dogovoriva za razgovor kar za čez eno uro. Tip je odpiljen! Jaz pa prav tako, da si upam priti tako na hitro. Doma si preko interneta na hitro ogledam muzejsko spletno stran in že kmalu skozi zasneženi park prikolesarim do muzeja. Vrtar me popelje v prostore uprave, kjer brez kakšnekoli najave udreva v direktorjevo pisarno. Pisarna je prostorna in ima nizke strop, na več mizah so veliki kupi papirja, v kotu je prijetna sedežna garnitura, na sredini pisarne pa stoji delovna miza z računalnikom in s preprostimi*

stoli okoli nje. Direktor me sprejme takoj in mi ponudi sedež. Manj kot v minuti po mojem prihodu se zapolnijo tudi sedeži okoli mene. Direktor začne pogovor. Nič se ne obira. Ne zanima ga kdo sem in kaj hočem, češ da sem že vse napisal v prošnji in življenjepis. Zato se kar takoj začnemo meniti o formalnih pogodbah in s kom bom delal. S strokovno tajnico bova uredila pogodbe z Zavodom, bibliotekarka me bo uvedla v delo, z gospo Ireno pa bom vnašal podatke na spletno stran. Niti ne govorimo pet minut, ko je že vse zmenjeno in le še stisnem roko v pozdrav. Direktor se mi opraviči, da ima ta dan še veliko dela in da si bo več časa zame vzel takoj, ko bo utegnil. A to je bilo to? Se tako pride delat v neko institucijo? Turoben meglen dan postane zame eden izmed jasnejših. Veselim se, da bom končno koristen, da bom za pol leta nastanjen v prijetnem okolju in da si bom v tem času glede iskanja službe vsaj nekoliko umiril. Morda pa mi direktor najde še kakšno službo? Glede na njegov pristop in način dela se temu niti ne bi čudil« (Dnevnik: z16, str. 10).

Naslednji dan: »Dopoldne dobim kar tri resne ponudbe za delo. Ne za razgovor, ampak že kar za delo. Nekaj mesecev ni bilo nobene ponudbe ali resnejšega razgovora, zdaj pa v trenutku, ko pa sem zagrabil neko zasilno možnost, ponudbe kar dežujejo. Za delodajalce sem kar naenkrat postal uporabna roba. Zakaj mi tega niso mogli sporočiti kakšen dan prej? Zdaj sem se že zmenil za muzej in tega nisem hotel kar tako 'preklicati'.« (Dnevnik: z16, str. 105). Zaradi česar sem zavrnil vse ponudbe. Vse sem zavrnil iz istega razloga: nobena ponudba ni bila zame dolgoročna. Povsod bi dobil delo, ki ga ne bi želel opravljati vse življenje. Medtem ko je praktično usposabljanje predstavljalo kratkoročno sicer slabšo možnost, je hkrati omogočalo precej boljše možnosti na dolgi rok.

Še v istem tednu, po sestanku v muzeju, sem dobil priložnost praktičnega usposabljanja tudi v neki vzgojni ustanovi, kjer bi delal z mladimi. V meni so se začeli notranji boji: bibliotekarstvo ali vzgoja – to sta bili moji dve precej različni željeni poklicni smeri. Nisem vedel, katera me bolj veseli. Vzel sem si nekaj časa za premislek. Na koncu sem se odločil za vzgojno pot. Direktorju muzeja sem razložil zadevo in on je sprejel mojo odločitev brez kakršnegakoli očitka ter mi ob tem zaželel vso srečo. Vzgoja torej.

Praktično usposabljanje na delovnem mestu

Princip praktičnega usposabljanja sem opisal že v poglavju ~~Aktivno~~ iskanje. Še pred samim začetkom dela sem se srečal z ravnateljem, novimi sodelavci, opravil zdravstveni pregled in podpisal vse potrebne dokumente.

Nato je šlo zares. Ko sem se prvo juto zbudil, sem najprej pomislil »a zdaj bom pa tako zgodaj vstajal še štirideset let?« Kot brezposelni sem vstajal precej kasneje oz. mi načeloma sploh ni bilo treba vstati. V času praktičnega usposabljanja ni bilo te izbire – zjutraj sem vstajal in šel zvečer spat. Po dolgem času sem spet prišel do naravnega bioritma.

Zaposlitev je bila začasna in slabo plačana, a je vsaj bila. Ob vprašanju »kaj delaš« ni bilo več nobene zadrege. Imel sem neko vlogo in identiteto. Bil sem v sistemu, za katerega sem vedel, da bom čez tri mesece iz njega izpadel, a sem se raje kot s skrbmi ukvarjal s samim delom. Praktično usposabljanje mi je predvsem omogočilo ugotavljanje, če mi delo z mladimi ustreza in če bi se za nadaljnji dve leti "vrgel" še v dodatni študij. Kako je delo z mladimi izgledalo – o tem bi se lahko razpisal, a naj na tem mestu le omenim, da sem preko dela z mladimi dobil veliko elana in da sem se zato kasneje podal v nadaljnji študij.

Obdobje »briga me služba«

Po praktičnem usposabljanju sem bil ponovno brezposeln. Ponovno sem spremljal razpise in pošiljal prošnje. Vendar ne prav zavzeto. Po eni strani morda zato, ker se je ravno začelo poletje in sem si želel privoščiti oddih. Po drugi strani pa zato, ker sem se odločil, da se v prihajajočem študijskem letu vpišem na nov študij. Poletje je bil čas, ko sem želel to odločitev še pretehtati. Z Ajdo sem se odpravil na potovanje, kjer je bilo dovolj časa za premislek: tako glede študija kot poroke. V času praktičnega usposabljanja sem namreč Ajdo "zaprosil za roko" in ona je pristala. Odločila sva se, da se oktobra poročiva. *»Potovanje je služilo za refleksijo lastnega življenja – tako vnaprej kot tudi za nazaj. V jasni noči sem pod tisočnimi zvezdami na vrhu puščavske sipine sklepal nadaljnje osebne odločitve.«* (Dnevnik: z16, str. 78).

Vpisal sem se na nov študij in se dva dni kasneje poročil. Poleg za Ajdo in študij sem se odločil še za prostovoljstvo. Pol leta po poroki naj bi tako kot prostovoljec delal v knjižnici. V času med sipino in poroko sem komaj kaj sledil razpisom. Raje sem se ukvarjal z organizacijo poroke.

Nov status: poročen, študent in prostovoljec

Življenje sem zajel s polno žlico: ob ustvarjanju družine sem hkrati želel pridobiti še dve novi poklicni izobrazbi. Ustvarjanje družine ni pomenilo, da sva si z Ajdo želela imeti otroke takoj, temveč predvsem to, da sva začela svoj odnos graditi na novi osnovi. S poroko sem pridobil

tudi nov status – status odgovornega in resnega – tako pred okolico kot pred samim sabo. Če sem na nak način postal odrasel, sem hkrati postal otrok. Vpisal sem se na študij, kjer sem ponovno pristal na vlogo poslušalca in učenca. V upanju, da bom le prišel do izobrazbe, s katero bom lahko delal v meni ciljnih institucijah.

S prostovoljstvom sem si puščal odprta vrata tudi za bibliotekarstvo. Za opravljanje bibliotekarskega izpita je namreč potrebno imeti opravljenih preko tisoč ur knjižničnega dela. Ker sem želel opraviti te ure v pol leta, sem moral delati okoli deset ur na dan. Tempo življenja je bil izjemen, saj sem poleg desetih ur prostovoljstva dnevno študiral, obenem pa že opravljal prve izpite. Kolikor je ostalo časa, sem ga namenil Ajdi. *»Sem povsem sesut in kot užeta cunja. Vstajam ob pol šestih zjutraj in domov hodim šele pozno zvečer. Koliko časa bom sploh še zdržal tak tempo? Še najhuje pa je, da po poroki nimam nič več časa za Ajdo. Verjetno se nisem zato poročil z njo, da bi zdaj živel mimo nje«* (Dnevnik: z34, str. 1). Tolažil sem se, da je to le začasno. Kljub naporom nisem niti za hip podvomil v prostovoljstvo. Mnogi drugi prostovoljci so se pritoževali nad delom, češ da je dolgočasno, monotono, da delajo zastonj in podobno. Sam sem med knjigami in ljudmi preprosto užival. Ob tem sem skušal biti tudi čim bolj delaven. Kar so mnogi zaposleni opazili.

Začasno zaposlen in »verodostojen«

V knjižnici, kjer sem delal kot prostovoljec, sem za enajst mesecev dobil zaposlitev. Sicer preko javnih del, a me to ni prav nič motilo – le da sem dobil službo! Dokler nisem podpisal pogodbe in prišel na delovno mesto, v vse skupaj niti nisem verjel. Bal sem se, da so to le sanje. Po dolgem iskanju človek neha upati, da sploh še lahko dobi službo. Nikoli ne bom pozabil telefonskega klica direktorice, ki mi je sporočila, da so se odločili, da izberejo mene. Preplavili so me občutki vznesenosti in veselja.

V času telefonskega klica sem ravno delal v knjižničnem skladišču. Ob vrnitvi so vsi opazili, da se je na mojem obrazu nekaj spremenilo. Povedal sem razlog in začele so "deževati čestitke". Ena izmed prostovoljk, ki je kandidirala za isto delo kot jaz, se je začela razburjati, zakaj niso izbrali nje. Delno sem se počutil kriv za njeno nesrečo. Moje veselje je dobilo priokus grenkega. Na lastni koži sem občutil krutost sodobne borbe za službe: uspeh enega pomeni neuspeh nekoga drugega.

Doma sem še isti dan zbolel. Dobil sem vročino. Kot bi ves tempo zadnjih mesecev prišel za menoj. Kot bi bil do tedaj odporen na vse, nato pa je napetost popustila. Do podpisa pogodbe

in nastopa dela sem se še vedno počutil kot brezposelni, telo pa se je že sprostilo. Kot bi telo vse skupaj dojemalo hitreje kakor duša.

Prišel sem na svoje prvo delovno mesto. Seznanjen sem bil s sistemom požarne varnosti, s sodelavci, z delovnim okoljem in kmalu tudi s strankami, kar je bilo tudi moje prvenstveno delo. Začenjal sem verjeti, da to niso le sanje.

S službo se mi je življenje popolnoma uredilo. Imel sem dovolj časa za Ajdo, gore, plezanje, študij, debate s prijatelji, glasbo, kolesarjenje, učenje za bibliotekarski izpit in še za marsikaj. Prišel sem na zeleno vejo. Poleg tega sem v službo prihajal z velikim užitkom, saj me je delo veselilo, s sodelavci pa smo se tudi odlično razumeli. Čutil sem, da je ta služba zame kot nekakšna odskočna deska za nadaljnje življenje. Služba mi je napolnila "baterije", ki so se mi v času brezposelnosti že povsem izpraznile.

Ponovno brezposeln

V času službe sem si okrepil samozavest in napolnil bančni račun (je to povezano?). Po prenehanju službe sem šel ponovno na Zavod, od koder sem še tri mesece dobival denarno nadomestilo. Le nekaj dni po izgubi službe sem prvič postal tudi oče. Z Ajdo sva sklenila, da za nekaj mesecev ostanem doma, pomagam pri negi otroka in da v tem času zaključim študij. Zaradi družinskih obveznosti in neorganiziranosti se je zaključevanje študija časovno nekoliko zavleklo in sem ponovno brezposeln že več kot leto in pol. Imel sem že nekaj razgovorov za službo, a brez uspeha. Včasih imam občutek, da me kje ne zaposlijo tudi zaradi mojih širših referenc. Kadar me povabijo na razgovor za npr. bibliotekarja, sem lahko sicer primeren kandidat, a me ne upajo zaposliti, ker menijo, da jim bom sčasoma 'ušel' v npr. socialno delo. In obratno. Absurdno: ravno zato, da bi imel več možnosti za zaposlitev, sem veliko truda vložil v dodatna izobraževanja, zdaj pa mi je to nemalokrat celo v škodo.

Na zavrnitve zdaj reagiram že povsem apatično. Z iskanjem službe se tudi ne obremenjujem preveč. V zadnjih mesecih predvsem pišem diplomu. Po diplomi bo zaradi stanovanjske stiske na vrsti gradnja prizidka in takoj za tem še rojstvo novega družinskega člana. Po eni strani je dobro, da sem neobremenjen, saj tako ostajam veder, a po drugi strani slabo, ker službe niti ne iščem zares.

ANALIZA ZGODBE

IZVORNA DRUŽINA

»Popolni smo, ko se rodimo. Tako pravijo naši starši, ko se čisto zaripli sklanjajo nad košarico, bebavo škilijo v nas in jim sline kapljajo na našo odejico. "Poglej, kaj ni to čista popolnost?!" grulijo. "Ti prstki, pa nasek, pa očki /.../ Kaj tako popolnega ni na vsem svetu!" Nato ta popolnost z leti izpuhti, kot da je ni nikoli bilo. Danes že ni več sledu o tistih blaženih idiotih nad košarico. Zdaj poslušaj samo: "Le po kom se je vrgel ta frdamani mulc/smrklja? Kaj tako groznega ni na vsem svetu!" In ti nimaš pojma, kaj je zdaj kar naenkrat narobe, saj si to še vedno ti, ista stara popolnost iz košarice.« (Muck 1995: 5). Malo za šalo, a veliko zares! Zares – še posebno, če otrok postane družinska sramota. Ko postane brezposeln.

Družina nas zaznamuje bolj kot si včasih predstavljamo ali želimo. Družina je namreč prvo okolje, kjer posameznik živi in od koder črpa vzorce za življenje. Jedro moje izvirne družine sestavljamo: oči, mami, starejša sestra, brat in jaz. Kot družina smo skupaj preživeli veliko kvalitetnega časa in se imeli lepo. Starši so imeli relativno dobre službe, tako da smo bili z gmotnega vidika preskrbljeni. Kljub preskrbljenosti pa sem v času poletnih počitnic delal preko študentskega servisa, saj nam starši vsega, česar smo si zaželeli, zaradi načel dobre vzgoje preprosto niso kupili. Takoj po diplomi sem dobil več zaposlitvenih ponudb. Nekatere so bile zame celo sanjske, vendar se za etnologa in kulturnega antropologa spodobi po koncu študija iti še malo po svetu. Iti preverit, če je svet res takšen, o kakršnem smo se učili. In sem šel. Po vrnitvi ponujenih zaposlitev ni bilo več in postal sem brezposeln.

Položaj breposelnega družinskega člana je praviloma nekaj zelo obremenilnega, saj se »vse, kar se dogaja z enim članom družine, na tak ali drugačen način zrcali na vseh preostalih« (Laznik in Žagar 2001: 76) oz. »doživlja njegov pritisk celotna družina. Vsak po svoje in družina kot celota morajo ta stres in njegove posledice tudi obvladati.« (Laznik in Žagar 2001: 49). Sicer pa si »v stresnih trenutkih človek poišče emocionalno podporo, počuti se varnejšega, če je v skupini ali kolektivu, manj je negotov in omahljiv. Tako posameznik kot skupina se hočeta v takšnih razmerah na nekoga nasloniti.« (Jovičević 1983: 81). Tako oporo in prostor naj bi praviloma predstavljala vsaka družina. Sam sem tako oporo dobil, a je bil njen "rok uporabe žal omejen".

Medtem ko sta sestra in brat imela službi, se odselila in si ustvarila lastni družini, sem jaz ostal doma, pri starših, in brez službe. Kot že omenjeno, starša sta mi sprva stala ob strani in

mi nudila oporo, vendar je postajala ta skozi tedne in mesece vse manjša. Tako očeta kot mamo je moje stanje vedno bolj skrbelo. Prav tako mene, a na starše sem se lahko oprl vedno manj. Pravzaprav se je začelo dogajati ravno nasprotno. Poleg brezposelnosti sta mojo samozavest začela "najedati" tudi oče in mama. Ko bi pred kakšnim razgovorom potreboval vzpodbudo, sem npr. dobil "hladen tuš" v smislu: »A boš iz sebe kaj naredil, začel kaj delat in ali sploh kaj razmišljaš?« Zgodilo se je tudi, da sem nameraval telefonsko poizvedovati za kakšno službo, a sem se temu odrekel. Če sem pred klicanjem srečal očeta in sva se "na polno" skregala, se po sporu enostavno nisem več počutil tako, ko bi lahko na potencialnega delodajalca še naredil dober vtis. Oče mi je namreč nemalokrat zbil samopodobo do te mere, da sem se po sporu dejansko počutil kot "en nihče".

Dlje kot sem bil brezposeln, bolj sem se počutil nesposobnega in zmedenega. Starši pa so vse skupaj le še potencirali. Živeli smo v cikličnem zaporedju kreganja in molka. Izjemoma smo imeli tudi premirja. Premirje je bilo bolj izjema kot pravilo. *»Pridem v spodnjo kuhinjo. Medtem ko me mami pozdravi, mi oče ne nameni prav nobene pozornosti. Sedi na gugalniku in zavzeto bere neko knjigo. Pogleda me šele, ko odprem pipo, da si umijem roke. Iz pogleda razberem njegove misli: "Kaj moraš neprestano točiti našo vodo. Jaz jo plačujem in ti jo kar tako točiš. Sploh pa s curkom vode motiš moj in mamičin mir. Pa kdaj bo kaj iz tebe? Kako si lahko tako nesamostojen?" Prva izgovorjena beseda iz njegovih ust pa se nanaša na mojo pripravo večerje. Ko si z nožem mažem marmelado, me takoj poduči, da moram to delati z žlico. Marmelado je iz kozarca treba jemati z žlico preprosto zato, ker se je drugače ne da. Z nožem se marmelado namreč strese in ob tem kaj umaže. – Ja, res hvala. Čeprav si že večino življenja sam mažem marmelado na kruh, me ti zdaj pri 28–letih učiš, kako naj mažem, da ne bo kaj narobe. – Oče me posvari, naj ne pametujem, saj da mi le hoče pomagati, da bi bil bolj odrasel. In kako da ne znam sprejemati njegovih nasvetov dobrohotno? Njegovo najedanje mi najeda do konca! Mimogrede, zgodil se je čudež: marmelado sem mazal z nožem in ni padla nikamor.«* (Dnevnik: z16, str. 104–6). Iz citata je verjetno jasno, da se naši prepiri niso nanašali le na brezposelnost, ampak je zaradi nje »nastalo celo področje problemov«. (Bouwkamp in Vries 1995: 123). Večina pa se jih je ustvarjala in potencirala ravno zaradi brezposelnosti. Ko sem bil kasneje za določeno obdobje zaposlen, problemov namreč skoraj ni bilo.

Oče je "sožitje" potenciral še s tem, da je o moji brezposelnosti govoril prijateljem. Posledično se je dogajalo, da so me omenjeni ob raznih priložnostih nagovarjali: »Naredi že kaj, da boš šel v službo.« To se je dogajalo doma, na ulici, na praznovanjih, itd. Na koncu so nemalokrat dodali: »Saj vem, da je težko, ampak vseeno, naredi to zaradi očeta«. V moji glavi pa se je le

nabirala jeza, ki se je seveda "fokusirala" na očeta. Kot da iščem službo zaradi očeta? Posledično sem energijo, namesto za iskanje službe porabljal za gašenje jeze in ohranjanje lastne samopodobe.

Če idealiziramo odnos otroka s starši, bi ta po npr. dvajsetem letu moral biti približno takšen, da »se lahko nanje obrne po nasvet ali pomoč, ne da bi se zato čutil prikrajšanega v svoji neodvisnosti in samostojnosti. To je zrel odnos samostojnih ljudi, ki ga oblikujejo obojestranska strpnost in spoštovanje, upoštevanje osebne svobode na obeh straneh, da utrjujejo prijateljske in bogatijo čustvene vezi, odnos, ki daje mladostniku oporo in mu veča samozavest«. (Žmuc–Tomori v Škorjanec in Valenčak 2007: 23). Česar pa v času brezposelnosti od staršev žal nisem dobival. Prej nasprotno. Življenje je postajalo zaradi slabega sobivanja s starši vedno večje životarjenje. Kadar je bila pri meni tišina, je to pomenilo, da nič ne delam. Kadar sem igral kak inštrument ali kaj tehničnega delal, sem delal prevelik hrup. Kadar sem imel na obisku prijatelje, je bil morda prisoten strah, da se samo zabavam. Kadar sem prepozno vstal, nisem šel na zajtrk, saj nisem želel poslušati "vstajenjskih pridig" (pridig o zgodnjem vstajanju). Enako je bilo glede večerij, ko sem raje ostajal v svoji sobi. Ob obilju hrane sem ostajal lačen – tako fizično kot psihično.

Ob "pestrem" sobivanju pa sem našel rešitev – odločil sem se, da bom svojo zgodbo začel zapisovati. Upal sem, da se bom s pisanjem vsaj nekoliko oddaljil od grobe realnosti in se razbremenil. Z očetom sem se sicer še zmeraj enako intenzivno kregal, a se po vrnitvi v sobo nisem več ukvarjal s prepirom kot takim, temveč predvsem s tem, kako naj svoja doživljanja čim bolj strnjeno in jasno zapišem. Na ta način nisem zapisoval le odnosov doma, ampak sem začel pisati nekakšen celovitejši dnevnik brezposelnega. Zaradi pisanja sem veliko lažje prenašal dogajanje okoli sebe. Poleg tega sem s pomočjo pisanja ostajal v prepričanju, da imam jaz nadzor nad življenjem in ne obratno. V obdobju brezcilnosti sem našel nek smisel.

Osamosvajanje preko bunkerja

Hiša staršev je takoj za vhodnimi vrati razdeljena na etaže. V spodnji etaži sta živela oče in mama, zgoraj pa sem živel sam. Svojo etažo sem dojemal kot nekakšen bunker. *»V bunkerju me okoli 10 ure napade močan sončni žarek. Sonce naznani priložnost, da stopim v trgovinski center po kuhinjski pult. Nevaren premik, ko lahko izgubim nadzor nad položajem, saj v zunanjem svetu človek preprosto nima vsega pod nadzorom. Sicer pa truplo ta dan dvignem brez da bi me kaj zbodlo v križu. Situacija je obvladljiva. Že tretji dan vlada v bunkerju splošno zatišje. Skozi okenske line nadzorujem dogajanje v soški. Nadzorovanje zunanjega*

dogajanja mi omogočajo zavese, ki me krijejo in mi dajejo zavetje.» (Dnevnik: z16, str. 20). Nasploh je bila scena v bunkerju umirjena in sproščujoča, družbo pa mi je običajno delala glasba. Bunker mi je omogočal tudi nemoteno razmišljanje in pisanje. Med drugim tudi o lastnem "bluzenju". Kasneje je bunker prešel v bolj legitimno lastno gospodinjstvo.

Osamosvojitve je pomenila odcepitev od gospodinjstva staršev. Ali z drugimi besedami: *"zgornje nadstropje ni več zažiralo spodnjega"*. Osamosvojitve pa je bila delna, saj sem še vedno živel v hiši staršev, kjer je bil še vedno oče tisti, ki je narekoval hišno politiko glede kurjave, prezračevanja, režima zaklepanja vrat, porabe vode, kdaj se sme "nažigati kitaro", itd. A kljub vsemu – z osamosvojitvijo so se medetažni odnosi hipno in občutno izboljšali. "Zgornji in spodnji" smo se ponovno razumeli. Uvedli smo nekakšen blokovski režim: brez pretiranega vmešavanja in s hišnimi sveti. Zadeva je delovala.

Kmalu po osamosvojitvi sem dobil nekajmesečno zaposlitev in to je odnose še dodatno izboljšalo. Kasneje sem zopet postal brezposelen, se nato poročil, se sočasno vpisal še na nov študij, nekaj mesecev po poroki za eno leto dobil službo in jo nato sočasno z rojstvom sina izgubil. Ob tem je potrebno omeniti, da se obremenilnost brezposelnosti razlikuje tudi glede na položaj brezposelnega v družini. »Posledice za družino so drugačne, če je brezposelna oseba hranilec družine, kot če je brezposelna oseba mlajši član v družini.« (Arčan 2005: 26). Sam sem se zaradi dolgotrajne brezposelnosti znašel kar v obeh vlogah: sprva kot otrok ter kasneje kot oče. Trenutno imam več vlog: sem mož, oče, študent, prostovoljec – a me, žal, nič ne zaznamuje bolj kot to, da sem še vedno brez službe.

ODRAŠČANJE

»Prehod iz mladosti v odraslost je najtežji del odraščanja, še posebej zato, ker imaš pred seboj veliko novih izzivov, s katerimi se moraš prej ali slej soočiti, ko naenkrat izgubljaš smisel, si vmes iz ene faze v drugo. To pomeni nov začetek na vseh področjih, nov list v življenju. Na tem prehodu se pojavijo tudi dileme o idealih in smislu življenja. O tem mladi zelo pogosto razmišljajo – kakšno je moje življenje, kaj se mi bo dogajalo od zdaj naprej, sem dovolj dober, strah pred tem, kar prihaja, ker v bistvu še ne veš, kaj to sploh je. Na te dvome mlad človek običajno reagira po vzorcu iz otroštva: s strahom in upanjem, pesimistično in optimistično, kot se je naučil iz svoje preteklosti /.../ Mislim, da si vsakdo želi postati nekdo, narediti nekaj na tem svetu, biti odgovoren in samostojen, zadovoljen in srečen, pa še

toleranten do nesreč, odločanj v krizah, svoboden v izbirah, vztrajen v naporih in zmožen preživeti bolečine. To ni lahka naloga.« (Vučinić 2005: 38).

Lahko bi rekli, da je modernizacija v dvajsetem stoletju »od vseh življenjskih obdobj najbolj vplivala prav na spremembe odraščanja, a potek mladosti in na prehod v odraslost.« (Prinčič 2006: 30). Kot že omenjeno v poglavju Izguba samoumevnosti, je danes vse manj samoumevnosti: »Mladi danes odraščajo v socialno odprtem svetu, kjer je le malo stvari gotovih, kjer je možnih veliko izbir in kjer ni jasno, katere opcije so možne in za koga /.../ Tipične zaposlitve "odraslih" in "mladih" so vedno bolj pomešane: vse več šolarjev in študentov dela, medtem ko se odrasli vračajo v izobraževalne procese.« (Vučinić 2005: 15). Današnji zaposlitveni proces je nemalokrat sledeč: najprej delaš kot študent in kasneje zaposlitve ravno zaradi študentskega dela ne dobiš – narobe obrnjen svet, ki sem ga preizkusil tudi sam.

Kdaj torej mlad človek postane odrasel? »Antropološke študije so pokazale, da vse družbe, celo najbolj preproste, poznajo razvojno obdobje "vstopanja v odraslost", ki je bodisi sočasno končanju biološkega dozorevanja otrok ali mu neposredno sledi.« (Ule 2008: 48). Čeprav Uletova nadaljuje, da »sprejetje v družbo odraslih ni bilo nikoli samodejno, nikoli le stvar rasti in starosti, temveč predvsem stvar socialnega preizkusa«. (prav tam).

Prinčičeva je ustrezno povzela citat Uletove, ki za današnji čas pravi, da lahko opazujemo vedno večjo razpršenost doseganja pglavlnih točk odraščanja (Prinčič 2006: 31), kajti »nekateri klasični kriteriji emancipacije mladih v zasebnosti in vrstniški kulturi se selijo vedno bolj v zgodnjo mladost in otroštvo (na primer zaljubiti se, prvič se napiti, sam odločati o svojem videzu), medtem ko se ekonomski in družbeni kriteriji odraslosti selijo vse bolj proti tridesetim letom (zaposeliti se, postati oče/mati)«. (Ule 2000: 21). »To pomeni, da mladi vseh kriterijev (ekonomska neodvisnost, lastna družina in kompetentnost v javnosti) za vstop v odraslost ne dosežejo istočasno, niti ni nujno, da pomenijo konec mladosti ali vstop v odraslost, saj je v sodobnih družbah zanje značilna vedno večja nedoločenost, spremenljivost.« (Ule in Miheljak 1995: 17). Lahko bi povzeli, da »ni več jasnega odgovora, kdaj kdo postane odrasel. Prepoznavanje odraslosti je vse bolj prepuščeno individualnim preferencam in izbiram kot socialnim normam«. (Ule 2003: 63).

Pri 28-ih letih še nisem imel službe ali družine, vendar sem čutil, da moram narediti korak naprej. Imel pa sem svojo etažo, skoraj do konca izdelano kuhinjo in bližalo se je obdobje prvih rednih finančnih prihodkov. Torej – korak naprej: *»Po pospravljanju se odpravim v spodnjo kuhinjo. Zadnjič kot stalni zažiralec. Stopim v kuhinjo in občutek imam, da me mami kar nekoliko drugače obravnava, saj ve, da ne bom več prihajal kar tako – če bom npr. lačen.*

Oče je že pobegnil v spalnico, kjer se umiva. Ker sem danes še v sobivanju, si privoščim obilno večerjo: kruh z maslom in domačo marelično marmelado ter skodelico mleka. V vrečko si spravim še pol kile kruha. Medtem mi mami pravi, da lahko še kdaj pridem jest. Sam povem, da se bom držal dogovorjenega in bom od jutri naprej jedel le še pri sebi. V spodnji kuhinji se bom oglasil le še izjemoma, kot gost. Ko si skuham čaj, si na pladenj naložim vrečko s kruhom in se že odpravim proti vratom. Mami mi z zamišljenimi očmi odpre vrata – v svet odraslosti. Po stopnicah se povzpnem v zgornje stanovanje in navdajajo me vedno lepši občutki. Zavest, da bom odslej sam svoj gospodar, to me neznansko razveseljuje. Ko po stopnicah pridem "domov", se razgledam po prostoru. Prostor je razmetan, a me navdušuje bolj kot vse. Po svoje je prehod zelo mehak, saj sem si le nekaj stvari naložil na pladenj in mami rekel lahko noč. Le preprosti dve besedi in sem odšel. Le za eno nadstropje višje in še to v copatih. Pa kljub vsemu – v življenju sem zakoračil svojo gaz. Od sedaj naprej bom, če bom želel jesti, moral hrano najprej kupiti. Zastonjkarstva enostavno ne bo več. Končno – svoboda! Osvobojen stopim na balkon, da se nadiham svežega zraka. Da ne bi od same evforije 'skup padu'. Dobro počutje ta večer kazijo edino smrdeče noge. Tako mi noge res že dolgo niso smrdele. Kljub večernemu umivanju mi zjutraj vse skupaj še zmeraj smrdi. Ugotovim, da niso smrdele noge, temveč da mi smrdijo copati.» (Dnevnik: z16, str. 134–6).

Kraljevič koščka sveta

Čeprav ne daleč od staršev, pa kljub vsemu: postal sem kraljevič lastnega kraljestva. Dom je majhen, a zelo razgiban. Urejal sem si ga več mesecev. S prijateljem, ki se spozna na mizarstvo, sva opremila kar celo stanovanje: naredila sva kuhinjo, stopnice, spalnico /.../ vse je bilo dovršeno.

Hranjenje je bilo tisto prvo, s čimer sem se umestil v prostor. Še nikoli nisem imel svoje kuhinje, svojega hladilnika in svoje hrane. Nikoli nisem bil kaj prida kuhar, vendar sem se z vso vnemo lotil kuhanja. Velikokrat so bile jedi zgolj prebavljive, a z vajo je poleg kuhanja postalo "užitkarsko" tudi prehranjevanje. Poleg tega sem postal tudi gospodar bioritma. Zajtrk sem lahko jedel v času kosila, kosilo zvečer in večerjo ponoči. Čemur zdaj niso več sledile pridige. Sicer je postal čas še nekoliko izmuzljivejši, a nič hudega.

Kmalu po osamosvojitvi sem dobil zaposlitev. »Zelo pomembni sferi v prehodu od mladosti v odraslost sta izobraževanje in zaposlovanje. Zaposlitev je pogosto privilegirana kot osrednji prehod, zato ker omogoča, da mladi dosežejo tudi druge prehode v odraslost.« (Vučinić 2005: 14). Morda je občutek svobode prav zaradi zaposlitve postajal vse večji. Svoboden kot ptica

sem letel v smeri, ki sem si jo izbral sam. Z veseljem sem se zopet lotil kidanja snega, prvič v življenju sem na vrtu naredil res velik iglu, začel sem se učiti tehničnih opravil, predvsem pa sem veliko bral, pisal in spal.

Moj dom je bil nekakšen dom protislovij: *»Notranjo opremo in sam prostor sem tako oblikoval, da skoraj ni lepšega prostora na svetu, kjer bi hotel živeti. Vsa notranja oprema ima neko vsebino: doma narejena kuhinja je neprecenljiva, knjige so duša misli, barvne stene izžarevajo in vodijo k ustvarjalnosti, veliko je svetlobe. Dom samih presežkov. Toda dom se nahaja nad domom mojih staršev. Zaradi take pozicije še zmeraj ostajam otrok. Dom je hkrati dom utesnjenosti in veselja. Dom nasprotij!«* (Dnevnik: z16, str. 59–60). »V zadnjih letih je v državah Evropske skupnosti in tudi v Sloveniji znan porast števila mladih, ki ostanejo po končanem šolanju doma pri starših. Njihovo odločitev lahko interpretiramo na več načinov /.../ ni več mogoče govoriti o klasičnem generacijskem konfliktu /.../ Čeprav je na prvi pogled videti, kot da so mladi ravno zaradi manj konfliktnega odnosa s starši svobodnejši, da lažje izbirajo življenjski stil /.../ ostaja dejstvo, da mladi živijo v odvisnem odnosu do svojih staršev.« (Valenčak in Škorjanec 2007: 67). Nenazadnje, »dokler se tudi ekonomsko ne osamosvojiš, še naprej živiš nekakšno podaljšano otroštvo, v odvisnosti od družine in še širše, v odvisnosti od družbe«. (Ule 2011: 139). Res pa je, da je »podaljšana odvisnost od staršev, ki nikakor ni le gmotne narave, proces, ki je opazen povsod po Evropi«. (Ule 2011: 138).

Praktično tehnično učenje

Končno sem se lotil hišnih opravil, ki se jih nisem še nikoli prej (kot je npr. povezovanje električnih kablov, vezava pipe na vodovod). Do tedaj se je s hišnimi opravili vedno ukvarjal oče. Od osamosvojitve naprej je bilo drugače – če sem hotel živeti samostojno, sem se moram znajti sam.

Tehnično učenje se je začelo že nekoliko prej – s kuhinjo. Prijatelju sem omenil, da kupujem kuhinjo in da ne najdem nobene, ki bi mi bila všeč. Prijatelj mi je ponudil pomoč: »Ti si zamisli kuhinjo, kakršno si želiš, pa jo lahko skupaj narediva.« Nad predlogom sem bil navdušen. Zamislil sem si kuhinjo, jo skiciral, prijatelj jo je nato narisal z računalniškim programom, kupila sva les ter začela delati. Šlo je zelo počasi, a ravno zato sem se ob delanju kuhinje veliko naučil. Izdelana je bila nekaj dni po osamosvojitvi.

S praktičnimi opravili sem se začel ukvarjati predvsem zaradi časa, ki sem ga imel kot brezposeln. Brezposelnost sem želel obrniti sebi v prid, kolikor se je le dalo: *»Po zajtrku se lotim mizarjenja. Po dolgem času se odklopim od iskanja službe. Veseli me, da se bom lahko*

predal le eni stvari, s čimer se bom spočil tudi miselno. V zgornjem stanovanju je kot v kaki umirjeni delavnici. Ustvarjam, ne mislim na nič, poslušam stare popevke iz 60-ih, brezskrbno merim in režem in se imam nasploh skrajno fajn. Tokrat me delo navdihuje, polni z energijo in mi daje občutek, da sem ustvarjalen. Preden odrežem neko plato, traja izredno dolgo ali pa mi kdaj niti ne uspe odrezati, kot sem si zamislil, a mi zato vse skupaj ne gre nič manj v slast. Kam se mi pa mudi, da moram nekaj na hitro odrezati? Če se hočem kaj naučiti, moram sprva delati počasi. Nič me ne moti, če se motim, saj vem, da se bom le na ta način lahko česa naučil.» (Dnevnik: z16, str. 132).

Morda je poglavje o praktičnem tehničnem učenju nekoliko vrinjeno, vendar sem ga vseeno uvrstil, saj mi je to učenje v veliki meri pomagalo k večji samostojnosti in samozavesti, ki jo je brezposelnost že "pošteno načela".

Finančna stiska

V primeru brezposelnosti so njene najočitnejše posledice predvsem finančne narave. Zaradi izpada rednega mesečnega dohodka je ogroženo dostojno preživetje, saj si brezposelni ne morejo privoščiti vseh dobrin, s katerimi bi zadovoljevali svoje potrebe. Po mnenju Bubnov–Škobrneta in Strbana (2010: 311) obstajata dve kategoriji brezposelnih. Ločiti je treba med tistimi, ki so zaradi brezposelnosti resno življenjsko ogroženi in tistimi, ki so brezposelni le začasno in njihova kvaliteta življenja zaradi kratkega zaposlitvenega premora ni ogrožena. Pojem državne blaginje torej pomeni »prerazporejanje dohodka s pomočjo socialne politike« (Milošević–Arnold in Poštrak 2003: 52). Država, kjer naj bi vladala blaginja, naj bi na omenjeni način pomaga ranljivim skupinam ljudi.

Do osamosvojitve se nisem z lastnim gmotnim položajem nikdar pretirano ukvarjal. Pač, po naravi nisem razsipek in je bilo vsega dovolj. Potem je bilo drugače. Nenazadnje sem vedno rad odkrival meni nepoznane stvari ter občutja. Z enakim pristopom sem šel v osamosvojitve in proti gmotnemu pomanjkanju: čeprav me je pomanjkanje skrbelo, me je hkrati tudi zanimalo – predvsem, kako bom kot idealist v novi situaciji odreagiralo. Spoznal sem, da pomanjkanje ni nekaj romantičnega. Predvsem sem novemu stanju moral prilagoditi lastne potrebe. »Kaj se bi sekiral glede službe in z dejstvom, da sem se zakreditiral, če sem pa ravnokar postal lastnik treh lepih rož? Nenazadnje grem lahko s kreditom še stotrideset evrov v minus.« (Dnevnik: z16, str.169).

Šele ob pomanjkanju sem postal pozoren tudi na okolico. Začelo se mi je dozdevati, da je v življenju navzven veliko stvari "prenapihnjenih". Okoli sebe sem opazoval zunanji blišč:

luksuzne avtomobile, modno oblačenje ljudi in podobno. Predvsem pa sem opazil, da sem "prenapihnjen" tudi sam. Živel sem v lepi hiši in čeprav je bila last staršev, so ljudje iz ulice pogledovali tudi proti meni in si morda mislili, da meni pa ne gre slabo. Enkrat, ko sem bil na dvorišču, me je mimoidoča mlada mamica celo vprašala, če bi jo želel zaposliti kot hišno pomočnico. Želel sem ji reči: »Žal mi je, a sem tudi sam revež,« pa raje nisem, saj bi lahko zvenelo cinično. Tudi oblačil sem se dokaj modno. Dokler sem imel še nekaj denarne zaloge, sem si namreč nakupil toliko oblek, kot še nikoli prej. Morda sem si mislil: »Če vsaj služim ne, bom pa vsaj zapravljaj – pomembno je, da denar kroži.« S kupovanjem oblek sem si predvsem kupoval status uspešnega človeka – vsaj tako sem čutil ob nakupih. Poleg tega sem še vedno plezal, se vozil s starejšim "oldtimer" kolesom, igral violončelo in podobno – navzven sem se še zmeraj ukvarjal s stvarmi, ki jih družba povezuje z višjim življenjskim standardom. Po osamosvojitvi sem doma za različne družbe pogosto prirejal zabave. Napekel sem veliko peciva (doma pečeno pecivo ni pretirano drago) in skuhal čaj (kar zopet ne stane veliko). Čeprav so prijatelji vedeli za mojo brezposelnost, se jim zaradi mojega načina življenja še sanjalo ni o mojem pomanjkanju. Navzven sem imel preprosto rečeno "polno rit". V resnici pa je bilo ravno obratno. Nakupovanje je zame postalo zelo stresno opravilo. Povprečno sem namreč za tedenski nakup hrane porabil več kot polovico vsega denarja, ki sem ga sploh imel. Na blagajni sem pazil, da ob končnih zneskih nisem trzal z očesom. Čeprav sem približni znesek nakupa vedno poznal vnaprej, saj sem si ga sproti računal že med nabiranjem dobrin. V najtežjem obdobju seveda nisem prirejal nobenih zabav. Nikogar nisem častil, nisem se vozil z avtom, ampak sem si predvsem kupil nekaj kruha, kakšen poceni namaz in se na ta način prebil skozi teden. Svojo bedo sem skrival celo pred najbližjimi. Uvedel sem tudi t. i. varčevalne ukrepe: nekajkrat sem zbolel (v tem času se pač ne troši, ampak predvsem vegetira in leži), kar sem nujno potreboval, sem kupil rabljeno preko spletnih strani in podobno. Predvsem pa nisem živel z vidika prevladujoče potrošniške miselnosti, da je treba trošiti čim več, temveč sem kupoval le najnujnejše. Nisem se ukvarjal z vprašanjem "kako živeti", ampak s "kako preživeti". O drugem delu finančne stiske bom pisal v poglavju Ajda in moja družina, kjer moj položaj brezposelnega ni bremenil le mene, temveč tudi moje najbližje. Nasploh pa materialno pomanjkanje uspešno rešujem z ugledom. Zaradi slednjega tudi nisem socialno izoliran.

AJDA IN MOJA DRUŽINA

Moji puncji je (bilo) ime Ajda. Prišla je takoj po diplomi in istočasno s ponujeno službo. Tako služba kot Ajda sta morali "name zaradi poštudijskega potovanja še malo počakati". Po potovanju me je Ajda še čakala, služba pa ne več. Posledično sem se posvetil Ajdi. Skupaj sva preždeli in nič počela veliko časa.

Vzporedno z Ajdo se je v moj svet vedno bolj vrivala tudi brezposelnost. Kljub brezposelnosti in nekoliko načeti samopodobi sem se pred Ajdo še več mesecev kazal kot močnega. Kot nekoga, ki bo brezposelnost že nekako ukanil. Vendar ni bilo tako. Ajdi sem končno priznal svoj problem in ponudila mi je oporo. Nanjo sem se naslanjal tako ob sporih s starši kot ob drugih neprilikah, ki se godijo brezposelnemu.

Številne skrbi glede brezposelnosti so me popolnoma posrkale vase in okupirale. Celo Ajda mi je postajala vedno bolj oddaljena. Name je delovala dvoumno. Njena bližina me je po eni strani navdihovala in po drugi strani zatirala. Navdihovala me je s svojo prisotnostjo, z zavestjo, da sem ob nekom, da ji nekaj pomenim in da jo imam lahko preprosto rad. Zatirala pa v smislu, ko me je želela kot posameznika spraviti v nek kalup, ki pa ni bil čisto po moji meri. Njen kalup je bil namreč narejen za 'normalnega in povprečnega' fanta.

Opredelitev jaza: Nepovprečen fant

Sam sem bil vse prej kot normalen in povprečen. Od mojega otroškega zavedanja dalje je bilo pri meni vedno kaj, po čemer sem izstopal iz družbe. Tega si ne štejem niti v dobro niti v slabo. (Bil) sem pač samosvoj. V dijaških letih sem namesto na žure hodil raje opazovat zvezde ali debatiral o družbenih temah. Namesto ene srednje šole sem jih obiskoval sedem. Najraje sem imel večerno šolo, kjer so bila predavanja zvečer, podnevi pa sem lahko plezal v gorah. Po diplomi sem namesto v službo šel raje po svetu.

Po diplomi sem čutil, da s svojimi ideali ostajam vedno bolj osamljen – nekako v smislu naslednjega citata: »Ljudje so se me začeli vedno bolj bati, moja bližina jih je vznemirjala in begala, ker niso več vedeli, v kateri predalček, v katero rubriko in podrubriko bi me vtaknili. Nikamor več nisem sodil in tako sem postajal vse bolj sam. Nekateri so mi začeli slediti, drugi so se me izogibali, sila redki pa so postali tisti, ki so mi stali ob strani, zadovoljni s tem, da vidijo odsev svoje duše v mojih očeh /.../ Reke ljudi se valijo mimo mene, med njimi pa jih je tako malo, ki so mi blizu, da jih ni le malo, da jih je vse manj.« (Zaplotnik 2000: 132). Večina

prijateljev se je v tem času poročila, imela vsaj že prvega otroka, službo, lastno domovanje (stran od staršev) in neko življenjsko usmeritev. Privoščil sem jim. Vse omenjeno sem si želel ustvariti tudi sam, vendar sem želel še prej izkusiti nekaj intenzivnejšega, globljega, svojevrstnega. Želel sem iti nekam v neznano, v meni nepoznane kraje, k neznanim ljudem in se prepustiti tistemu, kar bosta prinesli sprotna situacija in spontanost. Šel sem. Doživel in izživel sem svoje sanje.

Skupno življenje

Po realiziranih sanjah sva se z Ajdo poročila. O najinem odnosu bi se lahko razpisal na "dolgo in široko", a se bom dotaknil le tistih tem, ki se navezujejo na brezposelnost.

Ajda je imela službo, jaz pa "ex-bunker". Za bivanje pri meni sva se odločila, ker druge možnosti nisva imela in tudi zaradi mojega izboljšanega "poosamosvojitvenega" odnosa s starši. Gotovo bližina sobivanja terja nekaj prilagajanja, vendar smo z novim hišnim redom to uspešno uredili. Kljub bližini staršev sva se počutila samostojno in neodvisno.

V poglavju o finančni stiski sem pisal tudi o tem, da me je gmotno pomanjkanje v nekem obdobju na nek način navdihovalo. Vendar danes zaradi starševske vloge nisem odgovoren le samemu sebi, zaradi česar pomanjkanje ni prav nič navdihujoče. Nenazadnje »ni nikakršen blagor, nego je muka in gorje, če je žlic in ust več okoli mize, kakor je mleka v latvici«. (Milčinski 2011: 69). Za sprotno življenje in osnovne potrebe ima Ajda sicer dovolj dobro plačo, vendar pa že malo večje potrebe niso več dosegljive. In katere so npr. moje nedosegljive potrebe? Menjava avtomobilskih letnih gum z zimskimi v zimskem času – da bi vsaj zadostil prometnim predpisom. Nakup hlač, ki bi jih lahko nosil, ko nisem doma – imam namreč le še dvojce "nezluknjane". Nakup novega brivskega aparata – brijem se sicer še s starim, a ga moram vsakič popravljati deset minut, da sploh še deluje. Imam le dvojce zluknjane letne čevlje in bi si želel imeti še kakšne cele. Nogavice imam že tako ali tako vse luknjaste. Nekatere našteje potrebe so sicer uresničljive, a le v daljšem časovnem obdobju, nikakor pa ne mimogrede.

Vendar kljub finančni stiski ni vse tako črno. Nedavno nazaj sva se z Ajdo pogovarjala o moji brezposelnosti in oba skušava v njej najti tudi svetle točke. Od vsega še najbolj izstopa količina časa. Zavedava se, da potem ko bom šel v službo, tega razkošja ne bo več. Iz raznih pogovorov z zaposlenimi opažam, da je ravno čas tisti, ki ga danes še najbolj primanjkuje. Vsaka stvar ima svoje prednosti in slabosti – celo brezposelnost. Ajdino razmišljanje mi je v

veliko oporo. Kljub lastni nepovprečnosti sem ob Ajdi in družini našel smisel. Živim za nekoga in nekdo živi zame. Na ta način se zdi vse smiselno. S službo ali brez.

SOCIALNA MREŽA – izvensorodstvena

»Kjerkoli sem, kogarkoli srečam, kamorkoli grem, povsod sem izpostavljen komunikaciji – torej odnosu« (Briški 2006: 7), zaradi česar »ljudje bivamo le tedaj, ko preprosto ne obtičimo v svoji identiteti, marveč se umestimo v večjo resničnost« (Jäger 2005: 81) – v družbo. Prav vsak si v življenju oblikuje svojo socialno mrežo. Socialno mrežo lahko sestavljajo: jedrna in razširjena družina, prijatelji, sosedge, sodelavci, znanci, itd. Sam imam precej močno razvejano socialno mrežo. Predhodno sem že omenil, da je večina mojih bližnjih prijateljev naredila korak naprej: imeli so službe, bili poročeni, imeli so otroke, lastne domove, nove avtomobile, cele hlače, stilne nogavice, itd.. Sam pa sem kot brezposeln obstal na neki točki. Čeprav sem se zavedal, da je vsak človek enkrat in da so primerjave z drugimi zavajajoče, sem povsem nehoti delal primerjave. Ob okolici in prijateljih sem se spraševal, če s svojo uspešnostjo delujejo name frustrirajoče ali spodbudno. Danes opažam, da so name delovali obojestransko – tako dobro kot slabo.

Pogovori s prijatelji in neznanimi ljudmi so bili spodbudni in opogumljajoči kot tudi očitajoči in grajajoči. Nekateri so me celo tako očitno in grobo "napadali", da se nisem spraševal, kaj je narobe z mano, ampak kaj je narobe z njimi. Kako to, da so sposobni človeka v stiski "potolči" še globlje? »Brezposelnost na mladega človeka deluje kot stigma, kot nek socialni madež, ki mu znižuje vrednost v očeh vrstnikov in drugih starejših ljudi.« (Ule in Miheljak 1995: 123). Delati namreč ne pomeni le služiti denar, »ampak biti v središču družbenega dogajanja. Biti brez zaposlitve pomeni vegetirati na robu družbe.« (Rus 1984: 53–7). Stigma je torej proces, ki je tudi mene kot posameznika "odrivala na rob". »Zaradi družbene neenakosti in "odrinjenosti" se mnogi ne čutijo več kot del družbe. Ranljive skupine nimajo dostopa do zdravstvenega varstva, izobraževanja, prav tako niso vključeni v družbeno življenje skupnosti. Zaradi naštetih stisk se posamezniki in njihove družine počutijo izključene.« (povzeto po Trabanc 2003: 5). Socialna izključenost pomeni slabo vpetost v družbeno življenje, v priložnosti in možnosti, ki so sicer v družbi splošno na voljo. Mene tako daleč brezposelnost sicer ni pripeljala, sem pa že čutil omenjene učinke v blažji obliki. Na mojo srečo so me, nasprotno, mnogi drugi hrabрили in mi bili v veliko oporo – ne le v smislu, da me razumejo. Nekateri so z mano celo iskali nove zaposlitvene možnosti.

»Pri posameznikih, ki so izgubili zaposlitev, je njihova socialna mreža še toliko bolj pomembna. Večja ko je, nam lahko nudi več možnosti medosebnih stikov in virov pomoči.« (Potočnik 2011: 12). »Socialna opora je večstranski koncept pomoči, ki ima za posledico ne le emocionalno oskrbo, temveč nudi tudi instrumentalno pomoč, pridobivanje socialnih veščin in usmerjanje k drugim virom pomoči« (Gošnik 2008: 23). Figley (v Čačinovič Vogrinčič: 1994) predstavlja pet funkcij socialne opore:

- *čustvena pomoč*;
- *hrabritev* vliiva upanje in pogum;
- *svetovanje pri reševanju problemov*, tako da prizadeti čutijo, da so bolj obveščeni in opremljeni;
- *tovarištvo* zmanjšuje osamljenost in omogoča doživeti prijetne stvari;
- *stvarna pomoč*, kot so opravi, prevozi, denar, nabava, darila, ki olajšujejo vsakdanje življenje.

Posledice socialne pomoči je povečan občutek pripadnosti, vrednosti in samozavesti. Posameznik lahko s pomočjo socialne mreže reši marsikatero stisko, kar omogoča tudi kvalitetnejše življenje.

Kljub vsemu pa sem se vedno bolj izogibal družbi. Kot brezposeln sem se vse bolj vrtel v začaranem notranjem miselnem krogu, medtem ko zunanjega dogajanja preprosto nisem dohajal. Čutil sem, da soljudem ne morem ničesar dati ali povedati. Praviloma sem zavračal povabila v gore, na ples, na kavo, na klepet. Bal sem se, da bi prehitro zašel v jamranje in tarnanje. To bi se lahko začelo dogajati že po nedolžnem uvodnem vprašanju: »Kako si?« Zdi se mi, da se ljudje že tako ali tako preveč pritožujejo nad življenjem in sam nisem želel postati še en "tarnjajoči". Medtem ko sem navzven kazal podobo vedrega človeka, sem svoje skrbi "izlival" na papir. Nenazadnje sem verjel, da mi vedrina lahko prinese več dobrega kot potrtost.

SAMOORGANIZACIJA

»Za razumevanje človekove ranljivosti je bistvenega pomena, da upoštevamo njegovo sposobnost samokontrole na prihosocialni ravni.« (Stritih 2004: 48). Na samokontrolo in samoorganizacijo posameznika v veliki meri vpliva delo oz. zaposlitev. Delo namreč daje ljudem občutek identitete o tem, kdo so in kakšna je v družbi njihova vloga. Nenazadnje »večina odraslih preživi na delu vsaj tretjino svojega življenja, zato je delovno okolje eno najpomembnejših življenjskih okolij«. (Nacionalni program 2009: 10–11). Služba zaposlenemu pomaga pri strukturiranju časa, saj razdeli dan in teden v časovna obdobja.

Organizacija in dožemanje časa

Ravno zato imamo brezposelni z organiziranjem časa težave. Brezposelni namreč »ne more živeti – kot v normalnem življenju – za prihodnost. S tem pa se spremeni vsa struktura njegovega notranjega življenja. Pride do pojavov notranjega propadanja« (Frankl 1992: 57). »Razumevanje odnosa med časom in ljudmi je zato ena izmed tistih komponent, ki jo lahko uporabimo predvsem za neko širše razumevanje posameznika.« (Turk 2000: 107). Delovni urnik nam kljub tempu in omejitvam nudi svobodo in nadzor zunaj njega. Ob nastopu brezposelnosti sicer res nastopi optimizem, ki »omogoča več nadzora nad življenjem, glede na to, da so osvobojeni obveznosti, ki jim jih je prinašala zaposlitev. Imajo več časa zase, za hišna opravila, dlje spi, hodijo na sprehode«. (Prinčič 2006: 20). Toda, ko brezposelnost traja dlje časa, tedaj »preide posameznik iz optimistične v pesimistično fazo« (Laznik in Žagar 2001: 72), saj je »počitnic konec, prihranki poidejo, dela okrog hiše so postorjena /.../ zapada v depresije, pase dolgčas in lenobo«. (Laznik in Žagar 2001: 61). »Če počitek traja predolgo, teoretično in praktično postane sovražnik redu.« (Turk 2000: 63). Poleg tega se brezposelni ob zavrnitvah za službo, stigmi okolice in slabi samopodobi ves čas srečuje z neugodnimi čustvi in razočaranji, ki »človeku ne krajšajo časa, marveč mu ga celo podaljšujejo«. (Trstenjak 1989: 62). Brezposelnost se kmalu zdi in tudi dejansko postane nekaj neprijetnega, nepremagljivega in neskončnega.

Dlje kot sem bil brezposeln, manj je bilo smiselne porabe časa. Vse bolj sem občutil neko neskončno monotonost. Moje občutenje še najbolje ponazori Sartrov opis v romanu *Gnus*: »Ozadje se menja, ljudje prihajajo in odhajajo in to je vse /.../ Dnevi se vlečejo za dnevi brez zveze in razloga, to je neskončno in enolično nizanje«. Čas mi je začel nenadzorovano uhajati.

To se je začelo dogajati počasi: ko sem si na npr. internetu rekel, da bom pogledal le še "to" – "to", ki je trajalo le deset minut (kar res ni veliko). Pa sem po desetih minutah odkril še kaj drugega za pet minut, pa nato še kaj za petnajst, pa le še za tri minute, itd. Minute so se pretakale v ure, ure v dneve, dnevi v tedne in tedni v mesece. Dan je postajal enak dnevu in nič se ni spremenilo. Kmalu je edini efektivni del dneva predstavljalo le še prehranjevanje. Čeprav sem začel tudi to izpuščati, saj se do hrane preprosto nisem čutil upravičenega.

Čas je postal še izmuzljivejši po osamosvojitvi od staršev. V maminem gospodinjstvu sem praviloma vsaj jedel podnevi – nato tudi temu ni bilo nujno tako. Po želji sem bil lahko buden cele noči, podnevi pa sem spal in mi ni zaradi tega nihče "težil".

Vse skupaj se je spremenilo s praktičnim usposabljanjem in še kasneje z začasno zaposlitvijo, ko sem le prišel do t. i. normalnega bioritma – kjer se npr. ponoči spi in zjutraj vstane. Imel sem delovni urnik in vse drugo se mu je moralo prilagajati. Čeprav sem trenutno kot brezposelni zelo zaseden, si vseeno lahko prilagodim urnik ob raznih nepričakovanih zadevah. Kar posledično pripelje do tega, da nimam nekega stalnega ritma – saj pride v življenju vedno 'kaj vmes' kot npr. bolezen sina, prošnja prijatelja, varstvo nečakov. Trenutno tudi zelo slabo izkoriščam prosti čas. Plezati se npr. spravim le še tu in tam. Medtem ko sem si, ko sem bil zaposlen v knjižnici, to redno privoščil. Nemalokrat sem vstajal že malo po polnoči, začenjal plezati še ponoči in bil do popoldneva že v službi. Očitno je, da ker je vse premakljivo, težje smotrno izkoriščam in cenim prosti čas.

Prazniki

V času brezposelnosti sem vsaj praznike dojemal kot priložnost za odmik iz vsakdanjega življenja. Med prazniki sem npr. nemalokrat igral v različnih orkestrih, kar je v meni praviloma prebujalo le prijetna občutja. Kljub življenju brezposelnega, kakršnega si sam nisem želel, sem vsaj ob praznikih živel, kakor sem želel. Vsaj za praznike sem bil nekam vpet in imel v družbi neko vlogo, ki sem jo v vsakdanjosti vedno bolj izgubljal. Proti koncu praznikov pa sem se zopet bal sive vsakdanjosti.

Prazniki me spodbujajo tudi k osebni refleksiji. To se še dodatno potencira npr. ob obletnicah rojstnega dne: *»Ajda mi je za rojstni dan pripravila presenečenje – prespala bova na terasi /.../ Okoli tretje ure sem se zbudil in med oblaki opazil eno na videz rahlo zvezdo. Vesoljska scena, vam rečem. Vesolje, nebo, tuja ozvezdja, planeti – vse šiba sem ter tja, jaz pa mirno spim na terasi. Ob vsej mogočnosti na nebu so se mi vsi moji problemi zazdeli majhni in nepomembni. Zazdeli so se mi kot prah. A majhni so le v primeru, kadar so rešljivi. Sicer*

ravno oni postanejo naše vseobsegajoče vesolje. Ko takole na terasi pod zvezdami razmišljam, se na dvorišče pripelje raznašalec časopisov. Sprašujem se, kaj ima on od življenja, če takole raznaša časopise vse noči.» (Dnevnik: z22, str. 1) in ob takih razmišljanjih sem se spraševal: »Kje bom pristal jaz?«

Zatekanje iz brezcilnosti v imaginarno

Kadar pred seboj nisem imel nobenega cilja, izziva, otipljive točke ali česa podobnega, takrat sem se pogosto zatekel v imaginarni svet. Enako sem delal tudi ob obilici problemov, ko nisem vedel, česa bi se sploh lotil. Najpogosteje sem se zatekal v filme ali v brskanje po internetu. Ob tem sem preprosto pozabil na težko realnost in njene probleme. Vedel sem, da bodo slednji po vrnitvi v realnost še težji, a se na to nisem oziral. Pomembno je bilo, da sem imel v času stiske možnost zasilnega izhoda. Izhoda, kjer sem svet lahko doživljal neobremenjeno in sproščeno.

Med gledanjem filmov sem se npr. vživljal v zanimive zgodbe in glavne igralce ter si mislil: *»To je življenje, ne pa moja bedna scena.« »Po filmu si zaželim gledati še enega. In res, ob večerjanju začnem gledati nov film. Očitno ne zdržim, da bi jedel deset minut v miru. Že mora biti nekaj, da mi napolni glavo. Ako bi premišljeval o svojem položaju, potem bi se znalo zgoditi, da bi še znorel. Drugi film je trajal dve uri. Ravno prav, da sem do konca povečerjal. Me je pa drugi film še globlje prevzel kot prvi. Trenutno rabim zgodbe, ki nagovorijo. Le to me še zmore odmakniti od lastne bede. Seveda pa kasneje gledam še en film. Je podobno tragičen in pretresljiv kot prva dva. Po nagovarjajočih filmih se počutim kot da bi odrešil svet. No, če pa že nisem odrešil sveta, sem pa vsaj pogledal tri dobre filme, kar pa tudi ni zanemarljivo. Saj je za mano skoraj že uspešen dan! Beda!«* (Dnevnik: z16, str. 68–9). Za gledanje filmov sem porabil tudi mnogo sončnih dni. Zaradi slabe vesti sem v takih dnevih običajno zagrnil zavese in dan preždel v temi. Verjetno ni treba poudarjati, da sem bil na koncu takih dni nekoliko depresiven.

Nemalokrat sem gledal oddaje, kjer je bilo govora o gospodarski krizi, vedno večjem številu brezposelnih in podobnem – vendar me to ni ganilo. Kot da se me ti problemi ne tičejo. Pri sebi sem si mislil: *»Ubogi ljudje, ki ne dobijo službe in težko preživijo.«* Gledal sem tudi oddajo, kjer so govorili, s koliko denarja kdo preživi in ugotovil, da se v svojem okolju uvrščam med najrevnejše. Zanimivo je, kako sem poslušal novice, ki se me tičejo, pa se v njih dolgo nisem prepoznal. Pravzaprav sem novice dojemal podobno kakor filme – kot drugi svet, ki ni moj. Čeprav je (bila) realnost v zvezi z revščino še kako moja.

ZDRAVJE

Pojem zdrav ima mnogo pomenov. V širšem pomenu so vanj poleg telesnega vidika zaobjeti še duševni, gmotni, socialni in drugi vidiki. Na tej osnovi predpostavljam, da ni zdravja brez duševnega zdravja. »Svetovna zdravstvena organizacija (SZO) je duševno zdravje opredelila kot "stanje dobrega počutja, v katerem posameznik razvija svoje sposobnosti, se spoprijema s stresom v vsakdanjem življenju, učinkovito in plodno dela ter prispeva v svojo skupnost". Duševno zdravje omogoča posamezniku udeležanje njegovih umskih in čustvenih zmožnosti ter mu omogoča, da najde in izpolni svojo vlogo v poklicnem, družbenem in zasebnem življenju. Duševno zdravje je pomembno za posameznika in družbo. Za družbo je dobro duševno zdravje namreč podlaga za družbeno kohezijo ter za (boljšo) socialno in ekonomsko blaginjo.« (Nacionalni program 2009: 3). Še posebej pri mladih ima krepitev in varovanje duševnega zdravja bistveni vpliv na nadaljnji razvoj. Med drugim na duševno zdravje vplivajo tudi zaposlitvene možnosti.

Kot brezposelni se v družbi na splošno enostavno nisem počutil izzvanega, učinkovitega in kompetentnega. Nisem imel zaupanja vase. Brezposelnost je na moje zdravje vplivala celostno – tako psihično kot fizično. Ko sem živel še v skupnem gospodinjstvu s starši, sem nemalokrat izpuščal tako zajtrke kot večerje. V prvi vrsti zato, da sem se izognil pogostim sporom, nekoliko pa tudi zato, ker sem čutil, da si brez službe tudi jesti ne zaslužim. *»Na kosilo se bom odpravil predvsem zato, ker pač moram jesti. Vem pa, da si hrane nisem z ničemer zaslužil. Občutek krivde, ker nimam službe, je že tako velik, da se počutim kot kos zavrženega železa. Pa da se razumemo – železo sem omenil brez globljega pomena. Nočem namreč zbijati vrednosti železa.«* (Dnevnik: z16, str. 48). V prvih mesecih brezposelnosti je bila neredna prehrana stalnica mojega življenja. Lačen sem bil tudi po več dni skupaj, ko pa sem prišel do hrane, sem se nažiral. Tako sta se menjavala lakota in prenažiranje.

Zaradi brezposelnosti sem bil izpostavljen negativnim pritiskom in stresu. »Poznamo tri skupine simptomov, ki so prvi znanilci, da je nekdo izpostavljen stresu:

- *čustveni simptomi* se pri posamezniku kažejo kot apatija (nezadovoljstvo, žalost), anksioznost (nemir, negotovost), razdražljivost (nezaupanje, upor, jeza), duševna utrujenost (raztresenost, težave s koncentracijo), nizko vrednotenje samega sebe ali pretirana zaverovanost vase;
- *vedenjski simptomi* so izogibanje, pretiravanje, težave s spoštovanjem zakonov, izguba apetita, nespečnost, neurejen govor, pretirano pitje alkohola ali kajenje cigaret;

- *telesni simptomi* so prebavne motnje, zastajanje diha, hitrejše bitje srca, kožni izpuščaji, pretirana skrb ali nepriznavanje bolezni, pogosto obolevanje, fizična izčrpanost ter zloraba zdravil.

Pri posameznikih, ki so izgubili zaposlitev ali pa so zaposleni in se kljub minimalnim dohodkom ukvarjajo z vprašanjem mesečnega preživetja, lahko zaznavamo zgoraj našteje težave. Resda ena izmed opisanih težav še ni razlog za zaskrbljenost, pa vendar se po navadi pri ranljivejši populaciji ljudi pojavlja skupek težav« (Mežik 2004: 38) in tako je bilo tudi pri meni, kar se je kazalo v več obrisih.

Moje počutje se je zrcalilo v neurejenosti in zanemarjenosti stanovanja. Še posebej obupna je bila po več dni zatohla spalnica. Kot da si ne bi zaslužil niti svežega zraka. Vedno manj urejen sem postajal tudi navzven. *»Zjutraj se pogledam v ogledalo. Na drugi strani zagledam zanemarnjenega mladeniča. Neobrit, dolgi mastni lasje, podočnjaki in rdeče oči. Oči samega vruga. Včasih te oči še zažarijo, toda to se zgodi vse manjkrat. Oblečen je v razvlečen pullover in strgane kavbojke. Mlademu možu se ne ljubi ukvarjati niti s samim sabo. Zgodi se, da ga na domu obiščejo prijatelji, a ti vedo, da ga na njegovem domu morajo sprejeti takšnega, kakršen je. Ker je beden, je teh obiskov vedno manj. Celo sam sebi zaudarja, pa navkljub temu ne ukrene ničesar. Kakor je zatohla spalnica, prav tako je zatohlo njegovo življenje.«* (Dnevnik: z16, str. 69).

Poleg tega sem postajal len: kadar je padal dež, sem šel k Ajdi namesto s kolesom raje z avtom, za najmanjši napor sem namesto stopnic začel uporabljati dvigalo in kmalu je nakup v kilometer oddaljeni trgovini postal pravi športni podvig. Lahko bi trdil, da se je pri meni psihično vezalo na fizično, kajti »čustva, razpoloženja, predstave in misli vplivajo navzdol – z delovanjem na posamezne dele živčnega sistema in žlez z notranjim izločanjem se pretvorijo v kemične dražljaje – informacije, ki slabijo delovanje imunskega sistema in motijo delovanje posameznih organov in posameznih celic človeškega telesa.« (Stritih 2004: 49). Sodelovanje telesnega in duševnega je pomembno, saj »si telo in duša lahko tudi sama pomagata« (Reddemann 2008: 66), kajti »pazljivo zaznavanje telesa in njegovega notranjega in zunanjega gibanja ter redna vadba nam omogočajo, da znova začutimo lastno središče, notranje ravnovesje, notranje vzravnanje, umirjenost in mir, četudi je to sprva mogoče začutiti le za nekaj minut«. (Reddemann 2008: 78). Predpostavljam, da večina brezposelnih zaradi preobremenjenosti z iskanjem službe področje fizične rekreacije sčasoma zanemari – to trdim na podlagi lastnih izkušenj in pogovorov z drugimi brezposelnimi.

Po nekaj mesecih brezposelnosti se mi je občasno dogajalo, da se nisem mogel zbrati niti za preprosto nalogo. Kaj takega se mi do tedaj še ni zgodilo. Zaradi nezmožnosti koncentracije sem pri mnogih opravilih postajal izjemno počasen.

Znašel sem se v krizi, ki »posameznika popolnoma prevzame. Temeljni problem se poveže z drugimi, kriza poudari posameznikove pomanjkljivosti. Nevarnost krize ni v krizi sami, temveč da požene v tek cel splet okoliščin, ki posameznika vodijo dlje od cilja in ga prisilijo razreševati vedno nove in nove ovire. Stigmatizacija je celo bolj razdiralna od krize same«. (prav tam). Nekatera zgodnja znamenja, ki nakazujejo krizo so: nespečnost, utrujenost, negotovost vase, izrazito pesimistično ali optimistično razpoloženje, izguba zanimanja za zunanji videz (po Urek 2010: 5).

Naj na koncu poglavja omenim še Majo Kersnik, ki ugotavlja, da so v Sloveniji zdravstveni kazalci posamezne regije močno povezani z njenim ekonomskim stanjem ali obsegom brezposelnosti. V regijah, kjer je prebivalstvo z višjo izobrazbo, manjšo brezposelnostjo in višjim dohodkom, je samoocena zdravja boljša. (2010: 75) Pri gmotnem pomanjkanju oz. v revščini gre »za izgubo človekovega zdravja, in sicer tako fizičnega, kakor predvsem psihičnega. Človek zaradi zmanjšanja financ slabo živi, se neustrezno prehranjuje, ogreva, oblači, obuva, prevsem pa psihično otopi, izgubi voljo do življenja in tako posledično zapade v depresijo«. (Pintar 2005: 67). V takem stanju se tudi na ekoligijo nisem oziral. Imel sem preprosto večje in pomembnejše probleme, kot je bila skrb za čisto okolje – pa čeprav mi to veliko pomeni.

RAZBREMENTVE

Pomembno je, da se po nečem, kar doživimo kot stresno in obremenjujoče, kasneje znamo tudi sprostiti in uravnotežiti. Kadar kroženja med stresom ter sprostitev ni, takrat postajamo vse bolj napeti in v stresu ali pa, po drugi strani, pasivni in neodzivni. Za osebni razvoj ni dobra niti prva niti druga možnost. Najboljše je enakomerno nihanje med pozitivnim in negativnim razpoloženjem.

Mnogi, ki so bili dlje časa v različnih preizkušnjah, so razvili svoj imunski mehanizem, ki jih je ne glede na zunanje okoliščine ohranjal vedre. »Samuel Johnson je rekel, da nič ni tako sproščujočega kot posvečanje prijetni nalogi, ki vpreže um, ne da bi ga preveč obremenila. Johnson je takšno razvedrilo našel v kemijskih poskusih, Mandela pa na svojem vrtu. Za koga drugega je to lahko nekaj popolnoma tretjega. Pomembno je, da vsak od nas potrebuje nekaj

stran od sveta, v čemer najde veselje in zadovoljstvo, svoj kotiček. Kot mi je nekoč rekel Mandela: "Najti moraš svoj vrt".« (Stengel 2010: 186).

"Vrtov" v obliki najrazličnejših razbremenitev je ogromno. V smislu zgoraj omenjenih "vrtov", sem jih imel jaz veliko. Že od malega sem bil prepričan, da je bolje zapraviti svojo mladost, kot pa z njo ničesar ne storiti. Posledično sem veliko zahajal v naravo, plezal, kolesaril, potoval, muziciral, bral, bil aktiven prostovoljec, se udeleževal raznih prireditev in še mnogo drugega. Botton se je glede tega slikovito izrazil: »Pred krti imamo le eno prednost. Morda se moramo res tako kakor oni bojevati za preživetje, iskati partnerje in rojevati otroke, vendar lahko poleg tega zahajamo v gledališče, opero in na koncerte, zvečer pa v postelji prebiramo romane, filozofijo in epe, ki vdihnejo obliko vidikom našega življenja.« (2001: 207). Botton je imel sicer morda v mislih višje sloje prebivalstva, vendar princip delovanja velja za vse sloje. Ob npr. intenzivnem doživljanju narave se lahko višja in lepša občutja porodijo prav vsakomur – morda lahko pomislimo »da smo dediči veselja in da so zvezde naši dragulji«. (Potočnik 2007: 1).

Morda se zaradi zahajanja v "vrt" »ne bo nič spremenilo, spremenil se bom le jaz. V sebi bom zrasel, morda bom vse videl v drugačni luči, manj zmedeno, bolj svetlo /.../ Morda pa se mora samo nekaj premakniti v meni, da bom znal sprejeti to, kar me obdaja« (Jelinčič 2000: 248). *»Dežuje. Spet! Spet en zamorjen dan. V roke vzamem kitaro in igram. Kitaro bi lahko igral po cele dneve. Lahko bi preigral ves čas iste komade. Ritem in variacije delajo skladbe neskončne. Predvsem igram blues, saj je to za deževen dan najprimernejša glasba. Na posluh sicer zamorjena, a ravno blues človeka vzpodbuja k lepšemu jutri. K lepšemu jutri, čeprav je danes vse skupaj bedno in obupno. Melodije, ki jih izvabljam iz glasbila, me pomirjajo. Pomirjajo tako zelo, da ob melodijah misli odtavajo nekam stran. Stran – v svet, kjer ni nobenih problemov in tegob. Kaj mi manjka, če pa imam blues.«* (Dnevnik: z16, str. 149–50).

Poleg že omenjenih "vrtov" so me vedno pogosteje nagovarjale tudi razne malenkosti, kot npr. mestna vožnja s kolesom ali pa opazovanje ptičev (ob opazovanju me je vedno prevzelo dejstvo, da se v vsej množici in hitrosti ptice nikoli ne zaletijo).

V času brezposelnosti sem se tu in tam znašel tudi v obdobju, ko preprosto nisem "vrtnaril". V poglavju o zdravju sem omenil, kako sem postajal vedno večji "lenuh". Kolo sem zamenjal za avto. Kadar sem izbiral med stopnicami in dvigalom, sem izbral dvigalo. Krim, bližnji hrib, na katerega se včasih nisem podal zaradi nezahtevnosti, se mi je zdaj zdel neosvojljiv. Plezalni podvigi so bili vse redkejši. Mojo najpogostejšo rekreacijo pa je začelo predstavljati nakupovanje prehrane. Zadovoljeval sem le še najosnovnejše potrebe: kuhanje, hranjenje, spanje, nakup hrane, počitek, itd. Začel sem vegetirati. Postajal sem vedno večja "spužva".

Vse bolj sem se zavedal, da se z vsem, kar mi je bilo še nedavno nazaj dosegljivo, sčasoma ne bom mogel več ukvarjati. Vzrok verjetno ni bil le v brezposelnosti in denarju, ampak tudi v času. Nenazadnje tudi ustvarjanje družine terja svoj čas. Trenutno se vse bolj zadovoljim s tistim, kar mi je v danih okoliščinah pač omogočeno. V času pisanja diplome mi npr. za zahajanje v gore preprosto zmanjka časa in se namesto tega sproščam z igranjem katerega od inštrumentov.

DOŽIVLJANJE BREZPOSELNOSTI

Različno doživljanje

Znano je, da ljudje iste situacije različno doživljamo. »Vsak človek drugače izbira in čisti ali filtrira optične dražljaje; a tudi isti človek iste dražljaje v različnih situacijah in osebnih ubranostih kaj različno sprejema in predeluje. Eden vidi barvo, drugi je ne vidi; enemu je presvetla, zopet drugemu pretemna, enkrat ga privlačuje, drugič odbija, in te variacije gredo daleč stran od zakonitosti fizikalne optike.« (Trstenjak 1983: 84). Zanimivo je tudi, kako lahko nekateri brez vidnejših posledic prenesejo precej travmatične dogodke, medtem ko druge vznemirijo in razjezijo že najmanjše malenkosti. »Kako doživimo in obvladamo neko obremenilno življenjsko situacijo, je odvisno tudi od individualne življenjske zgodovine in človekove trenutne psihofizične kondicije.« (Ule v Lazik in Žagar 2001: 45). Tudi na izgubo dohodka, zaposlitve in brezposelnost se vsak posameznik odzove na svoj način. Ob tem sem si moral tudi sam »rekonstruirati red v življenjskem svetu in rekonstruirati samopodobo«. (Charmoz 2000: 280). V vsakem primeru pa je »položaj, v katerem se znajde brezposelna oseba, kompleksen. Od njenih notranjih virov moči, socialnih mrež, izkušenj, delovne zgodovine in stopnje aktivnosti je odvisno, kako bo nastala obremenilna situacija obvladala. Če zmore toliko notranje moči, da se zazre vase, spremeni zorni kot gledišča na dogodek, ga ovrednoti iz njegovega pozitivnega vidika in ga takega ohranja, potem lahko trdimo, da je brezposelnost izziv in nova priložnost, ki čaka na uresničitve že zdavnaj pozabljenih potencialov.« (Prinčič 2006: 25). Za nekatere je lahko torej brezposelnost celo priložnost za boljšo prihodnost. Praviloma brezposelnost sicer prinaša več neprijetnega kot prijetnega, vendar bi negativne učinke lahko s pozitivnimi občutno zmanjšali. In katere so najbolj očitne prednosti brezposelnosti?

- »Več prostega časa za vse tiste prostočasne dejavnosti, za katere ga prej nikoli ni bilo dovolj (šport in rekreacija, hobiji),
- več časa za družino, za najbližje, prijatelje, za poglobljanje odnosov in socialnih mrež,
- več časa za izobraževanje, izpopolnjevanje, učenje česa novega,
- več časa za delo na sebi, za osebno rast v smislu motiviranja za spreminjanje sebe in okoliščin, v katerih so se znašli,
- čas za premislek kako naprej, pretehtevanje želja za prihodnost, za skrbno načrtovanje nadaljnje poklicne poti in uresničevanje življenjskih ciljev, ki so povezani s poklicem.« (Lavrenčič 1993: 105).

Gotovo pa »dolgotrajno brezposelni niso enotna skupina, kot si jo predstavljamo. To je pokazala tudi raziskava v treh največjih nizozemskih mestih. Odzivi brezposelnih na svojo situacijo so različne. V raziskavi so prepoznali šest skupin ali tipov brezposelnih glede njihovega vedenja do časa, dela in denarja. Prvi tip dolgotrajno brezposelnih so "konformisti". Še vedno si prizadevajo najti zaposlitev. Zaposlitev iščejo preko Zavodov za zaposlovanje in preko drugih "kanalov". Velikokrat se vključujejo v programe izobraževanja. Ne sodelujejo v neformalni ekonomiji. Naslednja skupina so "ritualisti". Ti ne verjamejo več, da bodo uspeli dobiti zaposlitev. Še vedno iščejo zaposlitev na vse ustaljene načine. V tretjo skupino spadajo tisti, ki so se umaknili, postali apatični. Opustili so aktivno iskanje in večinoma živijo od socialne pomoči. Četrta skupina je podjetniška. Cilj tistih, ki tvorijo to skupino, je imeti dobro delo in doseči visoko stopnjo materialne blaginje. Ker niso zaposleni, skušajo svoj cilj doseči skozi neformalno ekonomijo. "Preračunljivci" so naslednji tip brezposelnih. Gre za brezposelne, ki so sicer prijavljeni pri službah za zaposlovanje, vendar zaposlitve skorajda ne iščejo in se morda niti ne bi želeli takoj zaposliti, saj gospodinjijo, še študirajo ali se ukvarjajo s kako drugo dejavnostjo. Njihov glavni namen je, da si pridobijo pomoč za brezposelne ali socialno pomoč. Zadnjo skupino so poimenovali avtonomni tip brezposelnih. Zaposlitev se jim ne zdi več pomembna in je ne iščejo več aktivno. Ukvarjajo se s prostovoljnim delom, študijem, hobiji in ne sodelujejo pri neformalni ekonomiji ter ne poskušajo zlorabljati sistema socialnih pomoči.« (Trabanc 1992: 132–4). Skozi večletno obdobje brezposelnosti sem od šestih izkusil kar pet tipov tudi sam.

Faze brezposelnosti

Kljub različnemu doživljanju brezposelnosti pa pri brezposelnih vseeno obstajajo nekatere podobnosti. Fagin in Little (v Haralambos in Holborn 2001: 256) sta določila štiri glavne psihološke reakcije posameznikov na nezaposlenost:

- Prvo stopnjo, ki naj bi jo doživelo le malo ljudi, sta poimenovala *stopnja duševnega pretresa*. Ta reakcija je sestavljena iz občutka dvoma in dezorientacije.
- Druga stopnja je *stopnja zanikanja in optimizma*, ki se pri posameznikih pojavlja najpogosteje. Na tej stopnji so brezposelni pozitivni in optimistični. Nezaposlenost obravnavajo kot prehodni položaj in ga rešujejo tako, da ga izkoristijo. Na tej stopnji praviloma navdušeno iščejo delovno mesto, hkrati pa imajo občutek, da so na počitnicah.
- Vsi tisti, ki so ostali brezposelni, doživijo tretjo stopnjo, *tesnobo in stisko*. Brezposelne začne bolj skrbeti, ali bodo našli novo delovno mesto, skrbi jih tudi prihodnost.
- Zadnja stopnja je *vdanost v usodo in prilagoditev*. Dolgoročno brezposelni so se sprijaznili s svojim položajem. Zmanjšali so svoja pričakovanja glede prihodnosti in postali brezbrizni.

Sicer pa »časovnega trajanja v posameznih fazah ne moremo opredeliti. Kako dolgo je posameznik v določeni fazi, je odvisno od njegovega načina življenja, okolja, v katerem živi, osebne prilagodljivosti, osebnostnih lastnosti«. (Laznik in Žagar 2001: 73).

Moja doživljanja

Od začetka do zloma in nazaj

Začetna faza je bila zame po eni strani faza radovednosti, po drugi strani pa faza zmedenosti in strahu. Radovednosti v smislu, kako se bom v novi situaciji znašel in strahu, če se bom sploh znal znajti. Preden sem začel aktivno iskati službo, nisem vedel niti kam se obrniti niti kje začeti. Začel sem pošiljati prošnje in prišel do prvih razgovorov. Po prvih neuspešnih razgovorih mi je začetni elan upadel. Eno področje življenja je začelo rušiti vse ostale. Prej prijetna opravila so začela postajati neprijetna ali pa jih je bilo občutno manj.

Nihal sem iz pasivnosti/pesimizma v aktivnost/optimizem in obratno. Vse pogostejša nihanja so mi začela izmikati tla pod nogami. Dlje kot sem bil brezposeln, slabše je bilo. Postajal sem

vse bolj apatičen. Predhodno polno življenje je neuspeh še dodatno potenciralo. »To, da nihamo iz optimizma v pesimizma in nazaj ni tako kritično. Svetovalci zaposlitve se pri strankah najbolj bojimo faze apatije. Ljudje v tej fazi postanejo brezbrizni in otopeli.« (Laznik in Žagar 2001: 73). Otopelost in brezbriznost vodita v obup, ki je »nasprotje upanja. Kakor upanje odpira pogled in polet v prihodnost, tako obup pogled v prihodnost zapira in tlači k tlom. Za obupanca ni več nobene prihodnosti. Obupanec nima več nobene moči, da bi se še dvignil s tal. Z obupom se druži dvom. Obup je v jedru stopnjevanje dvoma do skrajnosti, v kateri so samo še zanikanja. Obup vidi pred seboj vsa pota zaprta; njemu je življenje brezizhodno.« (Trstenjak 1989: 227). Z mojega zornega kota sem začel životariti. Životarjenje ni zame. Če bi bil prepričan, da je po smrti vsega konec, potem bi naredil samomor. Vendar nisem (bil).

»Po začetni fazi šoka, ki se po krajšem času spremeni v optimizem, sledi intenzivno iskanje zaposlitve /.../ Po propadlih prizadevanjih iskanja zaposlitve, načne njegovo upanje, ki mu sledi razočaranje in obrat v pesimizem.« (Prinčič 2006: 21). »Večina postane po določenem času nesrečna in nemirna. Vedno bolj jih preveva občutek nekoristnosti, saj imajo na razpolago ogromno prostega časa, ki si ga ne znajo razporediti in ga koristno izrabiti. Večina postopa doma, ureja gospodinjske zadeve, zaradi česar pa imajo občutek, da so le "sive miške". Preveva jih občutek, da so zaradi svojih sedanjih opravil postali nepomembni in neopazni. Zdi se jim, da so ujeti v "sivi vsakdan", kar kaže, da so jim dnevi popolnoma enaki med seboj, in celotno življenje kot tudi lastno prihodnost vidijo le še črno–belo. Monotono ponavljajoča se vsakdanja hišna opravila jim začno presedati.« (Arčan 2005: 33). Čeprav sem sam naredil nekakšen preobrat. Predvsem s pisanjem sem na nek način zavil v obratno smer. Sčasoma sem se vedno bolj veselil tudi malenkosti: mestne vožnje s kolesom, vsakdanjih obrokov, hrane, sončnega dne, pozimi zakurjene sobe, itd. Sčasoma je postal moj sistem navduševanja nad malenkostmi tako močan, da v splošnem niti nisem bil več tako slabo razpoložen. Prej nasprotno. Čeprav sem zmanjšal pričakovanja glede hobijev, prihodnosti, službe in še mnogočesa, sem sočasno odkril tudi marsikatero drugo veselje. Za neprijetno sem postajal vse bolj nemojstljiv. Ni mi uspelo dobiti službe in s tem sem se sprijaznil. Še danes je tako. Namesto, da se obremenjujem glede službe, se raje aktivno ukvarjam z družino, prostovoljstvom, hobiji in drugimi stvarmi, ki me veselijo. Vendar – pojdimo po vrsti ...

Le še notranje življenje

V obdobju brezposelnosti sem se začel ukvarjati predvsem sam s sabo, s svojimi mislimi in problemi. V nekem smislu sem se znašel v osebni krizi – za katero so značilne v nadaljevanje navedene stvari. Do neke mere je prisoten moten stik z realnostjo. Prihaja do intenzivne jakosti doživljanja. Zavest posameznika se zoža k razmeroma ozkemu vidiku življenja. Jakost čustvenega doživljanja in miselne aktivnosti se kaže kot intenzivna aktivnost. (povzeto po Urek 2010: 2) V krizi se posameznik »umakne od ljudi, včasih izgubi zanimanje za videz, hrano, saj potrebuje vso razpoložljivo energijo za urejanje svojih psihičnih procesov«. (Urek 2010: 7). Sam vidim v krizi več vzporednic s poduhovljenostjo, zaradi česar sem se nemalokrat dojemal kot poduhovljenega norca. Kot poduhovljeni norec sem prišel tudi do mnogih velikih idej, kaj vse bi želel narediti. Medtem ko sem sedel na terasi in koval velike ideje, so meseci minevali z bliskovito hitrostjo. Vedel sem, da prepoceni zapravljam življenje – toda proti temu nisem ukrenil ničesar.

Iz zunanje aktivnosti sem prešel v notranjo. Če mi je bilo nekdanje pomembno, da splezam težko smer ali da neka mladinska organizacija živi, mi je bilo nato pomembno, da sem se npr. prebil do kakšnih žlahtnih misli. *»Absurdno je, da sem ravno jaz ustanovil skupino, kjer je cenjena predvsem zunanja aktivnost. Plezati, hoditi, nekaj fizično delati in doseči nek vidni efekt – to so bili moji ideali. Zdaj pa namesto npr. plezanja, čas raje izkoristim za branje. Včasih ne bi za nič na svetu zamenjal lepega dne v gorah. Zdaj pa najbolj od vsega obožujem noči, ko lahko v miru berem. Berem strastno, z vso predanostjo in iz napisanega skušam izluščiti kar največ.«* (Dnevnik: z16. Str. 56–7).

Po poroki se je zgoraj omenjeno zopet spremenilo. Ob Ajdi nisem mogel le vegetirati, v vlogi očeta še manj. Danes sem ponovno vpet v družbo predvsem preko vloge moža in očeta.

Osebnostno propadanje

»Brezposelnost ne vstopi v življenje takoj kot trajna usoda, temveč pogosto najprej s tihimi koraki nečesa začasnega, prihaja in odhaja, in se nato naenkrat ustali, stalno naseli, in tedaj s težo neizpolnjene premagljivosti ugnezdi v najnotrajnejšem delu osebe.« (Beck 2001: 134). Beck »brezposelnost označi za križev pot samozavesti: od začasnosti do zažrtja v osebnost, od nečesa zunanjega do vtisnenja v osebno in nastanka lastnosti. Brezposelnost postane lastnost, ki jo razumemo kot osebni poraz. Zato ni čudno, da se brezposelni znajdejo v življenjski stiski, postopno izgubljajo kontrolo nad situacijo, doživljajo ponižanje, negotovost, izgubo

vere v svoje sposobnosti, mučijo jih občutki manjvrednosti, krivde in sramu. Spremljajo jih občutek nemoči in nezmožnosti vplivanja na potek svojega življenja, občutek odvisnosti od drugih in obup.« (Prinčič 2006: 25). Občasno sem čutil, da nisem vreden niti Ajde niti ostalih prijateljev. Kot brezposelni sem čutil, da enostavno nimam pravice do česa dobrega in lepega. Čutil sem, da mi pripada le še vse slabo in grdo. Do lepšega naj bi bil upravičen šele, ko bi si to zaslužil. Taka razmišljanja so bila sicer le občasna – pa vseeno, življenje sem si po nepotrebnem zakompliciral tam, kjer si ga ne bi bilo treba.

Začel sem se spraševati o vsem: *"Zakaj sploh sem? Kaj je smisel mojega življenja? Kaj me v življenju sploh še veseli? Imam poleg tega, da dobim službo, sploh še kakšne druge življenjske izzive? Najraje me sploh ne bi bilo. Najraje bi kar izpuhtel v zrak. Zakaj tlačim zemljo, če po njej blodim brez vsakega smisla. Ali ni takih že preveč? Zakaj sem moral biti izbran v življenje, če pa prevečkrat zaidem? Je že res, da se nato spet najdem. Toda med zahajanjem na napačne poti čutim, da izgubljam življenjski zalet. V brezposelnosti je vse izgubilo svoj pomen. Ne uživam niti, ko gledam hribe, ko kaj prebiram, ko jem dobro hrano, ko grem spat, ko berem – vse je izgubilo svojo dodano vrednost. Postal sem revež, ki ga nič več ne razveseli."* (Dnevnik: z16, str. 50). Ja, spraševati sem se začel o čisto vsem.

Če sem se pred poroko veliko spraševal, sem se po njej spraševal občutno manj. Še posebej pa je življenje postalo jasno in preprosto po rojstvu otroka: ko je otrok polulan ali pokakan, ga je treba previti. V vlogi očeta imam tudi manj časa za spraševanja, čeprav povsem brez tega tudi ne gre.

Obrambni mehanizmi

S humorjem in cinizmom sem ublažil marsikatero obremenjujočo situacijo. Kadar sem dobil pošto o (ne)izbranosti za kakšno službo, sem npr., še preden sem odprl kuverto, stopil pred ogledalo. Nato sem odprl kuverto in pred ogledalom na temo neizbranosti odigral pravo tragikomično igro. Praviloma sem se ob tem nasmejal do solz. Na koncu sem vsakič dodal še: »Se vidimo naslednjič.« Humor je postal eno od mojih stalnih orožij »v boju za samoohranitev. Znano je, da je težko kaj drugega kot humor v človeškem življenju bolj pripravno, da ustvari razdaljo in se postavi nad situacijo /.../ Če je volja do humorja poskus, da bi zagledali stvari iz smešnega zornega kota, gre pri tem za pravo zvijačo v pomenu življenjske umetnosti /.../ Izkaže se, da je "veličina" človeškega trpljenja nekaj relativnega.« (Frankl 1992: 37–8). Med drugim sem se zavedal, da me položaj brezposelnega ne sme spremeniti v "zamorjenega" človeka. Sem že raje komični kot pa zamorjeni lik.

Kot že omenjeno, sem tudi nihal iz optimizma v pesimizem in nazaj. Vseeno pa sem ob ponavljajočem vsakdanu postajal apatičen, kar tudi ni bilo povsem slabo. »Apatičnost, otopitev duha in notranja ravnodušnost namreč naredijo človeka neobčutljivega, kar je nujno potrebni oklepni sloj, s katerim se obda posameznikova duša.« (Frankl 1992: 23).

Še najbolj od vsega pa mi je pomagalo pisanje. S pisanjem sem skušal položaj osmisлити, zaradi česar sem ga tudi lažje prenašal. Frankl piše, da bo, če nekdo doživlja neko težko situacijo ter se pri tem opira na svoje duhovno razgibano življenje, da bo situacija zanj manj boleča. Frankl poglavje, kjer piše o tem, poimenuje "Beg navznoter" (1992: 31–2). Kajti kdor vidi globlje smotre, se lahko tudi ob težkem zunanjem dogajanju umakne »iz strašnega okolja v kraljestvo duhovne svobode in notranjega bogastva«. (prav tam).

Pisanje

»Le malokaj bolj prežene tesnobo kot premišljevanje. Šele če svoje težave zapišemo na papir ali si damo duška v pogovoru s prijatelji, se nam pokaže njihovo bistvo. Ko pa poznamo bistvo problema, se lahko izognemo, če že ne problemu samemu, njegovim drugotnim posledicam, ki nam še dodatno grenijo življenje: zmedi, pomotam, šoku« (Botton 2001: 65). S pisanjem sem torej razbremenjeval lastno stisko in položaj. Zaradi pisanja sem na neki način tudi ohranil nadzor nad položajem. Nenazadnje, »če izgubiš nadzor nad sabo, izgubiš boj proti okoliščinam«. (Stengel 2010: 41).

V nekem smislu sem s pisanjem ponovno postajal kot kakšen mladostnik. Povsod sem iskal svoje mesto, meje vzdržljivosti in volje. Svet sem začel doživljati z vedno novimi otenki. Intenzivno sem začel zaznavati lastna čustva in jih vrednotiti. (po Žmuc in Tomori 1983: 109–11). To je bil čas »iskanja, preizkušanja, čustvenega, socialnega in kognitivnega razvoja«. (Ule 2008: 3). Na ta način sem začel ustvarjati zgodbo o brezposelnosti, ki pa je kmalu postala pomembnejša celo od brezposelnosti same. Postajal sem posameznik, kot ga opisuje Botton: »Ostrina njegovih muk je malce otopela, vse skupaj je videti bolj razumljivo, nič več kot lasten, oseben urok. O človeku, ki je zmožen doseči tolikšno objektivnost, Schopenhauer pravi: "V teku svojega življenja in svojih tegob se bo manj oziral na svojo posamično usodo kot na usodo celotnega človeštva ter se temu primerno vedel – kot vedež in ne kot trpin." Med obdobji ritja v temi se moramo vedno truditi, da bi svoje solze preoblikovali v znanje.« (Botton 2001: 210).

Iz predhodne zunanje "družbene" aktivnosti sem prešel v neko notranjo. Pisanje me je zasvojilo. Preko pisanja sem osmisлил vse neprijetnosti in razvrednotil vse tegobe. Ajda je nato

večkrat potožila, da sem postajal vse bolj zasvojen s problemi. Spori z očetom so mi npr. bolj kot problem predstavljali material za žlahtnejše oblikovanje misli. Večji problemi in zapleti so mi namreč pomenili večji navdih za še boljšo zgodbo. Tega se je začela Ajda počasi bati.

Sčasoma sem se tega začel zavedati tudi sam in presodil, da morda to ni najboljša pot za moje življenje. Bil sem (in sem še) enostavno preveč vpet v družbo, da bi jo v svojem življenju postavil na stranski tir. Nenazadnje je pisanje od mene terjalo ves prosti čas, vso energijo, koncentracijo in usmerjenost. Začelo me je utesnjevati. Odločil sem se, da se bom raje kot s svojimi mislimi začel ponovno ukvarjati z življenjem – z Ajdo, družino, prijatelji, hobiji, resnejšim iskanjem službe, itd. Zaželel sem si, da bi sonce ponovno sijalo tudi zame. V hiši me, skritega za mizo in računalnikom, skoraj ni več videlo.

Osebnostna rast

S pisanjem sem ohranjal neko ravnovesje in hkrati postajal vedno bolj nor. Norost mi je pomagala, da sem ostal vder in da se z mnogimi splošnimi normami preprosto nisem več obremenjeval. Glede brezposelnosti sem se začel spraševati v smislu naslednjega citata: »Ko čutimo jezo ali strah ali druga neprijetna čustva, jim lahko poskusimo dati prispodobo. Z njo se nato lahko pogovarjamo in jo vprašamo: "Česa me želiš naučiti?" Osupljivo je, kako pogosto postanejo ta neprijetno doživeta čustva naenkrat pomembni viri zdravih moči.« (Reddemann 2008: 49).

Danes sem prepričan, da mi je brezposelnost prinesla več dobrega kot slabega. Konec koncev se »človek povsod sooča z usodo in stoji pred odločitvijo, ali bo iz svojega trpljenja napravil notranji uspeh«. (Frankl 1992: 55). Jaspers je menil, da so krize lahko tudi »naravni proces zdravljenja /.../ Kriza nas prisili, da iščemo nove, nenavadne rešitve. Kriza je priložnost za pomembna spoznanja, ki nam pomagajo spremeniti kritične oblike življenja. Spoznamo na primer, da nas poklic ne veseli, da ne želimo biti več z nekom skupaj.« (v Urek 2010: 3). Zaradi omenjenega krize, padci in preizkušnje zame niso izključno slabi, ampak mi pomenijo tudi priložnosti, da se zaradi njih kaj novega naučim in da moje življenje tudi zaradi njih postaja žlahtnejše. Tone Pavček je zapisal verz: »Človek ne dozori do svojega obraza, brez smeha, čenčarij in ne brez poraza«.

In kaj vse sem torej pridobil v brezposelnosti? Lotil in naučil sem se marsikaterega tehničnega opravila. Ugotovil sem, kaj bi najraje delal in si za te poklice pridobil potrebno izobrazbo. Naučil sem se igrati harmoniko. V prvem obdobju brezposelnosti sem potoval in izživel svoje sanje. Kar pa se mi zdi najpomembnejše, je to, da sem imel kot brezposeln veliko časa zase in

za najbližje. »Brezposelnost je priložnost, da se ponovno ustavim in razberem, česa si želim in kaj mi je v življenju najbolj pomembno. Predvsem imam kot brezposelni več časa – tako zase kot za svoje bližnje. Verjetno tudi zato ni potrebno dati otroka v vrtec. Morda začnem ponovno ceniti dobre odnose in se začnem zavedati, da ti kot taki ne morejo biti nikoli samoumevni. Svojo srečo tako začnem namesto na imetju graditi na odnosih. V času brezposelnosti lahko postanem bolj solidaren, saj imam dovolj časa za pomoč sočloveku. Ob službi bi bilo tega manj. Zaradi lastne omejenosti sem težko ohol in nadut. V gmotnem pomanjkanju tudi težje zapadem v neomejeno potrošnjo in divji materializem. Oboje danes predstavlja veliko nevarnost za nikoli ulovljivo srečo. Morda se ravno zato zavedam in veselim tistega, kar imam in nisem nesrečen zaradi vsega tistega, česar nimam. Kot brezposelni se znam dobrin veseliti in jih ceniti.« (Dnevnik: z82, str. 2). Situacija me je prisilila, da sem se vedno bolj obračal »v kakovostno smer življenja, v odkrivanje smisla, ki je neodvisen od količine imetja«. (Trstenjak 1989: 239). Pesnik Simon Gregorčič je napisal: »Srečen ni, kdor srečo uživa sam«, pri čemer gremo »onstran razumske matematike. Ko v srečanju z drugim srečo delimo, se pravi razpolovimo, je nimamo samo polovico, temveč jo podvojimo.« (Trstenjak 1989: 242).

Schopenhauer je dejal, da »za srečo ni pomembno, kaj nas doleti, ampak kako stvari doživljamo«. (1996: 72). »Naše življenje je namreč sestavljeno iz niza dogodkov in niza naših odločitev. Naše odločitve niso predvidljive vnaprej, saj ne vemo, kakšne karte nam bo navrglo življenje, lahko pa imajo neko "pravo" smer.« (Potočnik 2007: 53). S tega vidika je sreča »le vprašanje naše zmožnosti za doživljanje sreče. S to zmožnostjo pa razpolagamo in jo lahko izkoristimo. Lahko sklenemo, da se bomo nanjo osredotočili, ne pa čakali, dokler nas ne osrečijo zunanje okoliščine.« (Reddemann 2008: 39). Celó kadar se mi je v življenju zgodila nepričakovana neprijetna stvar, sem jo skušal obrniti sebi v prid. »Ko sem bil včeraj v mestu in se mi je mudilo domov, sem opazil, da imam spuščeno gumo. Lahko bi se začel povsem sekirati in se spraševati, če je guma spustila sama ali mi jo je celo kdo počil. Vendar se nisem. Situacijo sem sprejel takšno, kakršna je. Odklenil sem kolo in nato z njim vstric odkorakal proti domu. Po instinktu sem šel domov po daljšnici – skozi park Tivoli. Tam sem se sredi noči na sredo travnika polulal. Tega nisem še nikoli storil in spuščena guma je dobila svoj smisel. Zakaj bi se jezil na spuščeno gumo, če sem pa ravno zaradi nje izkusil nekaj novega? Koliko ljudi si zna iz nečesa slabega narediti nekaj užitekarskega? Vem, sem malo utrgan, a se mi to res ne zdi nič slabega. Se vsaj znam razveseliti neumnih malenkosti. Nenazadnje je življenje sestavljeno iz malenkosti in za opisan dogodek pa res ne potrebujem službe.« (Dnevnik: z69, str. 3). Po spuščeni gumi sem v življenju začel uživati v posameznih trenutkih,

ki jih nikakor nisem hotel zamuditi. »Sredi noči sem se sprostil, da bom pač Vida uspaval in nosil več ur. Ko sem to misel sprejel za svojo, sem začel v uspavanju uživati. Celo Vid je postal nekoliko lažji. Naslednji dan sem se podobno sprostil glede neurejenosti in nepospravljenosti stanovanja. Zazdelo se mi je, da me ves nered celo nagovarja k ustvarjalnosti. Nisem bil nič več napet, ampak sem le še užival.« (Dnevnik: z72, str. 3). Kot bi odkril polnost življenja. Postal sem uživalec posameznih trenutkov.

RAZPRAVA

Če sem brezposelnost sprva doživljal, opazoval in raziskoval skozi oči brezposelnega in kulturnega antropologa, sem z novim študijem začel celotno dogajanje reflektirati, refleksirati in analizirati še s stališča socialnega dela. V nekem smislu sem razvil proces soustvarjanja med ekspertom življenjske izkušnje in razvijajočim se ekspertom socialnega dela. Kar je na nek način dobro, saj se »socialnega dela ni mogoče učiti in razumeti, ne da bi ga opravljali, pa tudi nasprotno, da ga ni moč opravljati, ne da bi o njem razmišljali«. (Flaker 2005: 65 – 66). Torej, medtem ko sem socialno delo študiral, sem ga sproti tudi prakticiral – na sebi. V razpravi bom zato obravnaval vse tisto, kar mi je v času brezposelnosti pomagalo pri procesu prehajanja "iz problema v rešitev" in kjer sem zaznal segmente socialnega dela. "Iskanje boljšega" je nenazadnje poanta, ki predstavlja skupni imenovalac vsemu socialnemu delu.

»Socialno delo je potrebno tam, kjer je nujna sprememba, ker je stiska tako velika, da se ljudje z njo ne morejo več spopadati, kjer se že dogaja sprememba in je potrebna podpora, da ljudje bolje zvožijo, kjer se je sprememba zgodila in se moramo naučiti živeti z njo.« (Flaker 2007: 8). Ko sem bil brezposeln že dlje časa, sem vedno bolj čutil, da ne živim več, kot bi si želel. Zgodile so se mi spremembe, na kakršne nisem bil pripravljen. Vedno bolj sem bil prepričan v »nezmožnost nadzorovati pomembne dogodke /.../ Posledica nezmožnosti za nadzorovanje svojega življenja pa je zmanjšanje miselnega truda za rešitev problema, zmanjša se motivacija in poveča se čustveni pritisk« (Ule 2011: 141), zaradi česar sem postajal kot posameznik vedno manj suveren. Temeljito so se poslabšali tudi odnosi s starši. Želel sem si odrasti in odcepiti od staršev, pa je bilo to zaradi finančne nezmožnosti oteženo oz. skoraj nemogoče. Odnosi s prijatelji so stagnirali in nazadovali. Kot brezposelni tudi nisem imel nikakršnih jasnih ciljev za prihodnost in si nisem znal organizirati ritma življenja. Poleg psihične stagnacije sem nazadoval tudi fizično. Ukvarjal se nisem niti s hobiji, ki bi me razbremenjevali in za karkoli navduševali. Pomembno in skoraj edino svetlo točko je v prvem

obdobju brezposelnosti predstavljala Ajda. Ajda je verjela vame, zaradi česar sem se sploh še trudil "ostati nad vodo". Čeprav sem si močno želel ostati vključen v družbeno okolje, so me vedno bolj prevečala občutja lastne nevrednosti in nemoči. Nekje sem že zapisal, da delati ne pomeni le služiti denar, »ampak biti v središču družbenega dogajanja. Biti brez zaposlitve pomeni vegetirati na robu družbe.« (Rus 1984: 53–7). Stigmatizacija je proces, preko katerega sem se tudi sam počutil odrinjenega "na rob". Zaradi brezciljne neskončne sedanjosti sem se vedno bolj vdajal v usodo. Kljub Ajdini opori se v položaju brezposelnega enostavno nisem več znašel.

»V socialnem delu moramo izumiti načine, kako pobegniti biografijam, kako jih preoblikovati, jim ustvariti drugačne konce in nadaljevanja.« (Flaker 2007: 16). Prizadeval sem si dobiti službo, a ker v tem nisem uspel, sem se z mnogimi aktivnostmi trudil vsaj nekoliko omiliti situacijo. Med drugim sem začel pisati. V primeru, da bi dobil službo, pisanja ne bi potreboval, tako pa sem s pisanjem lajšal nastalo stisko in se z njo učil živeti. Začetek pisanja dnevnika zato razumem kot nekakšno prelomnico. Ob začetku pisanja dnevnika sicer še nisem študiral socialnega dela, a sem nevede že razmišljal in deloval v skladu tudi z njim. Socialno delo si namreč v socialnih težavah in problemih prizadeva odpirati prostor za novo razumevanje stvarnosti, za nove možnosti in učenje – za boljše življenje. V kaosu brezposelnosti sem začel strukturirati dotedanje lebdenje in ga posledično tudi nadzorovati. Strukturirati in nadzorovati pa sem lahko začel šele po tem, ko sem začel vse skupaj sistematično zapisovati. Razčlenjene probleme sem začenjal počasi razumeti.

Začenjal sem razumeti lastno stagniranje, ki je bilo vezano tudi na moje »doživljanje časa, ki omogoča usklajevanje našega življenja in načrtovanje le tega«. (Turk 2000: 6). Zaradi doživetja časa in dogajanja v njem je moje življenje postajalo prazno, saj »prazen čas, ki nič ne prinaša v utilitarnem smislu, je izgubljen čas. Od tod tudi pregovor "čas je denar".« (Južnič v Turk 2000: 62). Začenjal sem razumeti, da so lastna občutja glede izgubljenega časa vezana na sistem, v katerem živim: »Proizvodnja se v kapitalizmu loči od naravnega ritma. Tako na primer proizvodnja v tovarni teče ne glede na letni čas ali vremenske razmere. Ni več zavezanosti ritmu narave. Čas se začne opredeljevati ekonomsko. Postaja dragoceno blago, kot je prav vse postalo blago v kapitalizmu. Čas se kot blago kupuje in prodaja, štedi in troši, razmetava ali koristno uporablja« (prav tam), zaradi česar »pridobiti na času pomeni proizvesti več v časovni enoti«. (prav tam). Ker kot brezposelni časa nisem produktivno izkoriščal, sem se zaradi tega počutil vse slabše.

Sčasoma sem začenjal ločevati med rešljivimi in nerešljivimi problemi. Rešljive sem začenjal vsaj do neke mere reševati, kar je bilo precej pomembno za krepitev podobe o sebi. Morda

glede marsičesa spremembe res niso bile vidne navzven, vendar pa so se dogajale navznoter. Prepiri s starši se bili npr. še zmeraj enako intenzivni, a sem jih začel dojemati z nekakšne distance, kar je samim prepirom vzelo velik del teže. Podobno sem »po načelu interpozicije, ki omogoči spreminjanje bližine in oddaljenosti, empatijo in sočutje« (Čačinovič–Vogrinič 2006: 50) dojemal tudi vse ostalo dogajanje.

Na neki način sem vzpostavil socialno–delovni odnos s samim seboj. Osebnostno propadanje sem vsaj nekoliko omilil z elementi delovnega odnosa: »s perspektivo moči, etiko udeležnosti, znanjem za ravnanje in znanjem za ravnanje s sedanjostjo«. (Čačinovič–Vogrinič 2006: 18). V nadaljevanju bom predstavil zgoraj omenjeno perspektivno moči in etiko udeležnosti.

Preko perspektive moči se posamezniku v stiski pomaga »odkriti, urediti, raziskati in izkoristiti moč in vire« (Čačinovič–Vogrinič 2006: 20), s čimer se npr. »poveča socialna moč posameznika« (Čačinovič–Vogrinič 2006: 57). Čeprav je bila moja vključenost v socialno mrežo v času brezposelnosti nekoliko okrnjena, sem se nanjo še vedno lahko naslonil. Status v njej sem si npr. ohranjal s prostovoljnim delom.

Etika udeležnosti pomeni, da je posameznik v stiski soudeležen pri procesu pomoči, sem pa v to vključil tudi bližnje. Zavedal sem se, da pri mojih težavah (npr. glede slabih odnosov s starši) ni pomembno »iskanje vzroka ali resnice« (Hoffman 1994: 23), zakaj so npr. odnosi slabi, ampak bolj to, »kako bi se dalo slabo delujoče zadeve izboljšati, da bi bolje delovale«. (povzeto po Flaker 2007: 10). Začenjal sem iskati načine, kako bi izboljšal odnos s starši. Nenazadnje brezposelnost ni bila le moj osebni problem, ampak se je tikala tudi bližnjih.

Poleg tega sem se zavedal, da si moram za reševanje stiske vzeti dovolj časa, kar je bilo dobro, saj rešitve dolgo časa niti ni bilo "na obzoru". Trudil sem se, da v času, ko se ni nič zgodilo, nisem podlegel dvomom, češ da se nič ne spremeni in da je vse brezupno. Kljub nihanjem med pozitivnim in negativnim razpoloženjem sem lastno razpoloženje raje kot na vseobsegajočo nerešljivo brezposelnost vezal na manjše cilje. Preko slednjih sem ohranjal neko upanje, da kolikor toliko obvladujem vsaj nekaj.

Nenazadnje »socialno delo ni le interdisciplinarno, ampak tudi povezuje več različnih ravni bivanja. Ne more torej vrste pomenov in funkcij omejiti ne eno samo dimenzijo /.../ socialno delo razume in uporabi dogodke, okoliščine in snovi, ko jih povezuje z drugimi ravninami.« (Flaker 2007: 9). Iz množice problemov, kaosa, brezupa, nemoči in vdanosti sem si prizadeval narediti novo sestavljanke. Že samo poskušanje ustvarjanja nečesa novega je name delovalo vzpodbujajoče.

Preko doživljanja brezposelnosti in sobivanja z njo sem se učil tudi nekaterih socialno-delovnih metodičnih načel: dialoga, verjetnosti, proaktivnosti, refleksivnosti in pravice do napak ter spodrseljajev.

Dialog s samim seboj sem ustvarjal preko različnih sogovornikov, medijev, snovi socialnega dela, v veliki meri pa tudi preko dnevniskega pisanja. Z dialogom sem dosegel »preseganje omejitev, ki izhajajo iz bivanja v svetu, kot se nam kaže«. (Flaker 2003: 32). Željo po plezanju v tujini sem npr. presegel oz. nadomestil s plezanjem v domačih gorah. Tujina mi je bila namreč zaradi finančne stiske nedosegljiva, a me to po jasni opredelitvi lastnih zmožnosti in omejitev ni več tako močno frustriralo. Dialog mi je omogočil, da sem se začel zavedati tistega, kar sem imel, in da nisem hrepenel po tistem, česar nisem imel. To zavedanje je zame pomenilo odskočno desko – za dobro počutje, ki mi je omogočalo tudi vse ostalo.

Verjetnost pomeni, da moramo za neko izboljšavo in napredek praviloma tvegati, pri čemer pa moramo »zmanjšati tveganje na razumno mejo«. (Flaker 2003: 33). Čeprav je v brezposelnosti težko tvegati. Načeloma zato, ker je za tveganje potreben pogum, ki pa nam ga brezposelnim zaradi posledic naše situacije primanjkuje. Obstajajo primeri, ko postane tveganje "logično", ko npr. zaradi eksistence ne preostane nič drugega ali ko niti tveganje ne more več prinesiti kakršnekoli izgube. Nenazadnje kot brezposelni nič ne izgubiš, če npr. samoiniciativno pokličeš kakšnega delodajalca. Najhuje, kar se lahko zgodi, je to, da ostaneš še naprej brez službe – pač, ostaneš tam, kjer si že bil.

Pri socialnem delu gre »bolj za možnosti kot za gotovosti. Res je, da želimo zmanjšati verjetnost neželenih dogodkov, a pomembneje je širiti možnosti.« (Flaker 2007: 17). Ravno zato je socialno delo »niz stalnih inovacij, eksperimentov, projektov in evalvacij« (prav tam) in neprestano »živahna stvar, ki jo sproti obnavljamo in dopolnjujemo«. (Flaker 2003: 6). Kadar nekaj ne deluje, poskusimo s čim drugim. Osebno mi je v življenju (bolj) ljuba utečenost, varnost in lagodnost. Sprva sem še upal, da bom pri iskanju službe uspešen oz. da bom našel kakšno službo, kjer bi se ustalil. Ker pa te ni bilo, sem moral začeti eksperimentirati: se dodatno izobraževati, prostovoljno delati, delati za krajši čas, itd. Ker sem pri eksperimentiranju vztrajal, sem posledično našel in soustvaril kar nekaj novih virov lastnih moči, ki me peljejo naprej in ohranjajo prožnega. »Eden od najpomembnejših dejavnikov, ki odločajo, ali in kako mladi odrasli prenašajo tveganja in stiske, je življenjska prožnost.« (Masten v Ule 2011: 150).

V socialnem delu proaktivno pomeni preventivno delovanje. Sam sem sočasno z odločitvijo za praktično usposabljanje sicer zavrnil možnost redne službe, a sem to naredil izključno

zaradi boljše daljne prihodnosti. Pri osemindvajsetih letih se mi prav gotovo ni ljubilo iti ponovno študirat, ampak sem to pač naredil zaradi nuje. Enako je bilo z bibliotekarstvom.

»Socialno delo ne ve že apriori, kaj je prav in kaj narobe. O tem je potreben dialog in refleksija« (prav tam) in tudi sam sem vsako moje preteklo, sedanje in vnaprejšnje delovanje dobro pretehtal in premislil. Predpostavljam, da večina brezposelnih dela podobno. Meni je refleksija predvsem omogočala bolj svobodno in avtonomno odločanje. Tudi če so starši in prijatelji pričakovali, da bom šel čim prej v službo, sem sam vztrajal pri nadaljnjem študiju. Brez osebne refleksije in dialoga bi verjetno podlegel pritiskom staršev in prijateljev. Nenazadnje so k številnim frustracijam v času moje brezposelnosti pripomogli tudi nekateri znanci in prijatelji. Brez filtrov bi me verjetno vsa "racionalna in neučakana" socialna mreža "povozila".

»Metoda socialnega dela napake priznava in jemlje ne le kot nujo, temveč tudi kot način ustvarjalnega delovanja. Iz njih se učimo. Pa ne zgolj po sistemu poskusov in napak, temveč s sistematično refleksijo in dialogom.« (Flaker 2003: 34). Kot brezposelnemu mi je bilo precej težko razmišljati o lastnih napakah, saj je bilo zaradi brezposelnosti napačno pravzaprav vse. S pomočjo refleksije sem vsaj razbral, na katere probleme sem lahko vplival (da je nato nekaj bolje delovalo) in na katere nisem imel pravzaprav nobenega vpliva. Kot brezposeln sem se precej dolgo postavljaj "na noge". Danes sem prepričan, da brezposelnost zame ni bila nobena napaka, temveč izkušnja, iz katere sem se ogromno naučil. Da pa sem bil tak zasuk sploh sposoben narediti, sem za to potreboval ogromno časa, potrpežljivosti, razumevanja samega dogajanja, dialoga, soustvarjanja in pravih naključij.

Zame najpomembnejše je, da sem se v brezposelnosti kljub začetni togosti začel razvijati v smeri dinamičnosti. Kot posamezniku se mi zdi bistveno, da sem znal znanje in razne izkušnje ozavestiti ter preko tega graditi lastno inovativnost, ustvarjalnost in nenazadnje tudi lastno osebnost. Naj zaključim s citatom, ki ga iz posameznikove perspektive lahko prenesemo tudi v kontekst socialnega dela: »Posameznik lahko raste le tedaj, ko ima v sebi dovolj energije za samo-spremembe, saj v nasprotnem primeru ostane na mestu oz. šari po kleti preteklega in takrat lahko pride do zatohlosti. Življenje bi zato lahko razumel kot napredujoče le tedaj, ko sem v lastnem življenju odprt za mnoge še neizkoriščene možnosti.« (Potočnik 2006: 13) – ki pa se ponujajo tudi v brezposelnosti.

ZAKLJUČEK

Na koncu diplomskega dela na neki način ostajam prazen, saj čutim, da sem v pisanje izlil del samega sebe. Sprašujem se, če sem dosegel svoj namen – prikazati brezposelnost v vsej celovitosti, večplastnosti in intenzivnosti. Odgovor je: ja in ne. Ko sem začel pisati diplomu, je ta sprva obsegala preko stopetdeset strani, zaradi česar sem moral besedilo radikalno krajšati. Ravno zaradi krajšanja in pomanjkanja časa imam občutek, da končni izdelek ni povsem takšen, kakršnega sem si želel – lahko bi namreč povedal več in bolj konkretno. Kljub vsemu pa se mi zdi, da sem le uspel zajeti in analizirati bistvene poteze brezposelnosti: kaos, vdanost v usodo, nemoč, občutek neskončnosti, nezadostno samoorganizacijo, okrnjenost socialne vključenosti, slabši odnosi z najbližjimi, itd.

Verjetno sem uspel nakazati, da je možno v brezposelnosti narediti preobrat – iz problema v reševanje. Preobrat je vsaj moji brezposelnosti dal nov odtenek in je bistveno vplival na prav vsa področja življenja. Preobrat se ni zgodil "čez noč", ampak je bil to dolgotrajni proces. Menim, da brezposelnost zame ni bila le nekaj slabega. Prepričan sem, da sem kot brezposelni osebnostno precej bolj dozorel, kot bi, če bi imel službo. Situacija brezposelnega me je namreč prisilila, da sem se trudil tudi tam, kjer bi, če bi imel službo, že zdavnaj odnehal. Prisilila me je v spremembe, drugačno razmišljanje, obvezno soustvarjanje, itd. Morda se glede vsega omenjenega motim, a ker me tak način razmišljanja žene naprej in ker moje življenje deluje boljše, me kaj drugega niti ne zanima.

Kljub napihovanju preobrata in dobrih strani brezposelnosti moram poudariti, da se še neštetokrat zgodi, da zapadem v obdobje negativnosti in depresije. Kar zaradi brezposelnosti niti ni "čudno". Pomembno je le, da vem, da to ni končni položaj.

Določenih dokončnih koncev pa se vendarle veselim. Trenutno se veselim, da sem prišel s študijem in pisanjem do konca, saj je to *»od mene terjalo ves prosti čas, vso energijo, koncentracijo in usmerjenost. Začelo me je utesnjevati. Odločil sem se, da se bom raje kot s svojimi mislimi začel ponovno ukvarjati z življenjem – z Ajdo, družino, prijatelji, hobiji, resnejšim iskanjem službe, itd. Zaželel sem si, da bi sonce ponovno sijalo tudi zame. V hiši me, skritega za mizo in računalnikom, skoraj ni več videlo.«* (odlomek iz str. 65).

VIRI IN LITERATURA:

Arčan, P. (2005), *Vpliv dolgotrajne brezposelnosti na posameznika in družinsko življenje: Analiza razlik med starejšimi in mlajšimi brezposelnimi v občini Šentjur*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (diplomsko delo).

Avrič, S. (2005), *Brezposelnost mladih*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (diplomsko delo).

Beck, U. (2001), *Družba tveganja: Na poti v neko drugo moderno*. Prev. M. Savski. Ljubljana: Krtina.

Bernard, H. R. (1994), *Research Methods in Anthropology: Qualitative and Quantitative Approaches*. New Delhi: Altamira press.

Bohak, J. (1982), Psihofiziološki vidiki brezposelnosti. *Znamenje*. Let. XXII, št. 6, str. 516 – 27.

Bouwkamp, R. in Vries, S. de (1995), *Psihosocialna družinska terapija*. Prev. M. de Graaf. Logatec: Firis.

Botton, A. (2005), *Skrb za status*. Prev. M. Novak. Ljubljana: Vale–Novak.

Briški, M. (2006), Odnosi med ljudmi. *Mozaik*. Let. 4, št. 1, str. 7.

Cestnik, B. (2012), http://www.youtube.com/watch?v=GJ1LPLtq8_g (10. 3. 2012)

Charmas, K. (2000), Experiencing Chronic Illness. V: Albrecht, G., Fitzpatrick, R. in S. Scrimshaw, (ur. odb.) *Social Studies in Health and Medicine*. London: Sage.

Cvahte, B. (2008), Kam, na koga naj se obrnem za rešitev mojega problema. V: Pavliha, M. (ur.) *Priročnik za starejše*. Ljubljana: Zveza društev upokojencev Slovenije.

Čačinovič Vogrinčič, G. (1994), Družinski človek. V: Hojnik–Zupanc, I. (ur.) *Star človek in družina*. Ljubljana: Gerontološko društvo Slovenije.

Čačinovič Vogrinčič, G. (2005), *Socialno delo z družino*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Črnak–Meglič, A. (ur.) (2005), *Otroci in mladina v prehodni družbi: Analiza položaja v Sloveniji*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport in Urad Republike Slovenije za mladino.

Drobnič, R. (1999), Zaposlitev – temelj eksistence: socialna izključenost kot družbeni problem. *Delo in kadri*. Let. 7, št. 2, str. 8.

Flaker, V. (1998), *Odpiranje norosti: Vzpon in padec totalnih ustanov*. Ljubljana: Založba /*cf.

Flaker, V. (2003), *Oris metod socialnega dela: Uvod v katalog nalog centrov za socialno delo*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo in Skupnost centrov za socialno delo Slovenije.

- Flaker, V. (2007), *Znanost za delo: Hvalnica manjši stroki*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (interno študijsko gradivo).
- Frankl, V. E. (1983(1992)), *Kljub vsemu rečem življenju da*. Prev. J. Bohak . Celje: Mohorjeva družba.
- Fromm, E. (1978), *Bekstvo od slobode*. Beograd: Nolit.
- Glasser, W. (2002), *Nesrečni najstniki*. Radovljica: Mca.
- Goffman, E. (2008), *Stigma : zapiski o upravljanju poškodovane identitete*. Prev. J. Unuk. Maribor : Aristej.
- Gošnik, N. (2008), *Psihosocialne posledice dolgotrajne brezposelnosti mladih v občini Velenje*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (diplomsko delo).
- Grad, F. in I. Kaučič (2007), *Ustavna ureditev Slovenije*. 4. spremenjena in dopolnjena izd. Ljubljana: GV založba.
- Grun, Z. (2010), *Prostovoljstvo kot del mojega življenja*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (diplomsko delo).
- Haralambos, M. in M. Holborn (2001), *Sociologija: Teme in pogledi*. Prev. M. Makarovič. Ljubljana: DZS.
- Hesse, H. (1974), *Siddharta: Indijska pesnitev*. Prev. J. Novak. Ljubljana: Založba Obzorja.
- Hoffman, L. (1994), A reflexive Stance for Family Therapy. V: McNamee, S. in K. Gergen, (ur.), *Therapy as Social Construction*. London: Sage. Str. 7 – 24.
- Holborn, M. in M. Haralambos (2001), *Sociologija: Teme in pogledi*. Prev. M. Makarovič. Ljubljana: DZS.
- Hribar, T. (1990), Mitični horizonti znanosti. *Nova Revija*. Št. 103, str. 1503 – 1517.
- Huxley, A. (1980), *Otok*. Zagreb: August Cesarec. Sarajevo: Svjetlost.
- Jäger, W. (2005), *Vsak val je morje*. Prev. J. Bohak. Petrovče: Društvo Znamenje.
- Jelinčič, D. (2000), *Ljubezen v času samote*. Koper: Lipa.
- Jeršek, M. (1988), Percepcija časa. *Anthropos*. Let. 18, št. 4–6, str. 160 – 82.
- Jovičević, M. (1983), *Posameznik in kolektiv v izrednih razmerah*. Ljubljana: TOZD Založba.
- Kaučič, I. in F. Grad (2007), *Ustavna ureditev Slovenije*. 4. spremenjena in dopolnjena izd. Ljubljana: GV založba.
- Kersnik Bergant, M. (2010), *Denarni prejemki v javnem financiranju Slovenije (2008, 2009)*. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.

- Kuhar, M. in M. Ule (2003), *Mladi, družina, starševstvo: Spremembe življenjskih potekov v pozni moderni*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Lamovec, T. (1991), Zdravnik in duša: Temelji logoterapije in eksistencialne analize. *Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo*. Let. 19, str. 189–192.
- Lamovec, T. (1999), *Kako misliti drugačnost*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
- Lamovec, T. (2006), *Ko rešitev postane problem in zdravilo postane strup: Nove oblike skrbi za osebe v duševni krizi*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Lavrenčič, B. (2004), *Brezposelnost mladih, ki so opustili ali prekinili šolanje*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta, Oddelek za socialno pedagogiko (diplomsko delo).
- Laznik, N. (2001), *Brezposelnost in družinsko življenje*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (diplomsko delo).
- Leskovšek, V. (2009), Zaposlitvene možnosti mladih. *Socialno delo*. Let. 48, št. 4, str. 207 – 14.
- Merljak, S. (2007), Zdravje je popularno in se dobro prodaja: Tanja Kamin o promociji zdravja. *Sobotna priloga*. 8. 9. 2007, str. 24–25.
- Mesec, B. (1997), *Metodologija raziskovanja v socialnem delu I*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (študijsko gradivo za interno uporabo).
- Mesec, B. (2007), *Metodologija raziskovanja v socialnem delu II*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (študijsko gradivo za interno uporabo).
- Mežik, M. (2004), *Motivacija, stres in konflikt na delovnem mestu*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (diplomsko delo).
- Miheljak, V. in M. Ule (1995), *Prihodnost mladine*. Ljubljana: DZS.
- Milavec, T. in V. Pakiž (2001), *Brezposelnost in prejemanje denarnih odoatkov v občini Logatec*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (diplomsko delo).
- Milčinski, F. (2011), *Butalci*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Milošević Arnold, V. in M. Poštrak (2003), *Uvod v socialno delo*. Ljubljana: Študentska založba.
- Muck, D. (1995), *Blazno resno popolni: Knjiga namigov za najstniški bonton, uporabna tudi v našem osončju*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Nacionalni program duševnega zdravja (2009), *Nacionalni program duševnega zdravja*. Republika Slovenija: Ministrstvo za zdravje (delovno gradivo za koalicijsko usklajevanje).

Nastran Ule, M. (1996), Sociološki oris mladosti/mladine. V: Nastran–Ule, M. (ur.) *Mladina v devetdesetih* Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče, Ministrstvo za šolstvo in šport Republike Slovenije, Urad Republike Slovenije za mladino. Str. 9 – 24.

Pakiž, V. in T. Milavec (2001), *Brezposelnost in prejemanje denarnih odločkov v občini Logatec*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (diplomsko delo).

Pintar, T. (2005), *Doživljanje brezposelnosti in premagovanje revšine ob pomoči z družbeno organizirano dobrodelnostjo*. Ljubljana: Fakulteta za socialno (diplomsko delo).

Poštrak, M. in V. Milošević Arnold (2003), *Uvod v socialno delo*. Ljubljana: Študentska založba.

Poštrak, M. in M. Urek (ur.) (2008), *Zapisovati socialno delo*. Ljubljani: Fakulteta za socialno delo.

Potočnik, M. (2006), Malo dinamike ne škodi. *Mozaik*. Let. 4, maj, str. 13.

Potočnik, M. (2007 a), Novodobno suženjstvo z opcijo rešitve. *Mozaik*. Let. 5, nov., str. 54–5.

Potočnik, M. (2007 b), *Bed Rest Eksperiment: Aplikativna etnografija*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo (diplomsko delo).

Potočnik, M. (2011), *Brezposelnost*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (neobjavljen esej).

Prinčič, U. (2006), *Doživljanje položaja brezposelnosti pri mladih odraslih na prehodu v zaposlitev*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta (diplomsko delo).

Ramovš, J. (1992), *Skupine starih za samopomoč*. Ljubljana: Inštitut za socialno medicino in socialno varstvo (metodični priročnik).

Ramovš, J. (1995), *Slovenska sociala med včeraj in jutri*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka.

Reddemann, L. (2008), *Zdravilna moč domišljije: O obravnavi posledic travm s pomočjo miselnih predstav*. Prev. S. Anželj. Ljubljana: Temza.

Rus, V. (1984), *Tokovi zaposlovanja*. Kranj: Moderna organizacija.

Schopenhauer, A. (1996), *Izbor iz spisov*. Maribor: Inter–kulturo.

Sedmak, M. (2001), Avto/biografski pristop k proučevanju etnično mešanih zakonskih zvez. *Socialno delo*. Let. 40, št. 2 – 4, str. 181 – 190.

Slovenija, Ustava (1991), *Ustava Republike Slovenije*. Ljubljana: Državni zbor Republike Slovenije.

Statt, D. A. (1994), Work, non–work and in between. V: Statt, D. A. (ur.), *Psychology and the world of work*. London : Macmillan. Part 2.

- Stengel, R. (2010), *Pot Nelsona Mandele: Petnajst lekcij o življenju, ljubezni in pogumu*. Tržič: Učila International.
- Svetlik, I. (1985), *Brezposelnost in zaposlovanje*. Ljubljana: Delovna enotnost.
- Three idiots (2009), [Videoposnetek – film] Directed by R. Hirani.
- Tomori, M. (1994), *Knjiga o družini*. Ljubljana: EWO.
- Trabanc, M. (1992), Mladina na trgu delovne sile. V: Svetlik, I. (ur.), *Zaposlovanje: Perspektive, priložnosti, tveganja*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče. Ljubljana: Založba Sophia.
- Trabanc, M. (2003), *Socialna in ekonomska vključenost ranljivih skupin v Sloveniji: Možni ukrepi za dvig zaposljivosti najbolj ranljivih kategorij težje zaposljivih in neaktivnih oseb*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede (raziskovalno poročilo).
- Trstenjak, A. (1983), *Teorije zaznav*. Ljubljana: SAZU.
- Turk, M. (2000), *Gospodar časa*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta, Oddelek za socialno pedagogiko (diplomsko delo).
- Ule, M. in V. Mihelj (1995), *Prihodnost mladine*. Ljubljana: DZS.
- Ule, M. (2000), *Socialna ranljivost mladih*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport in Urad Republike Slovenije za mladino.
- Ule, M. in M. Kuhar (2003 a), *Mladi, družina, starševstvo: Spremembe življenjskih potekov v pozni moderni*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Ule, M. (2003 b), *Spregledana razmerja: O družbenih vidikih sodobne medicine*. Maribor: Aristej.
- Ule, M. (2008), *Za vedno mladi?: Socialna psihologija odraščanja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Ule, M. (2011), Spremenjene podobe mladosti in prehodov v odraslost. V: Javrh, P. (ur.), *Obrazi pismenosti: Spoznanja o razvoju pismenosti odraslih*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije. Str. 136 – 50.
- Urek, M. (2001), Življenjske zgodbe in njihov pomen: Nekaj izhodišč za proučevanje pripovedovanja zgodb v socialnem delu. *Socialno delo*. Let. 40, št. 2 – 4, str. 119 – 150.
- Urek, M. (2003), *Pripovednost socialnega dela*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede (doktorska disertacija).
- Urek, M. (2005), *Zgodbe na delu: Pripovedovanje, zapisovanje in poročanje v socialnem delu*. Ljubljana: Založba /*cf.

Urek, M. in M. Poštrak (ur.) (2008), *Zapisovati socialno delo*. Ljubljani: Fakulteta za socialno delo.

Urek, M. (2010), *Krize, krizni timi in podporni krogi*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (interno študijsko gradivo).

Urek, M. (2011(?)), *Zagovorništvo: Duševno zdravje v skupnosti*. Ljubljana: fakulteta za socialno delo (interno študijsko gradivo).

Valenčak, N. (2007), *Socialna ranljivost mladih*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (diplomsko delo).

Vries, S. de in R. Bouwkamp (1995), *Psihosocialna družinska terapija*. Prev. M. de Graaf. Logatec: Firis.

Vučinič, T. (2005), *Mladi in prehod iz šole, izobraževanja v zaposlitev*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (diplomsko delo).

Zaplotnik, N. (1981(2000)), *Pot*. 5. ponatis. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Zupanc, S. (2000), *Vpliv brezposelnosti na družinsko življenje*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede (diplomsko delo).

Žniderič, N. (1999), *Iskanje prve zaposlitve*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo (diplomsko delo).

PRILOGA: OSEBNI DNEVNIK

212. dan

Za mano je čudna noč! Celo noč nisem spal, saj me je tlačila nespečnost. Na splošno mi nespečnost ni problem, je pa zelo težavna takrat, ko je za mano beden dan. Tako moje življenje, brez nekega višjega cilja je ena prava polomija. Če se ne bo kmalu kaj spremenilo, potem se mi ne piše nič dobrega. A upam, da vsaj ohranim upanje in vero v boljše lastno življenje, da se bom vsaj takrat, ko bo ugodna klima, lahko dvignil.

Jutro. Čeprav običajno zajtrkujem šele ob času kosila, tokrat zajtrkujem prej. Vmes v miru lahko preberem cel časopis.

Nato pospravljam: sesanje, urejanje sobe, vse za lepši izgled, ko bo prišla Ajda na obisk. Videla se nisva že štiri dni. Pospravljanje se mi zdi brezsmisleno, a vseeno to delam, da pač nekaj delam.

Kosilo.

Prihod Ajde in bluzenje v času njenega obiska. Sam nimam nobene motivacije, da bi skupaj počela kaj zanimivega, saj bi mi Ajda potem zopet očitala, kako imam čisto preveč energije. Sva v spalnici, kjer se ne vidi sonca. Ne morem ga gledati, če ga ne izkoriščam. Nato pospremim Ajdo do vrtca, kjer ima še nek sestanek. Danes sem nameraval razodeti Ajdi lastno krizo, a sem očitno v tako bedno situaciji, da te situacije celo njej ne upam zaupati. Bedno kaj, da niti najbližji osebi ne moreš pojamrati o svojih problemih. Ja, je bedno. Sem s svojimi problemi očitno pač zelo sam.

Na pošti prejmem še eno obvestilo o neuvrstitvi za neko delo psihologa. Znan postopek, ko se občutek moje nemoči le še stopnjuje.

Odhod na nakupovanje. Sledi nakup dražje jakne, čeprav sem nameraval kupiti cenejšo. Ne vem, če se hočem ukloniti tako bednim družbenim standardom, da bom fensi oblečen, kul izgledal, nič posebnega delal in se nasploh ne belil glave z ekologijo in podobnim. Hm, danes se pač poživžgam na vse idealistična razmišljanja, jaz sem postal potrošnik, ki se je potopil v množici bednih potrošniških ovc. Zvečer ne delam nič posebnega. Malo na računalniku (dnevnik, internet, oglasi za štedilnik), opravi nekaj telefonskih klicev, prebiram revije, če je kaj dobrega napisanega in dvakrat večerjam. Staršev ni doma in zopet je to tisti čas, ko lahko delam, kar hočem. Nerazumljiva svoboda pri 28 letih – obup. Življenje doma me zavira pri razvoju.

213. dan

Gotovo marsikdo pozna občutek, ko se zjutraj zbudiš, pa bi cel dan raje kar prespal, saj se že vnaprej zavedaš, da bo bolj ali manj ves dan neproduktiven. Danes je tak dan. Nekoč sem pomiloval prijateljico, ki je pogosto imela take dneve, a sem zdaj jaz tisti, ki se pomilujem.

Sem v brezčasnem prostoru: navzven se nič ne zgodi ali premakne, medtem ko se navznoter dogaja veliko. No, podobno kot v Čakajoč Godoja. Po nekajkratnih selitvah stanujem doma, pri starših in si že dve leti ne uredim kuhinje, itd.. Predpostavke imam odlične, a me prijatelji po levi in desni prehitevajo, čeprav nimajo takih pogojev, kot jih imam sam. Sem doštudiral, a sem brez službe. Vse stoji in čaka – tako stanje gre okolici in kasneje tudi meni že na jetra.

Ko sem vstal, sem šel na računalnik. Še kasneje sem šel na zajtrk v kuhinjo. Tam sem naletel na očija in sva se en na drugega zdrta. Danes je imel oči dan, ko me je prepričeval, kako bi se on želel z mano dobro razumeti, a mu žal ne verjamem nič več. Ja, morda bi se rad dobro razumel na momente, v globalu pa me zatira. Morda bi danes moral imeti ob kreganju z njim slabo vest, a sem že tako otopel, da je nimam več. Pač, me je oči že tako oblikoval, da mi nič več hudega ne pride do živega. Večinoma me kritizira in mi teži. Dobro, ima svetle trenutke, kot je bil danes in ko bi imel rad z menoj dober odnos, a to je tako redko, da sam nisem sposoben pozabiti vsega slabega, da bi za kratek čas imel dober odnos in da bom po tem zopet kmalu razočaran. Nisem nekdo, na katerega se lahko zdere brez razloga in vpije, kadar mu zapaše. Teži mi zaradi včasih preveč prižganih luči, delanja hrupa (strganje jedi na krožniku), delanje prepiha (reče mi, naj zapiram vrata, še preden sploh v nek prostor stopim), ... pričakuje od mene nekaj takega, česar še sam ne dela. Nisem njegova lutka, ki jo bo lahko kadar koli obračal, kot se bi mu zadelo. Oprosti, ampak ne gre tako, da ko ti slučajno zapaše pogovora, da takrat bom pripravljen, večinoma pa sem itak kao en bednik. Trenutno za tako vlogo enostavno nisem več razpoložen.

Odpravljam se iskati primerne zaposlitvene oglase. Pravzaprav zdaj vsaj vem, kam kotiram. Kotiram na zelo nizko kvalificirana dela, kar me malo straši, a vsaj odločanje bo lažje.

Odločim se, da danes še ne pokličem ravnatelja, saj sem imel dopoldne beden dan in nisem pripravljen tako na hitro spremeniti dojemanja, razpoloženja in funkcioniranja, da bi kar takoj preklopil na nekoga, ki je poln energije in bi rad delal. Včasih se mi zdi dobro prebluziti dan, če je človek res v dreku. Če si takoj, ko imaš neko krizo, aktiven, potem se zna zgoditi, da krize ne boš nikdar razrešil, tako pa jo. Ustaviš se, o njej razmisliš in se pred nadaljnjimi odločitvami v miru odločiš, kako naprej. To je čas velikega razreševanja.

Nato prepisujem dnevnik iz lanskega potovanja in ob tem sproti razmišljam. Včeraj sem ob branju alpinistične knjige ponovno prišel in naletel na moje skrite želje. Na želje po avanturizmu v oddaljenih krajih. Če bom imel neko bedno in slabo plačano službo, si enostavno ne bom mogel privoščiti kake zanimive pustolovščine, saj ne bo niti denarja, niti časa, kajti pri nižje rangiranih poklicih si česa takega posameznik ne more privoščiti, predvsem tudi zato, ker verjetno že verjetno njegovi nadrejeni ne odobravajo takih odklonov od dela. Ne vem kako, a zopet sem si zaželel okusiti Arktiko in Antarktiko. Zanimivo mi je, da pa je sedaj moja strast tudi puščava, čeprav si nisem nikdar mislil, da bo tako. Zadnje dve leti pa sem se spremenil v navadno pohlevno ovco, ki si ne upa odtrgati od črede (imam povprečne cilje in želje v vsakdanu). A ob tej knjigi – hočem ven iz pritlehnosti, neambicioznosti in črede. Hočem zopet na pesek, sonce, na kolo.

Grem na kosilo in imam srečo. Sem sam. Kosilo vzamem iz posode, kjer mi je mami pustila zelo slastno kosilo. Meso, krompir, nato še solata in je sploh vsega dovolj. Žal zaradi očija sam v zadnjem času ne kuham, saj mu grem na živce, ko med kuhanjem ropotam z lonci. No, res neumni razlogi, da nisem ustvarjalen tudi s tega vidika, a tako pač je. Mami zunaj na vrtu ureja gredice. Joj, kako lepo imamo urejeno cel vrt in vse, a sam nisem zraven, saj me oči od vsega tega odžene. Pa kako bi se lahko marsikaj naučil, a se ne, ker imamo bedne odnose.

Sem zopet kmalu nazaj pri računalniku, kjer pišem te vrstice.

Pravzaprav pišem vse do večera, potem grem zopet jest in nato zopet pred računalnik. Moram še kako dobro knjigo v roke vzeti, bo vse skupaj vsaj malo bolj produktivno.

Še dolgo v noč brskam po internetu, pa čeprav sploh ne vem, kaj iščem. Malo tu in malo tam gledam stvari. Ne vem ali naj gledam pohištveno opremo (štedilnik, kuhinja, itd.) ali naj gledam zaposlitvene oglase, ali naj klikam malo po alpinističnih vzponih raznih alpinistov. Vse skupaj je brez pomena. Preveč je vseh stvari, ki jih moram naenkrat rešiti. Morda bi moral najprej najti delo in si potem urejati stanovanje? Morda pa ravno obratno, najprej stanovanje in nato delo? Kdo bi vedel?

Pred spanjem se pripravim še na jutrišnji razgovor za delo novinarja. Pravzaprav sem se na razgovor pripravljaj že dva dni nazaj, zdaj pa zadeve le še na hitro osvežim.

214. dan

Zjutraj na hitro pojem, nato pa na razgovor. Na razgovor, za katerega sem se zmenil na kariernem sejmu. Še danes mi je zanimivo, da kljub več nabito polnim halam gospodarskega razstavišča s stojnicami delodajalcev, da zase razen ene stojnice nisem našel ničesar. Omenjena stojnica je iskala novinarja, ki ne bi bil zaposlen, ampak bi delal preko pogodbe. Tudi v redu in sem se zmenil za razgovor. Za danes. Torej se odpravim v časopisno hišo na razgovor. Razgovor vodita dve mlajši dami. Uvodoma povesta, da sta za svoje delo pripravljene narediti vse. Torej, če hočem to delo dobiti, moram svoje osebno življenje podrediti delu. Delo se običajno začne okoli enajste ure in traja vse do večera, ker je pač to delo, ki je odvisno od naročnikov trženja, ki prinašajo denar. Obe pravita, da je delo naporno, vendar da zaposlenim ravno teža dela daje voljo, energijo in potrditev o lastni sposobnosti. Ravno zato se naslednji dan zaposleni v službo vrnejo z novim zagonom. Povečujeta službene napore, za katere tudi živita. Navzven ste obe urejeni: vitka plavolaska je oblečena v oprijeta svetla oblačila, medtem ko ima dolgonoga rjavolaska bujne kodre in nosi mini krilo. Verjamem, da morata na zunanji videz dati veliko poudarka, saj jima je morda ta še edina uteha. Plavolaska je sprva delovala zelo umirjeno, a bolj ko se je razgovorila, bolj je bilo jasno, da je ona glavna in da se bo delalo tako, kot bo ona rekla. Z rjavolasko se nato še nekaj sporečeta in počutim se kot v kokošnjaku. Scena je povsem 'utrgana'. Morda pa me delo zanima ravno zaradi 'utrganosti'? Kakorkoli, odločitev o tem, koga bodo vzeli, mi bodo sporočili naknadno. Ko se usedem v avto, imam čas za refleksijo. Mladenki sta še posebej sta omenili, da je njihov kolektiv mlad in se posledično v kolektivu čuti tudi

velika moč in ustvarjalnost. Pomislim, kako se mladi prepoceni prodamo. Kaj bom čez pet let, če me iztrošenega slučajno odpustijo? Doma me oče pri mojem razmišljanju podpre. Meni, da je bolje delati v kakšnem skladišču kot pa se iztrošiti v medijski hiši, ki ti glede denarja ponuja le nekaj sto evrov več. Sam menim podobno – bolje je delati v skladišču in med tem iskati drugo službo.

Ko se vrnem domov, razmišljam, kako sem ujet v nekakšno kletko: živim pri starših in si ne morem privoščiti, da bi šel živeti drugam. Pri najboljših letih in najboljših močeh razpadam. Ja, moram iti v službo. Moram si postaviti na noge življenjski urnik: urnik, ki bo vseboval prijatelje, druženje, tek, telovadbo, plezanje, kuhanje, polnejši odnos z Ajdo ali moč, itd.

Kosilo, popoldne – pač, nič posebnega; jem in nato bluzim.

Preden sem šel na računalnik, sem šel ven na balkon sedeti. Kar tako, da pogledam zvezde. Zavedel sem se, da sem v zadnjih dveh letih neznansko nazadoval. Ja, gledal sem zvezde in se zamislil, koliko življenja je šlo mimo mene. Kaj vse sem zamudil in kako sem postal ekspertni nesposobnež. Nehal sem gledati zvezde, so prelepe. Ne zdržim, da jih gledam. Lansko leto sem ob pogledu na njih bil poln optimizma, volje in produktivnosti, letos me spomin in pogled nanje spomni, kako sem brez vsake motivacije, neustvarjalen in kako klavno sem zaključil svojo mladosti. Šel sem noter, kjer sem imel prižgane vse luči (briga me za ekologijo in vse podobno sranje, zdaj sem nesposoben skrbeti še za to) in v roke sem vzel čelo. Zagodel sem. Godel pa sem same otožne zvoke. Nisem niti želel igrati kake bolj vedre melodije, moje počutje za kaj takega enostavno ni bilo pripravljeno. Otožen sem, samopomilujem se in vse skupaj je precej bedno. Prav tako so bedni in otožni zvoki, ki jih spravim iz čela. Saj res, že skoraj eno leto nisem nikjer s čelom nastopal. No, pred enim letom sem imel ravno solo nastop, nato še tri nastope – to pa je bilo v enem letu tudi vse. Očitno sem se res osamil, da nikjer več ne igram. Večkrat so me poklicali za igranje, pa sem se še vedno izgovoril. Zvoki, ki sem jih izvabljal iz čela so bili vedno bolj otožni.

215. dan

Danes sem izvršil načrt kontaktiranja taxi služb, kjer sem se zanimal za zaposlitev. Kontakt z njimi je bil povsem originalen: šefi služb so namreč zelo preprosti ljudje, kar opazim že zaradi samega izražanja. Pogoji dela; 12 ur (nočno ali dnevno) ali 24 ur z avtom in si sam razporejaš urnik. Niti ena niti druga opcija mi ne dišita. Šest dni v tednu, seveda. Za cca. 800 eurov. Saj to je smešno, saj za omenjeni denar zelo poceni prodaš svoje življenje, saj imaš od preostanka zelo malo. Osebnost me najbolj moti šest delavnih dni na teden. Brez praznikov in brez plačanega dopusta.

Sprva sem s klici zadovoljen, saj bi lahko začel takoj delati, a vse bolj ko razmišljam o delavnih pogojih, se mi v ospredje vedno bolj postavlja dvom, če je to res prava izbira? Prvi razgovor me še najbolj prepriča: vožnja tujcev, relacija letališče – hotel, nočno delo, fleksibilen dopust ... zainteresirana gospa, ki bi me tudi uvajala. Pogoji dela so tudi zelo nedorečeni; vse si voznik sam izbere, ampak me res zanima, če gre vse tako gladko in da se ti šef tako zelo prilagaja, kot vsi to

govorijo. Sem priča sočnim izrazom: med čakanjem lahko bereš kakšno 'kurčevo' knjigo, greš na kavo ali burek, itak pa delo ni naporno in pa seveda – dosti se čaka. Najpomembnejše vprašanje zame osebno je, kako si lahko zapolniš vmesni čakajoči čas? Je lahko ta čas konstruktiven in produktiven, ali ne? Bolj ko razmišljam, manj me to delo privlači. Ni tako enostavno. Zahteva se veliko samoorganiziranosti.

Z rezultati pogovorov seznanim mamo in nato še Ajdo. Občutek imam, da je mami že vseeno. Pomembno je zanjo le, da grem že nekaj delat. Ajda pa me v vlogi taksista noče videti. Pa še za enkrat več ur dela, kot dela ona, bi sam dobil kar enkrat manj denarja. Hm, dvomi so veliki. Ja ali ne?

Zvečer greva z Ajdo na koncert, kjer prepeva nek fantovski oktet. Na koncert pride ogromno znanih ljudi. Kar nekako oživim. Doma in nasploh zadnji čas sem kar nekako omrtvičen. V tako družbi pa človek dobi kar nek zalet in živahnost.

Glede koncerta pa: fantje dobro pojejo in nastopajo, a ne bi bil v njihovi vlogi. Se mi zdi vse skupaj preveč površinsko in suhoparno. Veliko je le zunanjega blišča. Zdi se mi, da si na odru mnogo večji kot pa v vsakdanjem življenju. Poleg tega je oder lahko pot k ošabnosti in prevzetnosti. Veliko bolje sem se počutil, ko sem kolesaril po Bližnjem vzhodu, kot ko sem kdaj imel glasbeni nastop ali koncert. Ja, so velike razlike med glasbenimi nastopi, plesom in med plezanjem, resnim popotništvom (ne povprečnim popotništvom). Omenjene stvari človeka in posameznika napolnijo na povsem drugačen način. Blagor tistemu, ki odkrije, kateri način ga bolj napolnjuje in da potem to tudi prakticira. Sam sem raje avanturist, čeprav je v meni tudi ščepec nastopaštva. Sicer pa je nastopaštvo zame oholo, ošabno, neiskreno. Tako sodim na osnovi mnogih dosedanjih solističnih ali komornih nastopih, saj me v osnovi slednje ni tako napolnilo. Pri avanturizmu pride v ospredje lastni trud, poštenost, jasna pravila igre in dati vse od sebe (drugače se crkne). Nastopaštvo je pa blišč, ki le potrjuje posamezniku, kako je on velik. No, če smo iskreni, je podobno. Kombinacija obojega je morda zame še najprimernejša. Fantom zelo privoščim njihovo nastopanje, a sam ne bi želel biti v njihovi koži

216. dan

Medtem ko pozajtrkujem, pride oči domov. Po ustaljenem sporedu pogovora se skregava. Tokrat me za finale še šokira z idejo, da bi se jaz izselil. Ne dojamem. Medtem ko sem si že skoraj uredil stanovanje, ko iščem službo, se skušam osamosvojiti, naj zdaj še iščem primerno novo bivališče. Kljub temu, da sem relativno mlad, je to zame popoln šok. Preveč je že šlo energije za selitve in trenutno se mi res ne da seliti. Kot da imam preveč energije in da bi se lahko v zadnjih treh letih še četrtrič selil. Selitev od človeka zahteva nekaj energije. Poleg iskanja službe, delanja kuhinje, je to enostavno prevelik zalogaj. Grem iz kuhinje in v svoji sobi jokam. Obupno je, ko se te celo starši želijo odkrižati in odpoditi stran. Rabim zrak in čas, da idejo o odselitvi malo prespim. Tudi če bi imel z odselitvijo minimalne stroške, je tu zraven vložek selitvene energije velik in to mi je uganka. No, morda me pa jutri pusti še Ajda. Potem bi pa res odpotoval naprej po svetu.

Dopoldne porabim čas za ureditev interneta. Brez interneta ne morem iskati službe in najti telefonov, naslovov raznih institucij.

Kmalu me zmoti Rok, očijev prijatelj, ki ga oči prosi, da pogleda, kje je težava glede interneta. Sam sem nad to očijevo prošnjo razočaran, saj sem že sam ugotovil vzrok problema, a očitno nisem vreden očijevega zaupanja, tako da mora zadevo resno pregledati še nekdo drug. To nezaupanje mi ni po godu.

Medtem grem za T2 oz. za internet zamenjati napajalnik. Za to in še nekaj opravil mi gre nato skoraj celo dopoldne. Kratki opravi se, če ima človek čas, lahko zavlečejo v dolge opravke, saj se vmes posameznik zadrži še na drugih zanimivostih čisto mimogrede. Treba se bo organizirati, saj se bom v nasprotnem primeru odvadil vsakega reda in urnika.

Sledi skupno kosilo z starši in nečaki, kjer je sproščeno.

Kmalu popoldne me pokliče Ajda. Ker cel dan nisem bil kaj prida produktiven, sem njenega klica neznansko vesel. Pravzaprav bi želel biti ves čas z njo in ne početi ničesar drugega. Lastne zaljubljenosti sploh nimam več pod kontrolo. Ne vem, če je pametno biti z nekom, če si z njim le zaradi ugodja. Ah ja, z Ajdo zadnje čase res veliko prevegetirava. K Ajdi grem z avtom. Iti na kolo v nestabilnem deževnem vremenu se mi enostavno ne da. Postal sem prava lenoba tudi kar se aktivnosti tiče. Če je dež, grem pač v mesto z avtom (joj, včasih bi se najraje pogreznil v zemljo in se ne prikazal).

Ko pri Ajdi parkiram, čez cesto vidim taksista, ki je v službi. Voznik izgleda urejeno in morda pa so tudi v tem poklicu ljudje, ki to delo hočejo opravljati iz veselja in ne le zato, ker morajo pač nekaj delati. No, omenjeni taksist je izgledal urejeno. Ali mar videz vara? – Je morda to znak lastnega navdušenega stopnjevanja za to službo?

Z Ajdo se imava zelo lepo. Mar se temu reče že ljubezen? Težko kar koli trdim, saj sem v preveč prehodni situaciji, da bi bilo moje vrednotenje verodostojno. Ko pridem k njej, je že tema in odpraviva se v mesto po nakupih. Pohajanje po mestu je zelo prijetno. Nisva se še velikokrat sprehajala kar tako po mestu, a moram reči, da je lepo. Lahko bi trdil, da sva bila med sprehodom zelo umirjena, pa čeprav sem postal med nakupovanjem v trgovinah neznosno zaspan in utrujen. Nazaj k Ajdi sva šla po ovinku. Šla sva namreč mimo hiše mojega dedka in babice, po Trubarjevi ulici, ki je meni še iz mladosti zelo domača. Lepo se je sprehajati kar malo naokrog.

217. dan

Skozi okno zaveje hladen veter. Hlad me zbudi. Zbudi, čeprav pravzaprav niti dobro ne spim, ampak bolj bedim. Kot že nekaj noči. Ko sem zbujen, nase potegnem debelejšo odejo, a se po nekaj minutah zopet odkrijem, saj mi je povsem prevroče. Karkoli že, nič mi ni prav. Ali mi je prevroče ali pa premrzlo. Ja, noči bolj ali manj preždim in enako je z dnevi.

Zjutraj zopet pozno vstanem. Še preden grem na zajtrk, grem brenkat na kitaro.

Nato imam čas za razmišljanje. Pomislim, da je nekaj mesecev neuspeha za nekoga, ki bi iz sebe in svojega življenja rad kaj naredil, lahko precej travmatičnih. Nekaj mesecev se mi zdi kot cela večnost. Postajam vedno bolj apatičen. Pri iskanju se mi zdi uspeh čisto preveč oddaljena točka, da bi nanj sploh še računal. Vse skupaj je le še nihanje med stoičnim in nevrotičnim stanjem. Nemalokrat me je strah bližajočega se novega tedna, saj se že vnaprej bojim, da se zopet ne bo nič spremenilo in da bom 'zabluzil' še en teden. Zadnje čase se mi dogaja, da dneve preprosto 'prebluzim'. Dopoldansko 'bluzenje' se običajno prevesi v popoldansko, večerno in še v nočno. Postajam dnevno-nočni mesečnik. Četudi ne želim, mi začenja čas nenadzorovano uhajati. To se dogaja počasi; ko sem si na npr. internetu rečem, da bom pogledal le še 'to' – 'to', ki nato traja le deset minut (kar res ni veliko). Pa nato po desetih minutah odkrijem še kaj drugega za pet minut, pa nato še kaj za petnajst, pa le še za tri minute, itd.. Minute pa se pretakajo v ure, ure v dneve, dnevi v mesece.

Za kosilo sem zopet sam. Najem se preproste krompirjeve juhe. Opažam, da niti juhe ne znam ceniti. Juha, oh juha. Ali sem razvajen in mora biti zato vsak dan za kosilo kaj posebnega in svežega? Opažam, da podiram lastna spoznanja iz lanskih potovanj. V Afriki sem bil aktiven, dejaven in cenil sem hrano (zdaj sem en totalni pasivnež in brez občutka za ceno hrane). Namesto preprostosti sem v zadnjem času postal velik potrošnik v velikih nakupovalnih centrih z oblekami. Tudi sicer se zapiram pred svetom. Pred starši se zaprem z roletom, pred Ajdo z delanjem tega in onega (da nima občutka, da nič ne delam), pred prijatelji pa se pretvarjati ne znam in jim svojo bedo kar odkrito razložim, da pač ne delam nič drugega, kot iščem službo, katere pa žal še nisem našel. Zaprl sem se v varni bunker za roletami, kamor spustim le Ajdo.

Po kosilu vzamem v roko neko alpinistično knjigo, s pomočjo katere odidem v svoj svet. To sem delal tudi včasih, le s to razliko, da sem včasih verjel tudi v lastna dejanja in sanje, zdaj pa sem burno avanturistično obdobje že odživel. No, ali res? Večino popoldneva nato razmišljam o mojih avanturah in hobijih. Nasploh sem že od malega prepričan, da je bolje zapraviti svojo mladost, kot pa z njo ničesar ne storiti – toda, kaj pa zdaj, ko sem brezposeln?

Zdi se mi zdi, da v naši družbi tako hitro živimo, da je že vse postalo instant. Ravno zato sem se po študiju zaradi želje po izkustvu nečesa več namesto za službo odločil za potovanje. Tam, kjer so se končali meni poznani kraji, tam se je meni odprl svet. Prva resnejša avantura je bila, ko sem kolesaril od doma do Grčije, nato pa so se avanture le še stopnjevale. Enostavno menim, da se s polno ritjo enostavno ne da kaj intenzivnega doživeti. Moraš biti kdaj malo lačen, mora te kdaj malo zebsti, moraš biti malo neprespan – da izkusiš kaj več, kot le neko sivo vsakdanjost. Zaradi kolesarjenja po puščavah mi pitna voda, dobro vreme, založen hladilnik, rodovitna zemlja in druge dobrine niso samoumevne – čeprav hecno, ravno zdaj se mi kot brezposelnemu podira tudi to. Še nedolgo nazaj pa sem kolesarjenje po puščavah dojemal kot nekakšen osebnostni preizkus. Šel sem vse do tja, do kamor so segle moje sanje. Tega ne bi zamenjal za nič. Četudi sem zdaj postal brezposelni bednik. Toda, sem že raje bednik tovrstne sorte, kot pa eden izmed mnogih, ki gredo takoj po fakulteti v službo in ne doživijo prav ničesar.

Poleg popotniških avantur sem prepričan, da če ne bi bilo gora, da bi bil svet raven. Z gorami so me že kot majhnega okužili starši. V dijaških in študentskih letih sem v veliki meri živel le za plezanje. Gore so bile tako prvinske in divje, da so me povsem uročile. Preko plezanja sem spoznaval vonj kamna, na bivačkih začutil mraz, oddaljenost zvezd, se veselil prvih sončnih žarkov, doživel vihar, moč strel, se učil potrpežljivosti, vztrajnosti in poguma, doživel zmage in poraze. V gore sem se preprosto zaljubil. Vabile so me tako samega kot z družbo. Vabile so me na smuko, v stene in slapove, na sprehode in nižje hribčke, z vrvjo v globine podzemnih jam in s padalom v družbo ptic, poleti v svoje tolmine in pozimi na sonce, pa s kolesom po razgled. Toda, trenutno ni pomembno vprašanje, kaj vse so mi dale, ampak bolj to, če bom znal kaj od tega izkoristiti tudi v prihodnje? Res je sicer, da si marsičesa prej samoumevnega zaradi finančne stiske preprosto ne morem več privoščiti. Sploh o pogostih plezarijah v Centralnih alpah lahko le sanjam. Kar se tiče plezanja, se trenutno pravzaprav še največ ukvarjam z izposojanjem opreme. Kar je po eni strani zanimivo, saj medtem ko nimam denarja niti za nov brivnik, izposojam drago alpinistično opremo. Ob izposojanju le upam, da se oprema ne bo preveč obrabila, saj denarja za novo še nekaj časa ne bo. Seveda, opremo izposojam zastonj. Prav tako ne želim prejemati denarja, ko ob raznih priložnostih tu in tam igram violončelo. Pač, nekatere zadeve želim obdržati za dušo in jih nočem prodajati za denar. Niti ne verjamem, da bi se finančna situacija zaradi nekaj dodatnih evrov na mesec kaj bistveno izboljšala. Preko interneta dokaj pogosto sledim dogodivščinam raznih plezalcev in popotnikov. Zadeve, ki sem jih nekoč redno delal, so mi danes nedosegljive. V času brezposelnosti so se potrebe po dogodivščinah občutno zmanjšale. Občasno me še prime, da bi zopet aktivno plezal, kam potoval in takrat je bilo hudo. Sicer pa sem se iz avanturističnega orla spremenil v nekoga, ki se zadovolji že s povprečnim. S tistim, kar sem nekoč zavračal.

Popoldne me je obiskal prijatelj. Ko mu zaupam lastno bedno situacijo, me vzpodbudi, da bi zdaj, ko sem brezposelen, lahko skupaj razvila kakšen dober projekt, za katerega bi dobila evropska sredstva. Prijatelj je sicer gmotno preskrbljen in mi zato z idejo skupnega projeta želi narediti predvsem uslugo. Z raznimi projekti sem se z veseljem ukvarjal že v času študija. Toda zdaj se ukvarjam le še z idejo 'kako do službe'. Ne čutim, da bi bil lahko ob tem trenutno še inovativen. Preprosto nimam več idej, kot sem jih imel še nedolgo nazaj. Iz dinamičnega študenta sem se tako spremenil v togega brezposelnega.

Zvečer me je poklicala Klara. Ko ji povem, da oči želi, da se izselim, Klara kar ne more verjeti. Poleg mnogega drugega si pa zapomnim njene besede: »Marko, ne glej tako daleč v prihodnost. Nekaj se loti delati, pa se bo že potem kaj odprlo. Res, ne glej na službo tako zelo dolgoročno« in ravno to so besede, katere mi odprejo marsikateri vidik, ki ga doslej nisem videl. »Živi za danes in jutri, ne glej pa preveč naprej, ker itak ne moreš vedeti, kaj se bo zgodilo« – nauk, ki sem ga potreboval.

Danes sem bluzenje zavlekel še v nočno izmeno do okoli 4 ure. Najprej sem se s Klaro zagovoril do dveh ponoči, nato pa sem še po internetu izbrskal nekaj fotk podvodnega sveta iz Dahaba – kar je super, saj bom imel kmalu za neko šolo potopisno predavanje o mojem kolesarjenju, pa bom diaproyekcijo obogatil še s podvodnimi slikami, ker med potapljanjem sam pač nisem nič slikal.

Zjutraj grem na zajtrk, pa nato nazaj v sobo. Bil sem enostavno tam, sredi stopnic, ko sem naenkrat za seboj zaslišal bučno zijanje. Ko sem se obrnil, da bi videl vzrok omenjenemu zijanju, sem v obraz dobil pravi vihar valov divjega besa. Tisti oče, ki ga v takih trenutkih ne prepoznavam za svojega, se je ves penast in silen spravil nadme. Z besednimi tožbami me je bičal po dolgem in po čez. Zadel je tudi tja, kjer najbolj boli. Ves prestrašen sem se odzval nagonsko. Tisti oče me je popolnoma razdražil in postal sem divji tudi sam. Tam sredi stopnišča sem zajel globok vdih in za trenutek zadržal sapo. Nato je bruhnilo iz mene – vse tisto, kar je bilo odveč – pa če je bilo upravičeno ali ne. Ko je tisti oče spoznal, da je z zijanjem ravnal napak, tedaj ni bilo več povratka. Bil sem ranjen in sem rjul, kot že dolgo ne. Ko se je jakost dretja nekoliko zmanjšala, je oči vprašal: "Kaj bo s tebe, kaj boš?" Odgovorim: "Oprosti, iščem tla pod nogami." Oči srepro gleda zdaj v tla in zdaj v mene. Odrne: "Ne se hecat, bodi malo resen!" Ne more dojeti, da njegov odraščajoči sin pri osemindvajsetih letih išče tla pod nogami. V njegovih očeh je zaznati nemoč. Enako je zaznati v očeh nasprotnika. Obema je stanje nevzdržno. Ponovno se začneva drug na drugega dreti. Je to mar sproščanje odvečne energije, izraz nemoči ali česa drugega? – Ne vem. Vem le, da napadalec in branilec nekajkrat zamenjava vloži. Zdaj branim in potem že spet napadam. Mi pa nenehna borba že resno načinja stoičnost in živčni sistem.

Zdi se mi, da se zaradi brezposelnosti problemi le kopičijo in kopičijo. Kadar se s starši ne kregam o brezposelnosti, se pa kregam o čem drugem. Ko se vrnem iz trgovine domov, mami zopet moralizira in namiguje, da bi bilo dobro, če bi za spremembo svoje situacije tudi kaj naredil. Pogovori s starši so že prav dolgočasni in moreči. Mami mi velikokrat očita pozno vstajanje, a četudi vstanem dovolj zgodaj, se najde kaj drugega kot je npr. moja brezposelnost. Mami mi očita, da nič ne delam oz. da nič ne povem, kaj delam. Ko povem, da pišem prošnje, mi zabrusi, da naj se pri pisanju prošenj vsaj malo potrudim in naj ne trošim energije za pisanje tistih prošenj, kjer ne bo efekta. Nato se razgovor nadaljuje še v smeri izdelave kuhinje, češ, kdaj da mislim dokončati kuhinjo, če pa zadnje čase nič ne delam. Ko povem, da ni več dosti za narediti, pa problem nastane zato, ker jem očetov kruh in trošim preveč njegovega plina za ogrevanje sobe. Pač, tematik za kritiziranje in očitiranje nikoli ne zmanjka. Pa taki starši! Četudi naredim kaj 'družbeno dobrega' (kar je bilo 'nekoč v davnih časih' v naši družini visoko cenjeno), oči in mami to sicer pohvalita, a še v isti sapi dodata, da službo naj pa le dobim. Karkoli je dobrega, vedno se zraven doda ščepec slabega.

Poleg zaposlitvenih problemov, se torej v mladem človeku, ki išče zaposlitev, zgostijo na kup še vsi ostali problemi. Problemi se kopičijo kot velik balon, ki pa ne more odleteti stran. Morda bo balon odletel s prvo zaposlitvijo, a te trenutno ni na obzorju. Kaj bo? In predvsem kdaj? Bom sploh, takrat

ko bom le prišel do službe, še toliko močan, da bom življenje zastavil na polno? Ali bom že tak previdnež, da bom vse začel delati in dojemati na pol? Bom sploh še imel dovolj volje, da bom resnično zaživel? Trenutno sem kot nemočna žuželka ujet v pajkovi mreži in le upam, da me vse skupaj (malodušje, obup in podobno) ne bodo takoj raztrgali. Upam!

Težko se je vsakokrat, ko grem na zaposlitveno agencijo in znova iskati službo, še motivirati. V meni ni več potrebne energije. Vsak premik je postal težak. Morda zato že več dni nisem gledal zaposlitvenih oglasov in sem se v sceno nemoči že kar nekako vdal? Z vsakim premikom se moja moč zmanjšuje. Nov oglas, nova zavrnitev. Zopet neprimeren in zopet nesposoben. Kaj bo z mano, ko me pa že pri 28-letih daje malodušje? Bom uspel izpluti? Ni treba, da mlad človek išče službo dolgo časa. Ne, že pri kratkotrajnem iskanju se lahko zlomi. Prej sem bil na ustvarjalnem višku in ves svet je bil moj, zdaj pa sem v kratkem času postal povožen pes. Čutim potrebo po spremembi. Spremembi stila življenja. Po spremembi, ko bom lahko pokazal tudi domačim, da sem uspešen. Vem, takrat bodo nasprotniki postali zavezniki, a kje je še ta čas? Zastavljajo se mnoga težka vprašanja, odgovorov pa od nikoder. Vsaj svoje misli prelivam na papir – to je moja še edina uteha. Papir je tisti, ki vse strahove in prepreke sploh vzdrži. Ostajava torej jaz in papir.

219. dan

V bunkerju me okoli desete ure skozi oblake obsije napade močan sončni žarek. Sonce je danes moj sovražnik, saj se zavedam, da je to priložnost, da stopim v trgovinski center po kuhinjski pult. Nevaren premik, ko bi izgubil nadzor nad položajem, saj v zunanjem svetu preprosto človek nima vsega pod nadzorom.

Truplo ta dan dvignem brez da bi me kaj zbadlo v križu. Situacija je obvladljiva. V bunkerju vlada zatišje. Skozi okno opazujem zunanji svet. Zunanje dogajanje bi lahko opazoval dneve in noči. A kdo bi me razumel? Danes vsi okoli mene prekleto norijo. Zaradi tempa opravkov živimo vse bolj drug mimo drugega in smo vedno bolj odtujeni celo od samega sebe. Sploh sodim v ta nori podivjani svet? Kaj hoče doseči današnji človek? Bomo imeli boljše življenje, če bomo imeli vsega več in takoj? Ne verjamem. Saj vsega, kar imamo, enostavno ne moremo več dojemati in uživati. Bo trenutna recesija kaj pomagala k izboljšanju situacije? – Ne verjamem. Takoj ko se bo stanje umirilo, bodo ljudje hiteli še hitreje in ustvarjali še več. Sem čudak, če ne sprejemem tega tempa? Ali je čuden kdo drug?

Sledi uspešen nakup delovne plošče. Delovno ploščo bom preoblikoval v kuhinjski pult. Prodajalec mi to odsvetuje, saj naj ne bi bilo obstojno, a se zaradi všečnosti in vizualnega učinka vseeno odločim za nakup, kljub odsvetovanju iskrenega prodajalca. Kasneje me na parkirišču zaustavi gospa, ki me poprosi za nekaj evrov. Pravzaprav niti ne za tako malo evrov, a ji prošnjo ugodim. Zavedam se njene stiske in se mi zasmili. Ob tem se zavem, da sam še nisem tako na dnu, da bi moral prositi za denar. Me zanima, kako morajo biti proseči ljudje na dnu, da prosijo. Tvegajo veliko zavrnitev in grdih odzivov. Ne zavidam jim.

Čez dan sledi pisanje prošenj za razpise in pisanje dnevnika. S tem sploh ni tako malo dela, saj če hočem, da napišem uspešno prošnjo in pošljem pravi življenjepis, potem se moram stvari posvetiti. Proti večeru se lotim lakiranja, kar bom delal nekaj dni zapored.

220. dan

Zavedam se, da bodo naslednji dnevi norišnica. Urejanje kuhinje in podobno se bo pomešalo z iskanjem službe, ki je v polnem teku. Po zatišju bom zopet doživel vihar. Vihar, ko ne bo več časa za postoriti to ali ono.

Imam razgovor za delo – za prodajalca knjig. Ženska za kadre je neznansko mlačna in postavlja neumna vprašanja. Na koncu njeno mlačnost razbije vsaj moj telefon, ki sem ga pozabil prej izklopiti, in zmoti umrtvičen prostor. Mobitel vsaj na gospo naredi nek vtis. Pa četudi je ta negativen, gospa vsaj pokaže malo čustev in osebnega izraza. Če bi znal prdeti, bi to naredil, ker me prav zanima, kako bi se odzvala. Žal sem tudi za prdenje nesposoben. No, raje me ni, kot da bi bil kot oseba tako mlačen. Čeprav je mami skuhala kosilo precej zgodaj, se mu sam izognem, saj hitim v trgovino še po neke letvice za kuhinjo. Bi z veseljem kosil s starši, a je prevelika naglica, da bi si to lahko privoščil.

Zvečer pred spanjem razmišljam, da sem zdaj, ko mi zmanjkuje denarja, da sem postal neznansko radodaren. Včeraj sem uslišal prošnjo proseče gospe za kar lepo vsoto denarja. Toliko denarja že dolgo nisem dal kar tako nekomu na cesti. Tokrat pa sem pomislil, kako ji je težko in da tudi sam ne bom prav nič obubožal, če ji bom v roke stisnil toliko in toliko evrov. Nekaj dni kasneje sem zopet prijatelju odpustil manjši dolg, ki še ni bil poravnani. Čeprav mi je hotel vse poravnati, sem rekel, da je že poravnano. Postal sem tako rekoč pravi dobrotnik ubogih (tudi prijatelj namreč nima prav veliko denarja). Očitno je, da ko imaš manj, da postajaš vse bolj človeški. Čeprav se po drugi strani s tem ne strinjam, saj me sicer za ostalo okolico in globalizacijo prav nič ne skrbi. Poraba vode in elektrike, obnašanje pri cestni vožnji in podobno, vse to so stvari, za katere mi je trenutno malo mar. V takem stanju nisem državi in družbi prav nič koristen. Če človek nima veliko, ne more niti veliko dati. A kot sem opisal prejšnja primera lastne 'dobrote': nisem bil dobrodelen; gospe sem dal, ker sem uspešno nekaj nakupil in sem si mislil, da me nekaj evrov dodatno ne bo spravilo v bankrot. Adijo lastna dobrota in dobrohotnost! Slab sem in postajam le še večji slabič, pa naj se slepim tako ali drugače.

221. dan

Nekateri prijatelji vstajajo ob peti uri zjutraj. Z novim jutrom lahko že navsezgodaj začnejo izpolnjevati svoje poslanstvo. Radi dočakajo novo jutro, saj imajo bogat vsak dan. Dobra izkušnja prejšnjega dne jih nagovarja za vsak dan naprej, da se ga veselijo. Sam pa bi v takem stanju velikokrat cel dan raje preskočil in prespal. Poležavanje v postelji ni več izjema. Tudi danes je tako. Ležim, da mine. Da mine še en dan. Preko srede dneva pa le vstanem in grem na zajtrk. Dan se zame

začne šele tedaj. Namesto, da bi vstal in kaj naredil, jaz raje dolgo ležim in delo načrtujem. Ajdin vzdevek sanjača me kar dobro opredeli. V neindustrijskih družbah je to pomembna vloga, v naši družbi je to izgubljanje časa. Skratka, sem za našo družbo neprilagojen, pač.

Glede službe pa postajam otopel. Ob vseh zavrnitvah za zaposlitev mi pohaja volja in energija, da bi h kaki službi sploh še resno pristopil. Za vsako novo prijavo in oglas se moram motivirati na polno – enako popolno razočaranje pa potem naknadno doživim tudi ob vsaki zavrnitvi. Res ne vem več, česa bi se lotil? Nadaljnjega študija? Naj grem kar v eno službo? Naj obupam ali preprosto počakam na boljše čase? Ne vem, a širokost mojega študija mi je trenutno bolj v breme kot v vzpodbudo. Na zaposlitvenem razgovoru me je zadnjič neka gospa vprašala, če mislim, da bom dolgoročno dobil službo na mojem področju. Sam sem ji suvereno odgovoril, da bom tako službo dobil, pa čeprav se v meni vedno bolj pojavljajo globoki dvomi. Mi je pa gospa s tako postavljenim vprašanjem zbila še tisto malo motivacije, kot je sploh še premorem.

Danes dežuje. Spet! Spet en zamorjen dan. V roke vzamem violončelo in igram. Igram in igram. Za igranje izbiram predvsem malo manj znane skladbe. Melodije, ki jih izvabljam iz glasbila, me neznansko pomirjajo. Zelo me pomirjajo, tako zelo, da ob poslušanju moje misli odtavajo nekam stran. Nekam stran, v svet, kjer ni nobenih problemov in tegob. V svet harmonije in popolne skladnosti. Kaj mi manjka, če pa imam glasbo. Lahko bi prodal violončelo in se z denarjem od prodaje brez službe lahko preživil še več let. Lahko bi šel tudi potovati. Violončelo ima visoko denarno vrednost. Ko bi ga prodal, bi živel finančno preskrbljeno, a kaj, ko bi s čelom prodal tudi del svoje duše. Moje violončelo je moja duša. Ne smem ga prodati! Upam, da ne bo nikoli prišlo do situacije, ko bi se moral od čela ločiti. Čeprav sem pred pol leta o prodaji resno razmišljal, sem danes zelo vesel, da sem o tem le razmišljal. Duše enostavno ne smem prodati. Ob igranju se miselno sprehajam po še neopremljeni sobi. Sobi, kjer bo jedilnica in dnevna soba obenem. Z mislimi ob glasbi opremljam stene s slikami. Kako bo lepo, ko bom končal z opremljanjem. Treba je le še dodelati kuhinjo in nato prevleči sedežno garnituro, nato pa bodo na vrsto prišle stene. Modro, rdečo in rumeno steno bodo prekrile izbrane slike. Ko bom opremil stanovanje, bom zadovoljen. Urejen domači prostor mi namreč pomeni predpogoj za ustvarjanje. Za pisanje, igranje različnih instrumentov, razmišljanje in pogovor s prijatelji. Sploh pa bom zadovoljen, ko bom imel lastno gospodinjstvo. Ko bom ustvarjal v lastni kuhinji.

Med kosilom sva z očijem popravila neko luč. Nasploh sem danes veliko sodeloval z očijem: na smetišče sva nato odpeljala še pokvarjeno zamrzovalno skrinjo, zvečer mi je pomagal spraviti težko staro skrinjo na podstrešje. Danes sem s očijem dobro sodeloval. Pravzaprav bi se lahko imeli doma zelo lepo, če bi bilo ves čas prisotno tako sodelovanje kot je bilo prej omenjeno. Lahko bi imeli nebesa, le pomagati bi si morali med seboj in se slišati. Kaj več niti ni potrebno.

Ljudje, s katerimi sem bil v Braziliji kot prostovoljec, imajo neprestano neke predstavitve našega dela in vabijo na predstavitve tudi ostale. Toda jaz se moram trenutno najprej sam postaviti na noge, šele potem bom sposoben govoriti ljudem o prostovoljstvu. Ne zmorem nagovarjati za nekaj idealističnega,

če pa medtem sam tonem v lastno zmešnjavo glede iskanja službe, osebnih odnosov in podobnega – tako pričevanje bi štel za zlagano. Se mi zdi, da moram najprej samega sebe urediti, šele potem lahko pomagam drugim.

222. dan

Zbudim se zgodaj, saj se želim pred odhodom še obilno okrepčati. Ob dogovorjenem času in na dogovorjenem prostoru se snidemo štirje prijatelji, ki gremo skupaj prijatelju pomagati razkrivati streho. Megleno je to jutro in podobno sem zaspan tudi sam. Ko prispemo na Goro, je delo že v polnem teku. Tine in kopica ljudi že aktivno razkriva streho. Kmalu delo pospešimo s še več ljudmi. V zgodnjem jutru se nas zbere preko dvajset zagrelih pomagačev. Delo je vsem v veselje, saj se vsak v množici počuti za delo nagovorjenega. Tudi ni nekega brezdolja, saj je Tine delo dobro porazdelil in se ne zgodi, da bi bil kdo brez dela. Veliko je zanimivih prilog preden se razkrije celotno ostrešje. Vreme nam je naklonjeno in v soncu in dobri družbi je delati pravi užitek. Opoldne je kosilo.

Kosilo jemo na lično pogrnjenih gasilskih mizah in v lepem ambientu narave. Delavci smo nad pripravljenim kosilom navdušeni, saj je Tinetova mama, ki je kosilo tudi pripravila, izvrstna kuharica. Prav tako okusno, kot so razne dobrote (štrudelj, torta, pica, golaž, domači kruh, dobra solata, polenta in več vrst pijače) je odlično tudi celotno ozračje, ko se vsi na veliko šalimo in izmenjamo globoke življenjske modrosti.

Popoldne se še pospravlja okoli hiše, dokončuje podiranje nosilnih tramov, pripravlja teren za zidanje, barva in zлага les za strešno konstrukcijo, zida še dodatno višino strešnega zidu in še kaj, kar meni filozofu preprosto ni dano videti in umeti. Ko se z Nejcem v trdi temi odpraviva v Ljubljano, še od daleč iz Barja opazujeva razsvetljeno Goro, saj se delo nadaljuje še pozno v noč.

Fascinantno je, kako je Tine uspel zbrati preko dvajset zagnanih mladcev, da mu prostovoljno pomagamo pri hišnih delih. Taka prijateljska pomoč in odziv sta pravi blagoslov. Danes takega prostovoljstva in delovnih akcij ne vidiš več prav pogosto. Kot ustanovitelj in voditelj Pigma sem zelo ponosen, da smo znotraj Pigma kaj takega sposobni izpeljati. In da znamo postaviti prave prioritete na pravilno mesto: najprej pomoč prijateljem in šele nato nek pohodni izlet, čeprav ga je bilo zaradi hitre akcije treba prestaviti. Očitno je naša družba še na pravi liniji.

Zvečer grem še k Ajdi, da malo zadiham in kjer prijetno pokremeljamo še z Ajdinimi starši. Sicer pa je Urban, Ajdin brat, zbolel na potovanju po Aziji in je trenutno v bolnici. Kako malo odloča o uspehu ali neuspehu popotnika in njegovega potovanja. Bolezen, nesreča, birokracija ali karkoli že, vsaka malenkost lahko popotnika zaustavi in ga vrže s tira.

Dopoldne sem poskušal pisati dnevnik, a za kaj takega enostavno ni dovolj energije. Enostavno ne vem, kaj bi delal čez dan. Zato ugasnem računalnik in se pomaknem eno nadstropje nižje, kjer skušam brati neke filozofske misli. Epidukurjeve misli berem, kjer piše, da gmotne stvari niso tako potrebne za srečo. Seveda mora biti poskrbljeno, da imamo dom, kaj za obleči, za jesti ter da imamo prijatelje. Slednji so merilo naše sreče. Med branjem postanem zaspan. Zaprem knjigo in oči. Še preden pa zaspim, se spomnim, da s takim načinom lahko prespim ves dan. In kaj bo potem ostalo od tega dneva? – Nič. Zato si navijem budilko, da ne bi spal do teme in potem, ko nastane noč, začel živeti, kajti to za življenje ni pravi čas.

Da je Slovenija socialna država, ki daje priložnost zaposlitve brezposelnim osebam – to me trenutno nič ne hrabri. V tem trenutku sem ujet v zanko malodušja in depresije. Nič me ne more spraviti pokonci, da bi vzdignil svojo glavo. V javnosti sicer držim glavo pokonci, saj je danes treba kazati podobo uspešnega in delovnega človeka na vsakem koraku. A v notranjosti me vsa situacija močno razjeda. Kje naj uspem kot etnolog in kulturni antropolog, če za nas ni nikjer predpisanih delovnih mest. Samoiniciativa je en drek. Če odrasteš v družbi, kjer te v odraščanju iz vseh strani obdajajo razni pritiski in pričakovanja, potem se v stanju brez pritiskov človek izgubi. Trenutno sem preveč na tleh, da bi lahko mislil še na neke inovativne ideje, ki bi jih lahko ponudil tržnemu svetu. Kje je delo zame, tega zdaj res ne vidim. Zdi se mi, da se potapljam. Predolgo grem dol, da bi se še spomnil, kako že izgleda takrat, ko se gre gor.

Dosežek vsakega dneva bi bil že ta, če bi znal na koncu dneva pokazati vsaj ne eno delo, ki sem ga čez dan uspel narediti. Pa je žal tako, da uspehi in dosežki niso vidni. Dobro, so izjeme – kot včeraj, a tega je premalo. Dnevi gredo mimo in sam jih lahko le še nemočno opazujem. Opazujem okolico in posameznike, ki se vedno bolj razvijajo. Njihove sposobnosti in razvoj jim zavidam. Sam sem tega trenutno bolj malo deležen.

Rad bi začel biti tudi športno aktiven. Želel bi se naučiti igrati glasbeni instrument in izboljšati znanje tujega jezika. Želim odpisati prijateljem iz potovanj. Želim imeti polne odnose s prijatelji. Toda kaj, ko pred sabo vedno vidim eno veliko oviro. Oviro nezaposlenosti in občutek lastne nesposobnosti, ki me pri vsem prej naštetem drži v pat položaju. Ostajam ujetnik svojega navidezno brezizhodnega položaja. Samozavest je že močno načeta. V zunanjem svetu delujem kot zelo prilagodljiva oseba, ki pa žal nima sposobnosti samoobrambe. Prejšnji teden sem v učilnici, kjer se ponavadi srečujemo s Pigsom, klonil pod pritiskom nekih ljudi, ki so nam učilnico zasedli. Kot vodja skupine bi jih moral nagnati ven, v drug prostor, a sem se uklonil njihovi arogantnosti in sem pristal na drug prostor.

Ko se končno spravim k pisanju, se zavem, da nisem več oseba kot pred nekaj leti, ko sem lahko mirno pisal več ur skupaj. Ne, zdaj pri pisanju ne zdržim niti nekaj ur. Očitno sem postal precej raztresen, žičen in razvrzan, da bi še lahko kar sedel in se umiril za daljše obdobje. Med pisanjem nemalokrat kar brez razloga vstanem in se sprehajam naokoli. Preprosto trenutno nisem več sposoben večurnega

miselnega ustvarjanja, saj vmes več čas igram kitaro, pogosto gledam na internet in druge nepomembnosti. Morda se sprehodim v kuhinjo k staršem, kjer se le malo pokregamo, nato grem nazaj v svoje nadstropje, kjer kaj preberem ali kjer spet odigram kakšen komad na kitaro in se nato ponovno vrnem za računalnik. Vse je brez neke smiselne osrednje niti. Pač, sem padel v depresivno luknjo, iz katere se je pobrati zelo težko.

Knjigo o filozofih prebiram kljub temu, da knjiga ni najbolj berljiva. Upam pač, da se bo branje izboljšalo in bom prišel do kakšnih pametnih zaključkov. Navadno se ne lotevam knjig, ki mi ne ugajajo, ampak to mi je priporočila Ajda in jo zato berem. Morda pa me knjiga ne nagovarja tudi zato, ker je pač enostavno nisem sposoben sproščeno prebirati. To branje bi označil kot iti na kosilo. Na kosilo se bom kmalu odpravil predvsem zato, ker pač moramo ljudje jesti. Pa čeprav morda niti nisem tako lačen ali pa za lakoto sploh nimam več občutka, saj vem, da si prehranjevanja nisem z ničemer zaslužil. Pač, le upoštevam neke splošne predpise, da je treba jesti tudi kosilo. Morda sem zelo lačen, a zaradi slabe vesti, ker danes nisem nič kaj takega naredil, mi pač to ne bo prav nič teknilo. Kljub temu, da bo dobro in da bom potešil osnovno fiziološko potrebo, vem, da to kosilo enostavno ni bilo zaslužno. Sem živi mrtvak, saj je občutek krivde, ker nimam službe, tako velik, da se počutim kot neuporaben kos zavrženega železa. Pa da se razumemo – železo sem omenil brez globljega pomena. Nočem namreč zbijati vrednost železu.

V poštnem nabiralniku me je že vsaj dva dni čakala pošta. Še ena zavrnitev za zaposlitev. Še ena stopnja nižje za depresijo. V zadnjem času me vsaka zavrnitev še bolj udari. Na začetku sem bil tovrstne pošte vesel, saj se je vsaj nekaj dogajalo. Po pol leta iskanja zaposlitve pa me taka pošta nič več kaj ne navdihuje. Niti staršem te pošte ne kažem več. Kosilo je bilo odlično, a se mi je kljub vsemu zdelo obupno, saj sem trenutno bolj slabega razpoloženja še za okušanje hrane. Sicer pa sem zavzel status 'breztežnosti'. Nič kaj dosti se ne trudim, da bi dobil službo. Enako ohlapni so pri svojem prizadevanju nadlegovanja postali tudi starši. Trenutno imamo lepe odnose, čeprav si vsi želimo, da bi sam službo čim prej dobil. Status oz. stanje 'breztežnosti' pomeni tudi to, da je situacija težka. Pretežka, da bi se je z vso realnostjo sploh loteval reševati ali o njej preveč premišljevali.

224. dan

Skozi okno gledam Krim. Krim je hrib nad Barjem in čeprav se mi je vedno zdel prenizek, da bi se nanj sploh želel povzpeti, se mi trenutno zdi neznansko velik. Zdi se mi podoben mogočni gori, katere v sedanjem stanju niti nisem sposoben osvojiti. Ja, prav tako se počutim. Nek hrib mi predstavlja nepremagljivo goro. Kar težko gledam, kako sem tudi fizično zaspal in postal šibek. Obupno se počutim; tako psihično kot fizično sem povsem na tleh. Vsa občutja so izgubila svoj globlji pomen. Ne uživam niti več, ko gledam hribe, ko kaj prebiram, ko jem dobro hrano, ko grem spati, ko pišem – vse je izgubilo svojo dodano vrednost. Sem postal revež, ki ga nič več ne razveseli?

Dosedanje iskanje zaposlitve bi lahko razdelil na več faz oz. stopenj.

Prva je stopnja uvajanja in zmedenosti. V tem obdobju je iščočí človek še poln zaleta. Pri pisanju prošenj je še zelo okoren in neroden.

V drugi stopnji se pojavi že tu ali tam kakšen razgovor za delo. Le toliko, da iščočí človek dobi malo zaleta in volje in da misli, da ima vseeno nekaj možnosti. Okolici razlagaš, da aktivno iščeš službo.

Sledijo razne faze, ko se le še dobiva pošte z zavrnitvami, ko za delo žal nisi izbran. Te zavrnitve pa vsakič znova le še potencirajo občutek lastne nesposobnosti. Pisanje prošenj je še zmeraj v intenzivni fazi, ko se piše kamorkoli. Okolici še vedno govoriš, da aktivno iščeš službo.

V naslednji fazi je opravljenih že precej razgovorov. Včasih je razgovorov in ponudbe celo toliko, da katero od ponudb za razgovor celo zavrneš. Najdeš nekaj dobrih ponudb, kjer si želiš resnično delati z vso vnemo. V takih primerih za službo tudi močno trepetiš. Tudi molitev ne uide – poglobljena in z namenom seveda. Pa kaj, vse zaman.

V naslednji fazi postaneš že nekoliko iztrošen in razočaran, ker te nikjer niso sprejeli. Nekaj časa celo nisi več tako zelo aktiven, saj za dejavno akcijo enostavno nimaš energije, saj si jo potrošil v prejšnji fazi.

Sledi faza, ko se ponovno angažiraš in samoiniciativno pošlješ nekaj prošenj tja, kjer bi si želel resnično delati. Nekatero druge možnosti, kjer pa niti ne bi želel delati, pa avtomatično izbrišeš iz svojega zornega kota iskanja. Prideš celo do nekaj razgovorov, a v mojem primeru sam po zakonu nimam prave izobrazbe. Si pa vesel, ker se situacija in pogoji za zaposlitev nekoliko zbistrijo.

Skledi faza delne otopelosti, ko se pošlje malo prošenj. Tudi odgovorov je malo. Okolice sploh nočeš več videvati, saj jim nimaš nič kaj za povedati. Preveč si razočaran, da bi sploh še o čemerkoli govoril. Tudi v bližnjo rešitev in najdeno službo ne verjameš več tako močno, kot v prejšnjih fazah. Preveč je bilo zavrnitev, da bi si delal neke iluzije in utvare, pa čeprav v sebi še vedno močno upaš.

Sam sem v zdajšnji fazi samoiniciativen. Pošiljal bom prošnje na različne konce, kljub temu, da neka institucija nima uradno nobenega razpisa. Ponudil se jim bom kot zastonjska delovna sila. Da se ponudim kot brezplačni delavec za nekaj mesecev. Verjetno bi tako pa že dobil kje kakšno priložnost za delo. In to bom tudi poskušal najti.

225. dan

Na zaposlitvenem forumu sem zopet naletel na oglas, kjer se bi z veseljem zaposlil. Kljub temu, da so za mano mnoge faze razočaranj in otopelosti. Še vseeno se ob pravi priložnosti in ponudbi uspem zopet aktivirati in navdušiti. Dokler se mi bo še uspelo motivirati, toliko časa bom še na dobri poti za zaposlitev. Skratka, ni me še za odpisat.

Z Ajdo obiščeva knjižni sejem. Vsaka založba, ki kaj šteje, se tukaj predstavi. Veliko jih je. Vmes pa se najde ogromno dobrih knjig. Knjig z dobro vsebino in jezikovnim slogom. Uživam tudi zato, ker sva na sejmu skupaj z Ajdo. Zadnje čase se celo nič ne kregava, ampak sva zelo složna. Kreganje in prepiranje mene res zelo utruja, zato si tega res ne želim. Preprosto gre ob kreganju stran vsa

energija, ki bi se lahko porabila za usklajevanje. Ajda mi zadnje čase res ustreza. Večkrat premišljuje o najini morebitni poroki. Najina leta nama ne dopuščajo več veliko časa, da bi nekaj let lahko le vegetirala, kot zaljubljeni najstniki. Pri osemindvajsetih letih se človek enostavno mora za nekaj odločit in narediti korak naprej. Vseeno pa me ob tem zavira moja trenutna brezposelnost, saj še ne stojim trdno na tleh. Vsak veter me lahko premakne. Tudi glede Ajde ne morem vedeti povsem, če se bova ujela tudi potem, ko bom jaz polno zaposlen.

Po sejmu sva šla k Ajdi domov. Bila sva s kolesi in bil je sneg iz neba. Med snežinkami sva se vozila preko bele pokrajine. Sam sem v takem okolju postal v trenutku zelo razposajen. Prelepo je, da bi bil navzven zamorjen in bi se počutil vsakdanje. Hotel sem se kepati, delati snežaka in delati vse vrste snežnih norčij. Vendar pa žal Ajdi ni bilo do česa podobnega. Nič zato, vseeno sem ji vrgel kepo ali dve. Pri Ajdi ni bilo ta dan nič posebnega, je bila pa zato bolj nevsakdanja pot domov. Medtem ko sem bil pri Ajdi, je namreč zapadlo ogromno snega. Pločniki, ceste in vse tisto malo zelenih površin, kar se jih lahko najde v mestu – vse je bilo pod debelo snežno odejo. Sprva sem se situacije in razmer ustrašil, saj se še vedno spominjam, ko v snegu enostavno nisem mogel voziti kolesa, saj je bilo snega tedaj enostavno preveč. Toda tokrat je bilo snega ravno prav. Ravno toliko, da si na kolesu izgledal pravi norec. Pešci so komaj gazili, avtomobili komaj vozili, sam pa sem v velikem zamahu drsel čez nedolžno belo snežno odejo. Še najraje sem vozil tam, kjer še ni bilo nobenih sledi predhodnikov, saj sem s tem dobil predznak prvopristopnika. Nekoga, ki je bil deležen časti, da kot prvi naredi gaz. V gorah sem velikokrat delal gaz čez mnoga prostranstva, kjer ni nihče hodil, a kljub temu, tudi tokrat so me te moje razi v snegu razveseljevale bolj kot vse. Vožnja s kolesom v snegu je polna užitka. Kako sem vesel snega in tega, da lahko v takem vozim kolo oz. da imam to možnost. Sem namreč zdrav in krepak in živim v prečudoviti deželi. Pogled na zasneženo mesto ponoči je nekaj, kar ne bi smel zamuditi noben, kdor ima le možnost, da kaj takega uzre. Črna prepogibajoča drevesa obdana s svetlečim in belim snegom. Kot iz starih pravljič in bajk. Ni lepše dežele od zasnežene dežele.

226. dan

Zjutraj zgodaj vstanem, saj vodim Pigsovo skupno turo v Iški vintgar, kjer bomo ledno plezali. Danes se zberemo le štirje, a je vzdušje kljub majhni udeležbi na vrhuncu. Čeprav smo le v Iškem vintgarju in ne v kakšnih odmaknjenih hribih, presenetljivo intenzivno uživam tudi sam. Uživamo v druženju, plezanju in ob raznih norčijah. Doma sledi sušenje opreme in kosilo (zelo mi ugaja, saj nisem do 16 ure še ničesar jedel). Med kosilom se domov vrneta še mami in oči z vnuki oz. mojimi nečaki. Nečaki so zelo simpatični. Ob nečakih se sprostim in se z njimi poigram. Jaz sem tokrat veliki dinosaver. Proti večeru grem k Ajdi, kjer preživiva prijeten večer.

Po prihodu domov bi si želel iti v spodnjo kuhinjo, saj sem zelo lačen in žejen, a tega ne storim, saj imam občutek, da sem tam skrajno nezaželen. Kakšni bedni absurdi? Doma sem, pa se ne morem najesti, ko sem lačen in ne napiti, ko sem žejen. Res, daleč lahko pripeljejo družinska nesoglasja.

Splošni vtisi po končanem dnevu so prijetni, saj sem se povsem odklopil od zaposlitvenih problemov in težav. Dobro je, da se znam iz zatohlega življenja dvigniti nad njega in njegove težave.

Nato sem bral knjigo do petih ponoči. Ko sem končal z branjem in prišel do konca knjige, sem se počutil, kot da bi na svetu ostal sam. Knjiga me je pripeljala do lepih misli in nekih idej, zdaj pa me je iz svojega vrtinca dobesedno izpljunila. Knjiga mi je postala iskriva in zgovorna sogovornica. V knjigi najdem tolažbo, uteho, veselje, žalost, kritiko in vse, kar najdem tudi pri ljudeh. Knjiga mi je v zadnjem času enostavno postala najboljša prijateljica. Predvsem v zadnjih dneh mi je bila knjiga še bolj dragocena kot prej. Vedno, kadar se bližam koncu knjige, berem z vse večjo strastjo in vnemo, saj mi knjiga vedno postaja vse bolj odlična ravno proti koncu. Splošni pojav, ki je morda znan še kakšnemu bralcu. Vendar tako sam, kot sem bil jaz današnje noči, tako osamljenega se pa že dolgo nisem počutil. Zdaj sem izgubil vodilo in treba se je znajti in živeti naprej.

227. dan

Ponoči me spanec kar zlepa ne premaga. Tuhtam o raznih možnostih, kako bi prišel do denarja. Tudi samozaposlitev ali obračanje denarja preko kake že obstoječe firme me zanima. Veliko je raznoraznih možnosti in se zato preprosto ne znam odločiti. Zavod za zaposlovanje nudi kar nekaj možnosti, a treba jih bo še do konca raziskati in spoznati. Med tuhtanjem mi gre po glavi, da bom tako ali drugače pa že odkril kakšno črno luknjo, kako bi se dalo kje kaj zaslužiti. Do sedaj nisem še nikoli resno razmišljal o samozaposlitvi, a mi ta možnost postaja vse bližja. Vedno sem menil, da gre za samozaposlovanje preveč energije in časa vstran. A trenutno ne upam več čakati na zaposlitvene razpise, saj mi dosedanja situacija pravi, da je to tvegana opcija, kjer se nič ne dobi.

Zjutraj razmišljam dalje, kako sem še nedolgo nazaj revščino povzdigoval na pediestal in jo želel spoznati. Spoznal sem jo, a žal v napačnem času. Zakaj je prišla ravno zdaj, ko bi moral z Ajdo zaživeti dostojno življenje? Zakaj ni revščina prišla prej? Takrat ko sem bil študent in nisem imel skrbi glede ljubezenskega življenja, takrat naj bi usekala! No, verjetno lahko zdaj doseže večji učinek in je zato prišla ravno sedaj, ko je nočem. Ravno kot tako pa jo lahko do obisti spoznam.

Pa ni revščina edina, ki me trenutno pri vsem skupaj ustavlja. Še bolj me ustavlja moja življenjska nestabilnost. Morda je posledica gmotnega položaja, a dejstvo je, da sem trenutno glede vsega zelo negotov. Moje počutje je labilno. Ne vem, česa si želim v življenju. Z Ajdo imam še veliko nerazčiščenih stvari, pa se vseeno želim poročiti. Bolje rečeno, razmišljam o poroki. Blazno. V obdobju, ko se mi vse ruši in vse na novo postavlja, se naj bi jaz odločal o najpomembnejšem koraku mojega življenja. Je to sploh primerno? Kdo ve, če se ne bom jutri glede vsega skupaj premislil? Kdo lahko jamči, da je Ajda res tista oseba, ki mi najbolj ustreza? V zelo vihravem obdobju se kljub vsemu zavedam, da se glede takih zadev ne smem prenaaglit.

Včeraj sem od Ajde prinesel tri kose torte. Toda, kako malo je vredna dobra torta, če pa je z nikomer ne morem deliti. V takem stanju mi sploh ne bo teknila. Kako bi si jo želel podeliti še s kom, a je na

žalost ne morem podeliti niti z mamo niti z očetom. Žalost najžalostnejša! Očitno je, da se v našem svetu, v svetu materialnega obilja, ljudje dušimo. Čeprav živimo v okolju, ki nam ponuja nebesa, si sami zaradi lastnih bednih odnosov delamo pekel.

Proti popoldnevu grem zopet k Ajdi. Delava nič. Ponoči odkolesarim v mrzlo noč. Peljem se skozi železniški podhod, kjer stopnišče premostim kar z dvigalom. Zadnje čase kolesa ne dvigam, saj me skrbi za hrbtenico, ker me nekaj križ boli in se zato raje vozim z dvigalom. Tako mlad, pa tako šibek!? Kje so časi, ko sem z lahkoto opravil vsako fizično delo in me ni nič bolelo? Drugi časi so! Prej sem bil aktiven, zdaj sem pasiven. Iz dvigala se zaženem mimo perona in mesta proti domu. Kako je lahko kolesariti po mestu, ko pa imam dobro kolo. Poezija je imeti dobro kolo, ko je nato kolesarjenje en sam užitek.

228. dan

Ura je že skoraj enajst dopoldne. Mami si je včeraj na izletu zdrobila del rame in je zdaj doma na bolniškem stažu. Zato je doma. Zaradi nje ob tako pozni uri tudi ne grem zajtrkovati. Sram bi me bilo, ko bi me videla, da sem vstal tako pozno. Raje ostajam zelo lačen, kot pa da hodim tako pozno zajtrkovat.

Po tem, ko vstanem, grem na računalnik. Pregledam spletne strani z zaposlitvenimi oglasi. Danes nisem zame našel niti enega primernega zaposlitvenega oglasa. Sprašujem se, kaj je narobe z mano? Kako to, da sem bil včasih človek dejanj in poln idej, danes pa se enostavno samemu smilim, kako da nisem nikomur koristen in potreben. Sem sicer vesel, da sem že odpisal določena dela, saj se bom tako lažje česa oprijel. Problem je le v tem, da se nagibam za bibliotekarstvo. Težko se je odločiti za nekaj, kjer dvomiš, da boš s tem dobil nekaj več zaposlitvenih možnosti. Edino kar me nagovarja za to delo, je to, da bi to delo opravljal rad. Na lastni koži vedno bolj spoznavam, da je do prve zaposlitve priti zelo težko. Trenutno ne vidim nobene druge opcije kot te, da grem delati kot prostovoljec. Povesod za nastop službe zahtevajo nekaj let delovne dobe. Toda kje naj to dobo pridobim, če me ravno zaradi tega manjkajočega člana nikjer ne zaposlijo. Prejšnji teden sem srečal kolegico sošudentko, ki je vpisala podiplomski študij izključno zato, da lahko danes dela preko študentskega servisa. Podiplomski študij je ne zanima, a je študiranje edina opcija, preko katere sploh lahko najde zaposlitev. Pomenljiva zgodba, ki ne bi smela biti resnična. Pa žal je, in to zelo!

Ko se smilim samemu sebi, naredim nekaj neumnega. Preko računalnika dobesečno zablužim preostanek dneva. Poln sem velikih idej, a izgubljam bitko na majhnih frontah ob malih stvareh. Zaradi izgubljanja malih front se mi vedno bolj sesuvajo tudi velike. Odmikajo se daleč od mene in še dlje. Pokopavam se skoraj vsak dan, ko klonim v majhnih skušnjavah in sem povsem nemočen. Ko pride majhna skušnjava in zadeva pred veliko, velika enostavno kloni pred malo.

Dopoldne preživim pred računalnikom in zopet nič ne naredim. Imel sem dober načrt, kam vse bom poklical glede dela, a sem ta načrt kasneje opustil in ga prilagodil. Zopet sem večino stvari preložil na naslednji teden. Joj, kako vse skupaj prelagam v prihodnost. Sedanjost je zame, kot da ne bi obstajala. Skoraj ničesar se ne lotim sedaj. Moral bi poklicati na Ministrstvo za kulturo, če bi tam v neki knjižnici lahko delal kot prostovoljec. Odločil sem se ponujati svoje usluge, čas in energijo zastonj, a sem tudi za to sem postal preplašen. Niti ko ponujam ljudem nekaj dobrega, nisem v to dobro več tako zelo prepričan. Samozavest je trenutno nekje daleč stran od mene, žal. Postal sem prava cinca marinca.

Popoldne me je poklical Klemen in me povabil v hribe, a sem se mu opravičil, da ne morem. Mnogi me vabijo v hribe – plezati, hoditi ali smučati. Vendar se povabilom kar nekako ne odzovem. Če bi se povabilom odzval, potem verjetno v gorah niti ne bi užival kot nekoč. Vedel bi namreč, da moja trenutna situacija in položaj ni v gorah, ampak kje drugje. Pred dobrimi dvema tedni sem na Pigsovem izletu sicer zelo užival. Po dolgem času sem se namreč do konca fizično iztrošil. Že dolgo nisem bil tako fizično sesut. Res je ugajalo, a dobre stvari je treba pravilno dozirati, drugače se podcenijo. Sploh, ker je to obdobje mojega tuhtanja in ne aktivnega gornišтва.

Čez noč zopet berem Trstenjakovo knjigo Biti človek. Berem o trpljenju in se ob tem navdihujem, kako je treba trpljenje pravilno razumeti. Trstenjak mi ponuja fantastične misli ob katerih moja situacija ni le tragična, ampak tudi navdihujoča. Žal pa bom jutri za zajtrk zopet stopil pred starše, ki me bodo verjetno predstavili v grobo realnost.